

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
TİCARET HUKUKU BİLİM DALI**

CARÎ HESAP SÖZLEŞMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Alper Kadir BALIKÇIOĞLU

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mertol CAN

Ankara - 2010

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
TİCARET HUKUKU BİLİM DALI**

CARÎ HESAP SÖZLEŞMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Alper Kadir BALIKÇIOĞLU

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mertol CAN

Ankara - 2010

ONAY

Alper Kadir Balıkçioğlu tarafından hazırlanan “Carî Hesap Sözleşmesi” başlıklı bu çalışma, 23.02.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Özel Hukuk Anabilim, Ticaret Hukuku Bilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Aynur YONGALIK (Başkan)

Doç. Dr. Cemal OĞUZ

Doç. Dr. Mertol CAN (Danışman)

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK CARÎ HESAP SÖZLEŞMESİ

I. CARÎ HESAP – CARÎ HESAP SÖZLEŞMESİ	2
II. TARİHÇESİ	7
III. TANIMI	8
IV. HUKUKÎ NİTELİĞİ	11
V. ÖZELLİKLERİ	13
VI. UNSURLARI	16
VII. ŞEKLİ VE İÇERİĞİ	18
VIII. KAPSAMI	19
A. Carî Hesaba Geçirilebilecek Alacaklar	20
B. Carî Hesaba Geçirilemeyecek Alacaklar	21
1. Takası Mümkün Olmayan Alacaklar	22
2. Belli Bir Yere Sarf Edilecek Olan Alacaklar	25
3. Emre Âmade Tutulmak Üzere Teslim Alınan Para ve Mallardan Doğan Alacaklar	26
4. Komisyondan Doğan Ücret ve Masraflar	26
5. Sözleşmeden Önce Doğmuş Alacaklar	27
6. Sözleşme Uyarınca Carî Hesaba Dahil Edilmeyen Alacaklar	27
7. Haksız Fiil, Kusursuz Sorumluluk Halleri, Sebepsiz Zenginleşme ya da Aile Hukukundan Doğan Alacaklar	27
C. Kambiyo Senedine Bağlanmış Alacakların Carî Hesaba Geçirilmesi	29
IX. FONKSİYONLARI	31
A. Ödeme Aracı Olma Fonksiyonu	31

B. Güvence Sağlama Fonksiyonu.....	31
C. Kredi Sağlama Fonksiyonu.....	32
X. BENZER HUKUKÎ İLİŞKİLERLE KARŞILAŞTIRILMASI	32
A. Aracı Kurum Sözleşmesi ile	32
B. Barter Sözleşmesi ile	34
C. Bankacılık İşlemleri ile	38
1. Kredi Açma Sözleşmesi	39
2. Tasarruf Mevduatı Sözleşmesi	45
3. Takas Odası	46

İKİNCİ BÖLÜM

CARÎ HESAP SÖZLEŞMESİNİN İŞLEYİŞİ

I. ALACAKLARIN HESABA GEÇİRİLMESİ	49
II. TAKAS	54
III. BAKİYENİN TESPİTİ VE KABULÜ	56
IV. CARÎ HESAP SÖZLEŞMESİNİN İŞLEYİŞİNDE ÖZELLİK GÖSTEREN KONULAR.....	62
A. Bakiyenin Haczi	62
B. Carî Hesap Sözleşmesinde Faiz ve Komisyon	65
1. Hesap Kapsamındaki Alacaklar İçin Faiz	65
2. Bakiye İçin Faiz.....	68
3. Carî Hesap Sözleşmesinde Komisyon	72
C. Carî Hesap Sözleşmesinde Teminatların, İmtiyaz ve Rüçhan Haklarının Durumu	72
V. CARÎ HESAP SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ.....	75
A. Belirli Süreli Carî Hesap Sözleşmesinin Sona Ermesi	75
B. Belirsiz Süreli Carî Hesap Sözleşmesinin Sona Ermesi	77
C. Ortak Sona Erme Nedenleri	78
D. Carî Hesap Sözleşmesinin Sona Ermesinin Sonuçları	79

VI. CARÎ HESAP SÖZLEŞMESİNDE DAVALAR VE ZAMANAŞIMI	81
VII. CARÎ HESAP SÖZLEŞMESİNDE KANUNLAR İHTİLÂFI.....	84
SONUÇ	86
KAYNAKÇA.....	93
ÖZET	99
ABSTRACT.....	101

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
aşa.	: aşağıda
b.	: bend
Batider	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BK	: Borçlar Kanunu
Bkz.	: Bakınız
dn.	: dipnot
E.	: Esas No
ETK	: Eski Ticaret Kanunu
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HD	: Hukuk Dairesi
İİK	: İcra ve İflas Kanunu
K.	: Karar No
m.	: madde
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
No	: Numara
s.	: sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TD	: Ticaret Dairesi
TMK	: Türk Medenî Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TTKT	: Türk Ticaret Kanunu Tasarısı
v.d	: ve diğerleri
yuk.	: yukarıda

GİRİŞ

Bu tezin konusunu, TTK'nın Ticarî İşletme'ye ayrılmış Birinci Kitabının Altıncı Faslında düzenlenmiş olan carî hesap sözleşmesi oluşturmaktadır. Bu sözleşme, hız, tasarruf ve kolaylık gibi ticarî ihtiyaçlardan doğmuştur. Ancak, carî hesap sözleşmesi doktrin ve uygulamada her zaman aynı şekilde anlaşılıp yorumlanmamaktadır. Ayrıca, carî hesap adı altında birçok farklı kurumun ifade edildiğini de görmekteyiz.

Bu nedenle tezin ilk bölümünde öncelikle carî hesap sözleşmesinin sınırları çizilmeye çalışılacaktır. İkinci bölümde ise daha ziyade uygulamaya yönelik tespitlere ve bunlar hakkında gerekli görülen açıklamalara yer verilecektir.

Tezde, halihazırda TBMM Genel Kurulu'nda görüşmelerine başlanmış TTKT'de carî hesap sözleşmesi hakkında sevk edilen hükümlerden, mevcut hükümler ile farklılıkları bulunanlar da ilgili bölümlerde karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK CARÎ HESAP SÖZLEŞMESİ

I. CARÎ HESAP – CARÎ HESAP SÖZLEŞMESİ

Carî hesap¹ aslında, hukuk ve ekonomi bilimleriyle ilgili bir ödeme aracıdır. Ekonomik ihtiyaçların doğurduğu ve geliştirdiği² carî hesap, bu açıdan, karşılıklı ilişki içindeki iki taraf arasındaki muhasebe işlemine hizmet eden özel bir takas kurumu olarak ifade edilmektedir³. Carî hesabın, hangi ilke ve esaslar dairesinde uygulanacağını belirlenmesine ilişkin ihtiyaç ise, onu, ekonomik bir kurum olmasının yanı sıra hukukî bir kurum haline de getirir. Carî hesap sözleşmesi carî hesabın hukukî yönünü ortaya çıkaran ve yukarıda da belirtildiği gibi, TTK’da, 87. ve 99. maddeler arasında, müstakilen düzenlenmiş bir sözleşme tipidir. Her ne kadar, tek başına carî hesap denildiğinde bile, bundan bir sözleşme ilişkisinin varlığını çıkaranlar olsa da kurumla ona ilişkin sözleşmenin ayrı ayrı açıklanması gerekli olup, bu bazı önemli konuların fark edilmesini kolaylaştıracaktır. Bu yüzden carî hesap sözleşmesiyle ilgili açıklamalara geçmeden önce carî hesap kurumu hakkında bilgi verilecektir.

Carî hesabın her zaman bir sözleşme ilişkisi olarak kurgulanmadığı; muhasebede kullanılan bir yöneme de carî hesap adı verildiği görülmektedir. Bu yöntem, sürekli sayılabilecek bir ekonomik ilişkileri bulunan iki kişi arasında karşılıklı borç ve alacak niteliğini haiz işlemlerin kalem kalem bir hesaba yazılarak toplu takasa tabi tutulmasıdır. Carî hesap sözleşmesi ile muhasebecilik uygulamasındaki carî hesap yönteminin ortak yönleri, taraflar

¹ Carî hesap terimi yerine Türkçe bir ifade olarak “akan” hesap teriminin de tercih edilebileceği düşünülmektedir: Bkz. Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, 10. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları: 549, Ankara 2005; Yine de tez genelinde, eserlerde halen yaygın olarak kullanıldığı görülen carî hesap terimi tercih edilmiştir.

² Bkz. aşağıda, II, s. 7 ve devamı.

³ Oğuz İmregün, **Kara Ticareti Hukuku Dersleri “Genel Hükümler – Ticaret Ortaklıkları – Kıymetli Evrak”**, (Kara Ticareti), Yedinci Bası, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1984, s. 146 - 147.

arasındaki alacak ve borçların tek hesapta toplanması, karşılıklı işlemlerin azaltılması yoluyla kolaylık sağlanması ve bazı hallerde, bileşik faizdir⁴. Buna karşılık TTK Adliye Encümeni Mazbatası'nda iki terimin farklı kurumları ifade ettikleri açıkça dile getirilmiştir:

“Tatbikatta mühim tereddüt sebeplerinden birisi de, kanunun anladığı mânadaki cari hesap akdiyle, sadece muhasebe bakımından, taraflar arasında cari hesap durumunun bulunması halleridir. Kanunun anladığı mânada cari hesap akdinin varlığı, ancak tarafların birbirlerinden alacaklarını ayrı ayrı istemekten vazgeçmiş olduklarını kararlaştırmış bulunmalarına bağlıdır. Halbuki tatbikatta taraflar arasında devamlı münasebetler bulunan birçok hallerde alacaklar, verecekler birer hesapta toplanmakta ve fakat taraflar bu hesaba dahil olan alacakları birbirinden istemek hakkından vazgeçmiş bulunmamaktadırlar⁵”.

Banka hukuku ve ticaret hukuku açısından carî hesap, bir hesap tutma ve hesaplama şekli sayılmaktadır⁶. Toksal'a göre kurum, adından anlaşıldığının aksine salt hukuksal bir kavramdır ve adının muhasebe sistemiyle ilgisi tamamen tarihsel nedenlere, muhasebenin kurumun uygulamasının görünür yönü olmasına ve niteliği sorgulanmadan yüzyıllarca uygulanmasına dayanır⁷. Aynı yazara göre, *“Ticarî hayata hâkim olan sūr'at ve kolaylık arzusunun hukuk dünyasına temin ettiği en önemli müesseselerden biri Hesabı Caridir⁸”.*

⁴ İsmail Kayar, “Carî Hesapta Faiz”, **Batider**, Cilt: XX, Sayı: 3, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Haziran 2000, s. 65.

⁵ “Adliye Encümeni Mazbatası”, **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: X, Cilt: 12, İçtima: 2, 29.06.1956, Türk Ticaret Kanunu Lâyihası ve Adliye Encümeni Mazbatası, s. 368.

⁶ Ahmet Battal, **Ticarî İşletme Hukuku**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2005, s. 223.

⁷ Baki M. Toksal, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, Cilt:I (1 ilâ 99 maddeler), (Şerh), Ankara, Sevinç Matbaası, 1986, s. 774, No 1.

⁸ Baki M. Toksal, **Hukukî Cephesi ile Hesabı Carî**, (Hesabı Carî), İstanbul, Sermet Matbaası, 1986, s. 1.

Şöyle ki; birbirleriyle sürekli ilişki içindeki iki kişi, yaptıkları işlemler dolayısıyla birçok defa karşılıklı alacaklı ve borçlu konumuna gelirler⁹. Meydana gelen tüm borçların tek tek, fiilen ödenmesi büyük zorluklara yol açar ve gereksizdir¹⁰. Alacakların tamamının doğdukları anda muacceliyet kazanmamaları, karşılıklılık şartı gerçekleşse bile, bunların bir kısmının takasını engeller. Muaccel olan alacağa karşılık gelecek bir alacağın henüz doğmamış bulunması da mümkündür. Şu halde, karşılıklı borçların takas yoluyla ortadan kaldırılması şartlarının da her zaman oluşmayacağı açıktır¹¹. Bu şartların oluştuğu hallerde bile, her işlem için alacaklının tahsil, borçlunun takas talebinde bulunması da, borçların tek tek ödenmesi gibi, hem zaman ve emek kaybına hem de hesaplarda karışıklıklara yol açabilecektir¹². İşte bu zorlukların basitlik ve sadeliğin ön plânda olduğu ticarî hayatla uyuşmaması sonucu carî hesap ortaya çıkmıştır¹³.

Birden fazla karşılıklı alacaklara sahip iki kişi bu alacak ve borçlarını bir hesapta toplayıp belli zamanlarda takas yoluyla birbirleriyle hesaplaşırlarsa, fiilî ödeme güçlüğü ve beraberinde getirdiği diğer zorluklardan kurtulmuş olurlar¹⁴. Yine, carî hesap sayesinde karşılıklı fiilî ödemelerin gerektireceği zaman ve masraftan da tasarruf edilmiş olunur¹⁵. Bugün birçok ticarî ilişkide, carî hesaptan yararlanılarak ilişkilerin düzenlenmesi kaçınılmaz bir zorunluluk olarak karşımıza çıktığı gibi bu

⁹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 1.

¹⁰ Halil Arslanlı, **Kara Ticaret Hukuku Dersleri, Umumî Hükümler**, 3. Bası, İstanbul 1960, s. 239, Yaşar Karayalçın, **Ticaret Hukuku, I. Giriş – Ticarî İşletme**, Üçüncü Baskı, Ankara 1968, s. 573, İmregün, **Kara Ticareti**, s. 146, Hayri Domaniç, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Cilt I**, İstanbul, 1988, s. 274, Rıza Ayhan, Hayrettin Çağlar, Mehmet Özdamar, **Ticarî İşletme Hukuku Genel Esaslar**, 1. Baskı, Ankara 2009, s. 273.

¹¹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 1; Ayrıca bkz. İsmail Doğanay, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Birinci Cilt**, Tümden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Üçüncü Baskı, Ankara, Feryal Matbaası, 1990, s. 437, Fahiman Tekil, **Ticarî İşletme Hukuku**, İstanbul 1990, s. 186.

¹² Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 273.

¹³ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 1.

¹⁴ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 1, Naci Kınacıoğlu, “Carî Hesap” (Batider), **Batider**, Cilt: I, Sayı: 3, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ocak 1962, s. 373, Battal, **a.g.e.**, s. 224.

¹⁵ Turgut S. Erem, **Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Hukuku Prensipleri, Cilt I Ticarî İşletme**, İkinci Baskı, İstanbul 1962, s. 138, Kayar, **a.g.m.**, s. 63.

kurum ayrıca, modern ekonominin önemli argümanlarından olan kredi kurumunun işleyişinde aslî unsurlardan birisi hâline gelmiştir¹⁶.

Daha önce de belirtildiği gibi, carî hesap, kural olarak, carî hesap sözleşmesi şeklinde anılan bir sözleşmenin ürünüdür¹⁷. Sözleşmede kural olarak sözleşme serbestisi ilkesi geçerli olsa da tarafların kurumun yapısını oluşturan unsurları ortadan kaldırmaları mümkün değildir ki aksine hareket edilmesi geçerli bir sözleşme doğursa bile bu sözleşme carî hesap sözleşmesi sayılamaz¹⁸. *“Taraflar muayyen zamanda yapılacak hesap kesilmesine kadar karşılıklı alacaklarını istemek yani haklarını bu müddet esnasında ne icraî takip veya dava¹⁹ ile ve ne de temlik suretiyle²⁰ kullanmamak hususunda anlaşmışlar ve bu alacakları bir bakiyenin tesisi suretiyle kesilecek bir hesabın sadece kalemleri saymakta mutabık kalmışlar ise, bu hareket tarzı bir carî hesap hukukî rabitası doğurur²¹”*. Böylece taraflar arasında belli bir süreye bağlanmış, genel bir takas durumu ortaya çıkar²².

¹⁶ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 24; Ayrıca bkz. Oğuz İmregün, **Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri**, (Genel İlkeler), İstanbul, Yasa Yayınları, 1989, s. 156.

¹⁷ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 29, Hasan Halis Sungur, M. Kâmil Boran, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi ve Tatbikatı ve İlgili Mevzuat, I Ticarî İşletme**, İstanbul, Kutulmuş Matbaası, 1957, s. 587, Kınacıoğlu, **Batider**, s. 375, Domaniç, **a.g.e.**, s. 274-275, Kayar, **a.g.m.**, s. 64; Ayrıca bkz. Battal, **a.g.e.**, s. 224, Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 274.

¹⁸ Toksal, **Şerh**, s. 775, No 2.

¹⁹ Carî hesaba geçirilen bir alacağın ödenmesi istenemezse de bu alacak için bir tespit davası açılması mümkündür: Claus-Wilhelm Canaris; Handelsrecht, 23. Auflage, München 2000, s. 471, Sabih Arkan, **Ticarî İşletme Hukuku**, Gözden Geçirilmiş Altıncı Baskı, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2001, s. 342, dn 2'den naklen.

²⁰ Burada devirden öte, alacağın herhangi tasarrufa da konu olamayacağı iddia edilmektedir: Güven Vural, “Carî Hesap Sözleşmesi”, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 1-2, 1982, s. 207 ve dn. 44, Toksal, **Şerh**, s. 849, No 2, Arkan, **a.g.e.**, s. 342, Ayrıca bkz. Andreas Von Tuhr, **Borçlar Hukukunun Umumî Kısmı**, Çeviren, Cevat Edege, İstanbul, Yeni Matbaa, 1952-1953, İkinci Cilt, s. 707, Arslanlı, **a.g.e.**, s. 243, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 581, Kınacıoğlu, **Batider**, s. 378, Doğanay, **a.g.e.**, s. 450-451, Tekil, **a.g.e.**, s. 191, Battal, **a.g.e.**, s. 232, Mehmet Helvacı v.d., **Ticarî İşletme Hukuku**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2006, s. 534, No 1597, Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 277.

²¹ Sungur, Boran, **a.g.e.**, s. 584; Aynı görüşte bkz. Arslanlı, **a.g.e.**, s. 242, Vural, **a.g.m.**, s. 207, Daniel Guggenheim; Die Verträge der Schweizerischen Bankpraxis, Zürich 1986, s. 228, Arkan, **a.g.e.**, s. 342 dn 1'den naklen, Domaniç, **a.g.e.**, s. 280-281, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 533-534, No 1596, Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 276.

²² İrfan Baştuğ, H. Ercüment Erdem, **Ticarî İşletme Hukuku (Ders Notları)**, Ankara, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 1993, s. 186; Ayrıca bkz. Kınacıoğlu, **Batider**, s. 373.

Bu saptamalar da dikkate alınarak tez konusu carî hesap sözleşmesi ile carî hesap kurumu arasındaki farklar şu şekilde sıralanabilir: Öncelikle, carî hesap sözleşmesinde yazılı sözleşmenin varlığı zorunlu iken²³, uygulamada kullanılan carî hesaplar çoğunlukla yazılı sözleşmeye, hatta taraflar arasında hesabın bu şekilde tutulacağına dair bir anlaşmaya dahi dayanmaz²⁴. Öte yandan, carî hesap sözleşmesinde taraflar carî hesap ilişkisi sona ermeden alacaklarını isteyemezken²⁵, carî hesapların çoğunda alacakların ayrı ayrı istenmesinden vazgeçilmemektedir²⁶. Carî hesap sözleşmesi, alacaklara uygulanacak faizin kanunî dayanakları, türü ve uygulanış şekli bakımından da diğer carî hesaplardan ayrılır²⁷.

Şu halde TTK'da düzenlenen carî hesap sözleşmesi dışındaki carî hesaplar münhasıran veya bir sözleşme kapsamında işleyen muhasebe uygulamaları olarak karşımıza çıkar. İkinci halde ilk akla gelen kurum bankalardır. Zira, bankalarla müşterileri arasında gerçekleşen ve tarafları borçlu veya alacaklı duruma sokan işlemlerin her birinin ayrı ayrı hesabının tutulması ve sonuçlandırılması, çok sayıda gerçekleşmeleri de dikkate alındığında, her iki taraf için de zaman kaybına ve masrafa neden olur²⁸. Bankalar bu sorunu genellikle, standart sözleşmeleriyle ve uygun gördükleri konularda TTK hükümlerine de başvurarak düzenledikleri “carî hesap”larla çözme yoluna giderler. Ancak, carî hesap şeklinde adlandırılan bu sözleşmelerle tez konusu sözleşme arasında oluşum, şekil, içerik ve hukukî nitelik bakımından farklılıklar vardır^{29, 30}.

²³ Bkz. aşağıda s. 18.

²⁴ Kayar, **a.g.m.**, s. 65; Bunun sonucu olarak, TTK anlamında carî hesap sözleşmesi olmayan carî hesap uygulamalarının muhasebe kayıtları, ancak, ticarî defterleri destekleyen yardımcı defter kayıtları olarak dikkate alınabilirler: Kayar, **a.g.m.**, s. 65.

²⁵ Bütünlük ilkesi olarak adlandırılan bu kural için bkz. aşağıda. İkinci Bölüm, I, s. 49 ve devamı.

²⁶ Kayar, **a.g.m.**, s. 65.

²⁷ Kayar, **a.g.m.**, s. 66.

²⁸ Erem, **a.g.e.**, s. 136.

²⁹ Sıtkı Akyazan, “Ticaret Yasası'nda Yer Alan Carî Hesap Sözleşmesi ile Banka Carî Hesapları ve Bu Hesaplarda Uygulanan Faiz Türleri”, **Batider**, Cilt: IX, Sayı: 4, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1978, s. 1003.

³⁰ Bu konu hakkındaki ayrıntılı açıklamalar için bkz. aşağıda. X, s. 32 ve devamı.

II. TARİHÇESİ

Carî hesap sözleşmesine benzer kurumların Roma hukukunda da bulunduğu, hatta bizzat carî hesap sözleşmesinin bu dönemde uygulandığı yönünde görüş bildiren yazarlar bulunmaktadır³¹. Buna karşılık, benzer hüküm ve sonuçların varlığının kurumun, bugünkü haliyle, Roma hukukunda da tanındığını kabul etmeyi gerektirmediği ifade edilmektedir³².

Genel olarak, carî hesap sözleşmesinin geçmişi Ortaçağ'a dayandırılmakta, devrin İtalyan tacirleri arasında, kolaylık sağlayan bu usule başvurulmuş olduğu bildirilmektedir³³. 12. Yüzyılda hâkim olan ticaret şeklinin zorunlu kıldığı şehirler arası karşılıklı ödemeler, çok zor şartlar altında gerçekleşmekteydi³⁴. Bu güç şartlar, tacirleri, yolculuğun tehlikelerinden koruyacak, yeni hesaplama yöntemleri bulmaya zorlamıştır ki bu yöntemlerden biri de carî hesaptır³⁵. Kazandığı geniş uygulama alanıyla kurum, zamanla bir örf - âdet halini almıştır³⁶. Buna karşılık carî hesap sözleşmesinin uygulamaya geçmesi ile hukukî açıdan önem kazanması arasında oldukça uzun süreler geçmiş; bu alandaki hukukî incelemeler ancak 18. Yüzyılda başlayabilmiştir³⁷. Bu yüzden carî hesaba ilişkin kanunî düzenlemelerin başlangıcı da bu döneme rastlamaktadır³⁸.

Carî hesap sözleşmesinin, İslâm hukukuna yabancı olduğu belirtilmektedir³⁹. Bunun genel nedeni, daima benimsenmiş olan faize karşı

³¹ Bu yazarlar ve görüşleri hakkında bkz. Toksal, **Hesabı Carî**, s. 5, Kınacıoğlu, **Batider**, s. 374, Tekil, **a.g.e.**, s. 187, dn. 3.

³² Toksal, **Hesabı Carî**, s. 5-6; Ayrıca bkz. Arslanlı, **a.g.e.**, s. 238.

³³ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 238, Kınacıoğlu, **Batider**, s. 374, Reha Poroy, Hamdi Yasaman, **Ticarî İşletme Hukuku**, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 10. Basıdan 11. Tıpkı Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2006, s. 259.

³⁴ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 6.

³⁵ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 6.

³⁶ Kınacıoğlu, **Batider**, s. 374, İmregün, **Genel İlkeler**, s. 155.

³⁷ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 6; Ayrıca bkz. Karayalçın, **a.g.e.**, s. 576.

³⁸ Kınacıoğlu, **Batider**, s. 374.

³⁹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 7; Ayrıca bkz. Arslanlı, **a.g.e.**, s. 238.

duruştur⁴⁰. Ülkemize münhasır bir diğer neden ise, Batı hukuku ile temasın yalnızca, carî hesabın ayrıca ele alınmadığı Fransız mevzuatı ile sağlanmış olmasıdır⁴¹. Kanun koyucunun yanında doktrinin de bu konuya ilgisiz kaldığı savunulmaktadır⁴².

Carî hesap sözleşmesinin düzenlenişi bakımından benimsenmiş sistemler üç tanedir⁴³: Anglo-Sakson hukuk sisteminde sözleşme ayrıca düzenlenmeyip “common law” hükümlerine tâbi iken Fransa, İsviçre gibi devletlerin mevzuatında carî hesap sözleşmesine ilişkin çeşitli hükümler bulunur⁴⁴. İçinde Türkiye'nin de bulunduğu ve Japonya, İtalya gibi ülkelerin de dahil olduğu son sistemde ise carî hesap sözleşmesi müstakil olarak mevzuat içinde düzenlenmiştir⁴⁵.

Ülkemizde carî hesap sözleşmesi ilk olarak Cumhuriyet döneminde, 29.05.1926 tarih ve 865 sayılı ETK'da düzenlenmiştir. Bugünse carî hesap sözleşmesine ilişkin temel hükümler TTK'nın 87. ve 99. maddeler arasında yer almaktadır⁴⁶.

III. TANIMI

TTK'nın carî hesap sözleşmesine ayrılmış Birinci Kitap'ının Altıncı Faslı'nda, 87. maddenin ilk fıkrasındaki tanım şu şekildedir: “İki kimsenin para, mal⁴⁷, hizmet ve diğer hususlardan dolayı birbirlerindeki alacaklarını ayrı ayrı istemekten karşılıklı olarak vazgeçip bunları kalem kalem zimmet ve

⁴⁰ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 7.

⁴¹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 7.

⁴² Toksal, **Hesabı Carî**, s. 7.

⁴³ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 576.

⁴⁴ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 576.

⁴⁵ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 576; Ayrıca bkz. Toksal, **Hesabı Carî**, s. 7-8.

⁴⁶ Söz konusu hükümlerin temelinde İtalyan ve Arjantin hukukları bulunmaktadır. Tekil, **a.g.e.**, s. 187.

⁴⁷ Takası mümkün olması ve faize tâbi tutulabilmesi nedeniyle kanun koyucu tarafından üzerinde durulmuşsa da bugün artık mal carî hesabına nadiren rastlanmaktadır. Kınacıoğlu, **Batider**, s. 376.

matlup şekline çevirerek hesabın kesilmesinden çıkacak bakiyeyi isteyebileceklerine dair bulunan mukaveleye cari hesap mukavelesi denir". Münhasıran carî hesap sözleşmesini tanımlayan ve sözleşmenin ayırt edici özelliklerinden bütünlük ilkesini⁴⁸ de açıkça vurgulayan bu tanımın sadece Türk pozitif hukuku açısından önem taşımadığı açıktır. Öyle ki Helvacı'ya göre, kurumun muhasebecilik bakımından yapılan tanımları, Kanun'daki bu tanımın birkaç unsurunun eksiltilmiş hallerinden ibarettir⁴⁹. TTKT'nin⁵⁰, sözleşmenin tanımlandığı 89. maddesinin ilk fıkrasında da aynı tanım korunmuş; sadece "para, mal, hizmet ve diğer hususlardan dolayı birbirlerindeki alacaklarını" ifadesi yerine "herhangi bir hukukî sebep veya ilişkiden doğan alacaklar" şeklinde daha açık bir ifade kullanmıştır.

Doktrinde genellikle Kanun'daki tanım aktarılmakla birlikte farklı tanımlar da verildiği görülmüştür. Ancak bu tanımların bazıları carî hesap sözleşmesi için değil, salt kurum için verilmiştir⁵¹. Aşağıda carî hesap sözleşmesi hakkında verilmiş tanımlar aktarılacaktır:

Boistel'e göre: "*Carî hesap iki kişinin, iş ilişkilerinden doğabilecek alacaklarının, hesaba girdikleri takdirde, kendi varlıklarını kaybederek hesap aktif pasifinin bir kalemi halini almaları ve belli tarihte ancak bakiyenin muaccel olması konusunda anlaşmalarıdır*⁵²". Lyon-Caen'e göre ise carî hesap: "*Öyle bir sözleşmedir ki, onunla iki kişi aralarında icra edecekleri ve birbirlerine kıymetler ödemeleri sonucunu doğuracak işlemleri dikkate alarak doğacak alacakların, hesap alacak ve borcuna sokularak kişiliklerinin kaybolmasını ve ancak son bakiyenin tahsil olunabileceğini taahhüt*

⁴⁸ Bkz. aşağı. İkinci Bölüm, I, s. 49 ve devamı.

⁴⁹ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 522, No 1553.

⁵⁰ TTKT Adalet Komisyonu tarafından kabul edilmiş ve 26.11.2008 tarihinden itibaren TBMM Genel Kurulu'nda görüşmelerine başlanmıştır.

⁵¹ Bu tanımlar için bkz. Toksal, **Hesabı Carî**, s. 20, Toksal, **Şerh**, s. 777-778, No 11, Zafer Saka, **Ticaret Hukuku Ticarî İşletme**, İstanbul 1998, s. 325.

⁵² Alphonse Boistel; Cours de Droit Commercial, 3. édition, Paris, 1887, s. 615, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 17'den naklen.

*ederler*⁵³”. Oysa, kanunî tanımdan anlaşıldığı ve ileride ayrıntılı olarak görüleceği üzere⁵⁴, carî hesap sözleşmesi, hesap kapsamına giren alacakların veya bunların kişiliklerinin kaybolmasını gerektirmez. Burada söz konusu olan sadece alacakların ayrı ayrı talep edilmesinden vazgeçilmesidir. Bu nedenle her iki tanımın da kanunî düzenlemeye uygun olmadığı düşünülmektedir.

Vivante için, “*carî hesap öyle bir sözleşmedir ki, bununla iki taraf birbirlerinin karşılıklı alacakları için kredi sunarlar ve hesabın kapanmasında alacaklı çıkan borç ile alacak arasındaki farkı alabilir*⁵⁵”. Bu tanımdaki kredi ifâdesinin alacakların tahsilinin⁵⁶ belli süreyle ertelenmesi anlamına geldiği düşünülmektedir. Bu şekilde anlaşıldığında söz konusu tanımın kanundaki tanıma uygun olduğu ancak tümünü kapsamadığı fark edilmiştir.

Esmein'in tanımına göre ise, carî hesap ile, iki kişi iş ilişkilerinde, alacaklarını teferruatlarıyla birlikte tamamen muhafaza etmek şartıyla; aralarında doğacak işlemin icrasının ilerideki belli bir tarihe ertelenmesi, borç meblağlarına faiz ödemesi ve alacakların karşılıklı olarak birbirleri için garanti oluşturması konularında anlaşılır⁵⁷. Bu son tanımda yer alan faiz ve hesap kapsamındaki alacakların birbirleri için garanti oluşturması carî hesap sözleşmesinin ayırt edici unsurları değil, olsa olsa sonuçları sayılabilirler. Buna ek olarak, alacaklarının tahsilinin ertelenmesinden bahsedilse de tahsil edilecek olanın bakiye olduğunun belirtilmemesi de sözleşmenin muhasebe yönünün görmezden gelindiğini düşündüren bir eksiklik olarak görülmüştür.

⁵³ Charles Lyon-Caen et Louis Renault; *Traité de Droit Commercial*, 5 édition, Tome IV, Paris, 1925, s. 726, sayı 794, Toksal, **Hesabî Carî**, s. 17-18'den naklen.

⁵⁴ Bkz. aşağı s. 52 - 53.

⁵⁵ Cesar Vivante; *Traité de Droit Commercial*, Tome IV, ft. Jean Escarra, Paris, 1942, s. 279, sayı 1720, Toksal, **Hesabî Carî**, s. 18'den naklen.

⁵⁶ Burada tahsil edilecek olan münhasır alacaklar değil, bunlardan doğan bakiyedir.

⁵⁷ Paul Esmein; “*Essai sur la Théorie Juridique du Compte Courant*”, *Revue Trimestrielle de Droit Civil*, Tome XIX, Année 1920, Paris 1920, s. 102, Toksal, **Hesabî Carî**, s. 19'dan naklen.

IV. HUKUKÎ NİTELİĞİ

Carî hesap sözleşmesinin hukukî niteliği hakkında ileri sürülen görüşlerden ilkinde göre carî hesap bir ödünç sözleşmesinden ibarettir ve bakiye, çeşitli ödünçlerin sınırsız takas ve mahsuplardan sonra geriye kalan özüdür⁵⁸. Bu görüşün derinleştirilmiş bir haline göre ise carî hesap sözleşmesi bileşik bir ödünç sözleşmesidir ve sözleşme boyunca avanslar ve geri ödemeler yapılır; ancak, hesap kapanana kadar taraflar için alacak ve borçtan bahsedilemez⁵⁹. Vivante de carî hesap sözleşmesinde bir kredi anlaşması niteliği görmektedir⁶⁰. Carî hesabın, bir ödünç ve vekâlet anlaşması olduğu da savunulmaktadır⁶¹. Diğer bir görüş uyarınca, carî hesap, medenî hukukun çok karışık sözleşmelerinin bir birleşimidir⁶². Erem'e göre⁶³ de, *"carî hesap, karz, vedia ve hatta kefâlet akitlerinin unsurlarını mündemiç mürekkep bir akittir"*.

Doktrinde çok taraftar bulmuş bir görüşe göre ise carî hesap sözleşmesi sui generis bir sözleşmedir⁶⁴. Toksal'a göre bu sözleşme, taraflar için karşılıklı alacaklar doğurmayan bir kurucu sözleşmedir ve bu yönüyle şirket sözleşmelerine benzer⁶⁵. Diğer bir görüş uyarınca carî hesap müstakil bir sözleşme olarak hukukî varlığı haiz olsa da, fiilî sonuçlar doğurabilmesi başka hukukî ilişkilerden doğan alacakların varlığına bağlıdır⁶⁶. Akipek/Küçükgüngör'e göre ise, carî hesap sözleşmesi, tipik, karşılıklı borç doğuran ve sürekli bir sözleşmedir⁶⁷. Karayalçın'a göre de, sözleşme,

⁵⁸ Victor Mallarme; Des Opérations de Banque relatives aux effets de commerce, Paris, 1937, s. 32, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 9'dan naklen.

⁵⁹ Mallarme, **a.g.e.**, s. 32, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 9'dan naklen.

⁶⁰ Vivante, **a.g.e.**, s. 279, sayı 1720, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 9'dan naklen.

⁶¹ Lyon-Caen, Renault, **a.g.e.**, s. 724, sayı 792, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 9'dan naklen.

⁶² Désiré Dalloz; Répertoire de législation, de doctrine et de jurisprudence, Cilt 11, s. 573, sayı 6, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 10'dan naklen.

⁶³ Erem, **a.g.e.**, s. 137.

⁶⁴ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 10.

⁶⁵ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 10-13.

⁶⁶ Lyon-Caen, Renault, **a.g.e.**, s. 605, sayı 795, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 12, dn. 17'den naklen.

⁶⁷ Şebnem Akipek, Erkan Küçükgüngör, **Sözleşmeler Rehberi (Sözleşmelerin Hazırlanması Sözleşme Örnekleri Yargıtay Kararları)**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş İkinci Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2002, s. 227.

tarafları arasında para borcu gibi bir borç doğurmamasına rağmen onlara ödevler yükleyen bir sözleşme; mevcut veya gelecekteki borçların ifâsını ilgilendiren toplu bir takas aracıdır⁶⁸. Boistel ise, carî hesap sözleşmesini faiz ve bakiye şeklinde alacaklar doğuran ve tarafların ilerideki hukukî durumlarını etkileyen bir sözleşme olarak niteler⁶⁹.

Carî hesap sözleşmesini, başta ödünç olmak üzere, diğer sözleşmelerle özdeşleştiren görüşlerin doğru olmadıkları düşünülmektedir. Öncelikle carî hesap sözleşmesi TTK'da tam bir fasıl ile münhasıran düzenlenen tipik bir sözleşmedir. Bu sözleşmenin başka sözleşmelerle benzer hükümler içermesi hukukî varlığını ortadan kaldırıp, onu anılan sözleşmelerin içine almaz. Örneğin, carî hesap sözleşmesinin işleyişi gereği, kapsama giren alacakların tahsili bir süreliğine ertelenmiş olur⁷⁰. Bu durum, muaccel bir alacağı talepten vazgeçmek kısa yoldan borç vermek görüntüsü oluşturduğundan, carî hesabın ödünç olarak nitelendirilmesinde gerekçe gösterilebilir⁷¹. Ancak, tarafların, yalnızca ileride doğacak alacakların sona erme şeklini belirlemeye yönelik amaçları dikkate alındığında, carî hesap sözleşmesinin böyle ikincil bir sonuç doğurması onun da ödünç anlaşması sayılmasına yetmez⁷². Öte yandan carî hesap sözleşmesi diğer sözleşmelerde bulunmayan kendine has özellikler de içerir. Yine çok benzetilen bir sözleşme olması nedeniyle ödünce dair bir örnek vermek gerekirse; ödünç sözleşmesinde taraflar alacaklı ve borçlu sıfatlarını hemen kazanırken, carî hesap sözleşmesinde alacak ancak hesabın kesilmesinden sonra ortaya çıkar⁷³.

Carî hesap sözleşmesinin, tarafları için belli davranış yükümlülükleri şeklinde sürekli edimler doğurması karşısında bu sözleşmenin sürekli ve borç doğuran bir sözleşme olduğunu inkâr eden görüşlerin de benimsenmesi

⁶⁸ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 574; Ayrıca bkz. Baştuğ, Erdem, **a.g.e.**, s. 186.

⁶⁹ Boistel, **a.g.e.**, s. 615, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 14'ten naklen.

⁷⁰ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 240, İmregün, **Kara Ticareti**, s. 147.

⁷¹ Toksal, **a.g.e.**, s. 13.

⁷² Toksal, **a.g.e.**, s. 13.

⁷³ Toksal, **a.g.e.**, s. 9.

mümkün görünmemektedir. Üstelik TTK'nın m. 88/b.4, 95, 96, 97 ve 98/2 hükümlerindeki açık ifâdeler de sözleşmenin sürekli niteliğini doğrulamaktadır.

Şu halde carî hesap sözleşmesi, carî hesabın hukukî yönünü ortaya çıkartan, taraflarına karşılıklı olarak, ilişkinin yürümesini sağlamaya yönelik, olumlu ve olumsuz nitelikte sürekli edimler yükleyen, hukukî varlığa sahip olması için başka sözleşmelerin varlığına ihtiyaç duyulmayan, bağımsız ve tipik bir sözleşmedir denilebilir. Öte yandan TTK'nın m. 87'deki düzenlemesinden, sözleşmenin tasarruf değil, karşılıklı taahhütler içeren rızaî bir sözleşme olduğu anlaşılmaktadır.

V. ÖZELLİKLERİ

Carî hesap sözleşmesine dair temel kaynak olan TTK'daki⁷⁴ hükümlerin çoğu, emredici nitelikte olmadıklarından, sözleşmeyle değiştirilebilir ve genişletilebilirler⁷⁵. Bu düzenlemeler daha ziyade tacir veya tacir olmayan iki kişi arasındaki carî hesap sözleşmesi dikkate alınarak yapılmış, bankalarla bireyler arasındaki carî hesap ilişkileri ikinci plânda bırakılmıştır ki bu yüzden birçok hüküm bankacılık uygulamasına aykırı bulunmaktadır⁷⁶. Oysa günümüzde en çok görülen carî hesaplar bir tarafında banka bulunanlardır⁷⁷. Bu yüzden, gelecekteki TTK düzenlemelerinde, banka sözleşmelerinin özelliklerinin de dikkate alınmasının yerinde olacağı haklı olarak belirtilmiştir⁷⁸. Ancak, TTKT incelendiğinde yürürlükteki düzenlemeye paralel şekilde, bileşik faizin şartlarını carî hesap sözleşmesi yanında bu sözleşmeler bakımından da sıkılaştıran 8. madde dışında, banka carî hesaplarına yönelik düzenlemelere gidilmediği görülmüştür.

⁷⁴ BK m. 115 ve 122/son hükümleri de münhasıran carî hesap sözleşmesine yönelik düzenlemelerdir.

⁷⁵ Kınacıoğlu, **Batider**, s. 373, Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 274.

⁷⁶ Erem, **a.g.e.**, s. 137-138, Vural, **a.g.m.**, s. 216.

⁷⁷ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 575, 577.

⁷⁸ Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 260.

Carî hesap sözleşmesi tacirler arasında da kurulmaktadır⁷⁹. Sözleşmenin sıkça uygulandığı diğer bir alan büyük mağazalarla yapılan kredili veya taksitli satış işlemleridir⁸⁰. Öte yandan, carî hesap sözleşmesi, TTK'da düzenlenmesi nedeniyle TTK m. 3 uyarınca mutlak anlamda bir ticarî iş olduğundan, taraflarının tacir olması aranmamıştır. Bunun yanında, bankaların durumundan anlaşılabacağı üzere, tüzel kişilerin, hatta yapısı uygun olan kamu kuruluşlarının da carî hesap sözleşmesine taraf olmalarına bir engel yoktur⁸¹.

Carî hesap sözleşmesi yapabilmek için hakları kullanma ehliyetinin varlığı gereklidir⁸². Ancak, TMK m. 359/1 ve 455 uyarınca, ana ve baba tarafından bir meslek veya sanat ile uğraşması için çocuğa kendi malından verilen kısmın veya kendi kişisel kazancının yönetimi ve bunlardan yararlanma hakkı çocuğa ait olduğu gibi, vesayet altındaki kişi de, kendi tasarrufuna bırakılmış olan mallar ile vasinin izniyle çalışarak kazandığı malları serbestçe yönetir ve kullanır. Şu halde, bu kişiler yalnızca bu işlemlerle ilgili carî hesap sözleşmelerini kendi başlarına yapabilirler⁸³. İradî veya kanunî temsilcinin de carî hesap sözleşmesi yapmak için, borç ve alacakların kaynağı bu ilişki olmadığından, özel bir yetkiye ihtiyacı yoktur⁸⁴.

Carî hesap sözleşmesi, iki taraflı bir ilişki olmakla birlikte, taraflarda birden fazla kişinin bulunması mümkündür⁸⁵. Ancak bir tarafı oluşturan birden fazla kişi arasında en azından hem aktif hem de pasif nitelikte teselsülün varlığı gerekir⁸⁶. Zira, carî hesabın işleyişi, ilgililerden birinin diğerine ait alacak ve borçlar üzerinde, kendi alacak ve borçları aracılığıyla tasarruf

⁷⁹ Erem, **a.g.e.**, s. 136.

⁸⁰ Akipek, Küçükgüngör, **a.g.e.**, s. 227.

⁸¹ Osman Altuğ, **Muhasebe Hukuk İlişkileri**, Türkmen Kitabevi, İstanbul 1999, s. 172-173; Ayrıca bkz. Toksal, **Hesabî Carî**, s. 34.

⁸² Sungur, Boran, **a.g.e.**, s. 587, Kayar, **a.g.m.**, s. 64, dn. 4.

⁸³ Toksal, **Hesabî Carî**, s. 38.

⁸⁴ Toksal, **Şerh**, s. 780, No 17.

⁸⁵ Toksal, **Hesabî Carî**, s. 39; Ayrıca bkz. Akyazan, **a.g.m.**, s. 1004, Altuğ, **a.g.e.**, s. 173, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 522, No 1558.

⁸⁶ Toksal, **Hesabî Carî**, s. 39-40.

edebilmesi imkânını zorunlu kılmaktadır ki bu ancak aktif ve pasif teselsülün birlikte bulunması halinde mümkün olur⁸⁷. Öte yandan, iki taraf arasında birden fazla carî hesap sözleşmesi de yapılabilir⁸⁸. Bu duruma örnek olarak, faiz, komisyon veya teminat gibi konularda, taraflar arasındaki çeşitli ilişki türleri için birbirinden farklı esasların benimsenmesi ve bu farklı esasların uygulanabilmesi için ayrı ayrı carî hesap sözleşmeleri yapılması, gösterilebilir⁸⁹.

Carî hesap sözleşmesi, belli bir süreyle sınırlı olarak ya da süre öngörülmezsizin yapılabilir. Sürenin sözleşmeyle belirlenmesi açık ya da örtülü olabilir⁹⁰. Carî hesap sözleşmesi içinde ayrıca, hesap devreleri adı altında süreler de bulunmaktadır⁹¹. Hesap devreleri sayesinde, sözleşme devam ederken belli zamanlarda tarafların hesap durumları gözden geçirilir ve devre sonu alacak – borç durumu tespit edilir⁹². Carî hesap sözleşmesinin devamı boyunca birden fazla hesap devresi söz konusu olabilecektir⁹³. Carî hesap sözleşmesinden söz edilebilmesi için alacakların carî hesap usulü ile ortadan kaldırılmasının bir zorunluluk olduğunu belirten Arslanlı'ya göre, hiç olmazsa bir devre için bakiye alacağın hesaba yeniden kaydedilmiş olması; kısaca carî hesap sözleşmesinde en azından iki hesap devresi bulunması gereklidir⁹⁴. Hesap devresinin süresi, taraflarca, ilişkinin kurulması anında veya daha sonradan belirlenebilir; belirlenmiş süre değiştirilebilir⁹⁵. TTK m. 92/2 uyarınca taraflar arasında böyle bir sözleşme yoksa ve bu konuda ticarî teamül de bulunmuyorsa hesap devresi her takvim yılının son günü olarak kabul edilmiş sayılır. TTK m. 94 uyarınca, carî hesap sözleşmesinde bileşik faiz uygulanabilmesi için en az üç aylık hesap devresi süresi gereklidir⁹⁶.

⁸⁷ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 40, s. 40, dn. 29.

⁸⁸ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 578.

⁸⁹ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 578 – 579.

⁹⁰ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 147, Baştuğ, Erdem, **a.g.e.**, s. 191.

⁹¹ Arkan, **a.g.e.**, s. 341.

⁹² Domaniç, **a.g.e.**, s. 286-287, Battal, **a.g.e.**, s. 229.

⁹³ Vural, **a.g.m.**, s. 206.

⁹⁴ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 243; Aynı görüşte bkz. Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 533, No 1592.

⁹⁵ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 110, 111.

⁹⁶ Banka borçlu carî hesaplarında da TTK m. 8/2 uyarınca bileşik faiz uygulanabildiğinden, hesabın, bu hükümde de öngörülen üç aylık süre şartına uygun olarak, 31 Mart, 30 Haziran, 30 Eylül ve 31

Carî hesap sözleşmesi tarafları arasında bir asıl borç ilişkisinin varlığı, hesabın işleyebilmesi için gereklidir. Öyle ki, “*Taraflar arasında bir asıl borç ilişkisi olmadan yapılan carî hesap sözleşmesi konusuz kalmaya mahkûmdur*⁹⁷” denilebilir. Buna karşılık, tarafların ileride doğacak borç ilişkilerinin ödenme şeklini önceden belirlemek amacıyla carî hesap sözleşmesi yapmaları da mümkündür ki, bu da carî hesap sözleşmesinin varlığı ve geçerliliği için asıl borç ilişkisi denilen başka bir ilişkiye ihtiyaç bulunmadığını gösterir^{98, 99}.

VI. UNSURLARI

Sözleşmenin kanunî tanımından anlaşıldığı üzere, bir carî hesap sözleşmesinin varlığından söz edilebilmesi için tarafların, alacaklarının hesaba geçirilmesi, bunların belirli dönemlerde gerçekleşecek toplu takası ve bundan doğacak bakiyenin tespiti konularında anlaşmış olmaları gerekir¹⁰⁰. Bu anlaşma, sözleşmenin kurucu unsurunu oluşturur.

Carî hesap sözleşmesinin, vazgeçilmez nitelikteki bir başka ayırıcı unsuru da, hesaba, yalnız bir tarafın değil, her iki tarafın alacaklarının karşılıklı olarak dâhil edilmesidir¹⁰¹. Buna göre, taraflar arasında alacak ve borç doğuracak şekilde para, hizmet veya mal¹⁰² değiş tokuşunun bulunması gerekir¹⁰³. “*Kaideten carî hesapta bir tarafın alacaklı, diğer tarafın hep borçlu*

Aralık tarihlerinde kapatılması esası benimsenmektedir: Karayalçın, **a.g.e.**, s. 581, Vural, **a.g.m.** s. 206, Seza Reisoğlu, **Bankaların Kredi İşlemlerinden Doğan Alacakların Tahsilinin Hızlandırılması**, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Yayın No: 138, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1986, s. 9, Arkan, **a.g.e.**, s. 342.

⁹⁷ Arkan, **a.g.e.**, s. 339.

⁹⁸ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 526, No 1568.

⁹⁹ Tezde benimsenen, carî hesap sözleşmesinin bağımsız bir sözleşme olduğu görüşü için bkz. yuk. s. 13.

¹⁰⁰ Arkan, **a.g.e.**, s. 342 - 344; Bu unsurların her biri hakkında carî hesap sözleşmesinin işleyişi incelenirken ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır: Bkz. aşağı. İkinci Bölüm, I, II, III, s. 49 - 62.

¹⁰¹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 20.

¹⁰² Bkz. yuk. s. 8, dn. 47.

¹⁰³ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 577, Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 261.

*durumda kalması caiz değildir*¹⁰⁴. Şu halde, hesaba sadece bir tarafın alacaklarının geçirilmesi ve karşı tarafın belli bir süre içinde biriken borcunu ödemesinin kararlaştırıldığı hallerde hukukî anlamda carî hesap sözleşmesinden söz edilemez¹⁰⁵. Kınacıoğlu'na göre, buna ek olarak, carî hesap sözleşmesinin varlığı için karşılıklı alacaklı ve borçlu olma durumu süreklilik arz etmelidir¹⁰⁶.

Carî hesapta alacakların karşılıklı olması gerekliliği, bakiyenin bazen alacaklı, bazen borçlu görünmesinden farklı bir konudur¹⁰⁷. Hesap bakiyesinin daima alacaklı ya da borçlu kaldığı hallerde de alacakların karşılıklı olması şartı, karşılıklılığın gerçekleşmesi hukuken mümkün ise, yerine gelmiş olur¹⁰⁸.

Diğer taraftan, karşılıklılık şartının ancak, her iki tarafın da hesap kapsamına fiilen dahil olmuş alacaklarının da bulunması halinde gerçekleşeceğinin savunulduğu bir görüş de bulunmaktadır¹⁰⁹. Böyle bir kabul halinde, henüz karşılıklı alacağı bulunmayan iki tarafın carî hesap sözleşmesi yapamayacağı gibi bir sonuç ortaya çıkacağından, bu görüşün doğru olmadığı düşünülmektedir. Hatta, TTK m. 88'in 2. bendindeki, cari hesap sözleşmesinin akdinden önce mevcut bir alacağın, tarafların rızasıyla cari hesaba kaydedilebileceğine dair ifadeden, carî hesap sözleşmesinin kapsamının, kural olarak, kuruluşundan sonra doğacak alacaklardan oluşacağı sonucu çıkmaktadır¹¹⁰.

¹⁰⁴ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 239; Ayrıca bkz. Toksal, **Şerh**, s. 775, No 4.

¹⁰⁵ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 239.

¹⁰⁶ Kınacıoğlu, **Batider**, s. 375; Aynı görüşte bkz. Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 275.

¹⁰⁷ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 21.

¹⁰⁸ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 21-22.

¹⁰⁹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 22.

¹¹⁰ Bkz. aşağı. VIII-B-5, s. 27.

VII. ŞEKLİ VE İÇERİĞİ

TTK m. 87/2 uyarınca carî hesap sözleşmesi yazılı geçerlilik şekline tâbidir. Burada aranan, adî yazılı şekil olup, imzaların ayrıca noter tarafından onaylanması gerekmez¹¹¹. Anılan hükümde sözleşmenin hangi unsurları içereceği belirtilmemiş olsa da Domaniç'e göre carî hesabın, tarafların aralarındaki para, mal veya hizmet ilişkisinden doğan borç ve alacakların karşılıklı olarak istenmeyip carî hesaba kaydedileceğine dair anlaşmayı içermesi zorunludur¹¹². Tabii ki, sözleşme süresi, hesap dönemleri, taraf adresleri, carî hesap kalemlerine uygulanacak faizin türü ve miktarı gibi tamamlayıcı kayıtlar da sözleşmeye yazılabilir¹¹³. Geçerlilik şekline uyulmamasının yaptırımı, sözleşmenin hüküm ifâde etmemesi olacaktır¹¹⁴. Zira sözleşme butlanla sakat olacaktır¹¹⁵. BK m. 13/1 hükmü uyarınca, yazılı geçerlilik şekline tâbi olan sözleşmelerde borç altına girenlerin imzalarının bulunması gerekir. Buna göre, carî hesap sözleşmesinin iki tarafça da imzalanmaması, tıpkı sözlü yapılmış olması gibi, geçerlilik şekline aykırılık oluşturur¹¹⁶.

1926 tarihli ETK'da yazılı geçerlilik şekli öngörülmezken yeni Kanunda bunun zorunlu tutulmasının nedeni, Adliye Encümeni Mazbatası'nda açıklanmıştır. Buna göre amaçlanan, yalnızca muhasebe yöntemi olarak uygulanan carî hesaplara carî hesap sözleşmesi hükümlerinin uygulanmasına çalışılmasının doğuracağı zorlukların önüne geçmektir¹¹⁷. Toksal'a göre, yazılı şekil zorunluluğu, sözleşmenin, tarafların tasarruf yetkisini ve üçüncü kişileri etkilemesi¹¹⁸ nedeniyle de, gerekli bir

¹¹¹ Baştuğ, Erdem, **a.g.e.**, s. 186.

¹¹² Domaniç, **a.g.e.**, s. 275; Ayrıca bkz. Battal, **a.g.e.**, s. 227.

¹¹³ Kayar, **a.g.m.**, s. 64.

¹¹⁴ Von Tuhr, **a.g.e.**, Birinci Cilt, s. 245, İmregün, **Genel İlkeler**, s. 158, Altuğ, **a.g.e.**, s. 169.

¹¹⁵ Von Tuhr, **a.g.e.**, Birinci Cilt, s. 234, 245.

¹¹⁶ Reisoğlu, **a.g.e.**, s. 6, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 525, No 1567.

¹¹⁷ “Adliye Encümeni Mazbatası”, Türk Ticaret Kanunu Lâyihası ve Adliye Encümeni Mazbatası, s. 368.

¹¹⁸ Carî hesap sözleşmesinin, taraflarının alacaklılarına etkisinin incelendiği “Bakiyenin Haczi” bölümü için bkz. aşağıda s. 62 - 64.

düzenlemedir¹¹⁹. Yine de üçüncü kişilerin, carî hesap sözleşmesinin varlığını ispatlamaları için yazılı sözleşmeyi ele geçirmeleri zorunluluğu yoktur¹²⁰. Buna karşılık yazılı geçerlilik şeklinin, özellikle banka işlemleri bakımından uygulama ihtiyaçlarına cevap vermediği yönünde bir görüş de mevcuttur¹²¹. Yazarlar, bu eleştiriyi yapmakla birlikte bu konuda bir öneride bulunmamışlardır. Oysa, Adliye Encümeni'nin ve Toksal'ın belirttiği gerekçeler karşısında, kötüye niyetli davranışların önlenmesi açısından en azından yazılı sözleşmenin zorunlu tutulmasının uygun olduğu düşünülmektedir.

Yazılı carî hesap sözleşmesi uygulamada genellikle başka sözleşmelerle birlikte, metnin içinde veya ekinde yer alır¹²². Bu anlamda taraflar arasında yapılan acentelik gibi bir sözleşme asıl sözleşme iken, bu sözleşmede yer alan carî hesap kaydı ise acentelik ilişkisinden doğan alacakların ödenme şeklini gösterir¹²³. Ancak, münhasır bir carî hesap sözleşmesi yapılması da mümkündür.

VIII. KAPSAMI

Carî hesap sözleşmesinin kapsamını alacaklar oluşturur ve hesap etkilerini alacaklar üzerinde doğurur¹²⁴. Ancak her alacak carî hesaba dâhil olamaz. Aşağıda bu konu incelenecektir:

¹¹⁹ Toksal, **Şerh**, s. 786-787, No 41.

¹²⁰ Toksal, **Şerh**, s. 787, No 41.

¹²¹ Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 260.

¹²² Karayalçın, **a.g.e.**, s. 574, Arkan, **a.g.e.**, s. 339, Battal, **a.g.e.**, s. 227.

¹²³ Arkan, **a.g.e.**, s. 339.

¹²⁴ Carî hesap sözleşmesinin kapsamı hakkında ileri sürülen görüşler için bkz. Toksal, **Hesabı Carî**, s. 40-45.

A. Carî Hesaba Geçirilebilecek Alacaklar

Carî hesaba geçirilecek alacakları sözleşmenin tarafları belirler¹²⁵. Hatta doğası gereği hesap kapsamında olması gereken alacakların, taraflarca hesap dışında tutulması da mümkündür^{126, 127}. Aynı şekilde tarafların hesabın önceden belirli sınırları bakımından kapsamına girmemiş bir alacağı sonradan hesaba dahil etmelerine de engel yoktur¹²⁸. Hesabın kapsamını değiştiren anlaşma kural olarak yürürlüğe girdiği andan itibaren hüküm ifâde edecek olsa da, kapsama alınacak alacakların sona ermemiş olmaları şartıyla, taraflar yaptıkları değişikliği geçmişe etkili kılabilirler¹²⁹.

Taraflar, belli bir ilişkiden ya da aralarındaki her türlü ilişkiden doğan alacakların carî hesaba geçirilmesi konusunda anlaşabilirler¹³⁰. Carî hesap sözleşmesinde bu konuda bir kayıt yoksa, hâkim görüşe göre¹³¹, taraflar arasında doğan alacakların hepsi carî hesap kapsamında sayılır ki buna carî hesabın genelliği ilkesi denilebilir¹³². Bu yüzden, bir carî hesap sözleşmesinin kapsamı konusunda uyuşmazlık çıkması halinde hesabın genel olduğu kural olduğundan, bunun ispatına gerek yoktur¹³³. Ancak, bütün alacakların hesaba girmesi şeklindeki bu ilke istisnasız değildir¹³⁴. Bu istisnalar aşağıda, “Carî Hesaba Geçirilemeyecek Alacaklar” başlığı altında açıklanacaktır¹³⁵.

Carî hesap sözleşmesi kapsamına, TTK m. 87 uyarınca kural olarak, tarafların karşılıklı alacakları geçirilse de tarafların ve üçüncü kişinin

¹²⁵ Arkan, **a.g.e.**, s. 340.

¹²⁶ Kınacıoğlu, **Batider**, s. 376.

¹²⁷ Kanun koyucumuz bu duruma ilişkin özel bir düzenlemeye de gitmiştir: Bkz. aşağıda. VIII-B-4, s. 26.

¹²⁸ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 54.

¹²⁹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 53.

¹³⁰ Arkan, **a.g.e.**, s. 340.

¹³¹ Bu konuda ileri sürülen diğer görüşler hakkında bkz. Toksal, **Hesabı Carî**, s. 50-51.

¹³² Toksal, **Hesabı Carî**, s. 50; Karayalçın'a göre, burada sözleşmede kayıt bulunmaması yanında taraflar arasındaki iş ilişkisi ve carî hesabın niteliğinden de aksinin anlaşılması gerekir: Karayalçın, **a.g.e.**, s. 580; Aynı görüşte bkz. Tekil, **a.g.e.**, s. 191; Ayrıca bkz. Arslanlı, **a.g.e.**, s. 250, Baştuğ, Erdem, **a.g.e.**, s. 186-187.

¹³³ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 187, dn. 3.

¹³⁴ Esmein, **a.g.m.**, s. 97, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 51'den naklen.

¹³⁵ Bkz. aşağıda. s. 21 ve devamı.

muvafakati ile üçüncü kişinin alacağıının da taraflardan biri lehine carî hesaba geçirilebileceği ileri sürülmüştür¹³⁶. Oysa Doğanay'ın haklı olarak belirttiği üzere, takas için, birbirlerine karşılıklı olarak alacaklı ve borçlu iki kişinin bulunması gerektiğinden¹³⁷, üçüncü kişinin muvafakati bile olsa, onun alacağı taraflardan biri lehine hesaba geçirilemez¹³⁸. Ancak, söz konusu alacağın hesap tarafına temlik halinde hesaba geçirilebilmesi mümkün olacaktır¹³⁹.

Carî hesaba genellikle para alacakları geçirilmekle birlikte, para dışında alacakların kaydedilmesine de bir engel bulunmamaktadır¹⁴⁰. Ancak bunun için, tarafların aynı türden mislî şeyler için borç ilişkisi içinde bulunmaları gerekir¹⁴¹. Birçok alacağın bileşik bir takas etkisine maruz kaldığı carî hesap sözleşmesinde takasa dair bu şartın aranması doğaldır¹⁴². Yalnız, bir alacağın konusunun mislî olmaması carî hesap ilişkisini sakatlamaz; sadece o alacağın hesaba girmesine engel olur¹⁴³.

B. Carî Hesaba Geçirilemeyecek Alacaklar

Alacakların carî hesap kapsamı dışında kalması sözleşme veya kanun hükmüne dayanır¹⁴⁴. TTK m. 91, kanun gereği carî hesaba geçirilemeyecek alacaklara dair özel bir hüküm niteliğindedir. Bu hükümde aşağıda, carî hesaba geçirilemeyecek alacaklar açıklanırken, ilk üç maddede gösterilen alacaklardan bahsedilmiştir. Söz konusu alacakların hesap dışında kalmaları her ne kadar kendi niteliklerinden doğsa da TTK m. 91 hükmü sayesinde bu durum kanunî bir zorunluluk sayılmış ve bu alacakların kapsam dışında

¹³⁶ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 531, No 1586.

¹³⁷ Bkz. aşı. s. 23.

¹³⁸ Doğanay, **a.g.e.**, s. 444.

¹³⁹ Doğanay, **a.g.e.**, s. 444.

¹⁴⁰ Arkan, **a.g.e.**, s. 340.

¹⁴¹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 46; Aynı görüşte bkz.: Arslanlı, **a.g.e.**, s. 241, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 575,580, ; Ayrıca bkz. Von Tuhr, **a.g.e.**, İkinci Cilt, s. 720.

¹⁴² Toksal, **Hesabı Carî**, s. 46.

¹⁴³ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 20, dn. 30.

¹⁴⁴ Baştuğ, Erdem, **a.g.e.**, s. 187.

kalmasının sözleşme değişikliği sayılması önlenerek, geçerlilik şekline sözleşme değişikliklerinde de uyulmasını öngören BK m. 12'den dolayı şekle tâbi olmasının önüne geçilmiştir¹⁴⁵.

Daha önce de belirtildiği gibi, hesap kapsamı taraflarca belirlenir. Ancak kurumun bazı özellik ve şartları üzerinde tarafların tasarruf etmeleri mümkün değildir ve hukukî niteliği gereği hesaba girmesi mümkün olmayan bir alacağın hesap içine alınması da bu imkânsızlık kapsamı içindedir¹⁴⁶. Ancak, yine de bu yolda bir anlaşma yapılmışsa bunun geleceğinin ne olacağı sorusuna taraf iradelerini yorumlayarak cevap vermek gerekir¹⁴⁷:

Tarafların yaptığı anlaşma, aralarındaki hesap ilişkisinin carî hesaplık niteliğini ortadan kaldırmak istedikleri anlamına gelebilir¹⁴⁸. Anlaşmanın bu şekilde yorumlanmaması halinde, alacağın hesaba girmesini sağlayan anlaşma veya anlaşma hükmü imkânsızlık yüzünden BK m. 20 uyarınca hükümsüz olacak; alacak hesap dışında kalacaktır¹⁴⁹. Öte yandan, muaccel olmayan veya eksik bir borcun carî hesaba girmesini amaçlayan anlaşmalarda, anlaşma açıkça carî hesap ilişkisinin varlığına dokunmamak üzere yapılmışsa, borç fiilen ödenmese de ödenmeye hazır duruma sokulmuş olur ve bu da onun hukukî niteliğinin hesaba girmeye uygun hale getirildiği şeklinde yorumlanır¹⁵⁰.

1. Takası Mümkün Olmayan Alacaklar

Toplu bir takas kurumu olan carî hesaba, takası mümkün olmayan alacakların geçirilememesi doğal bir sonuçtur¹⁵¹. Takası mümkün olmayan

¹⁴⁵ Toksal, **Şerh**, s. 813, No 12.

¹⁴⁶ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 54.

¹⁴⁷ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 48.

¹⁴⁸ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 48.

¹⁴⁹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 48-49, 54-55.

¹⁵⁰ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 49.

¹⁵¹ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 527, No 1573.

alacaklar, esas olarak, BK m. 123'de gösterilmiştir. Buna göre: Tevdi edilmiş veya haksız olarak alınmış veya hile ile alıkonulmuş bulunan bir şeyin iadesine veya bedeline ilişkin olan taleplerle nafaka ve iş ücreti gibi borçlunun ve ailesinin geçinmesi için mutlak surette zorunlu olup fiilen alacaklının eline verilmesi gereken alacaklar ve son olarak da Devlet, vilayet ve köyler lehine olarak kamu hukukundan doğan alacaklar, alacaklılarının rızası olmadan takasa konu edilemezler. Takasa tâbi tutulmak istenen alacağa karşı kullanılabilecek bir savunma aracı varken ve bilinirken bunun kullanılmaması da, söz konusu alacağın takas edilebilmesine icazet verildiği şeklinde yorumlanır¹⁵². Toksal'a göre ise, bazı hallerde takası mümkün olmayan alacakların carî hesap sözleşmesi kapsamına alınmaları, kanun koyucunun bu hükümleri koyarken izledikleri toplumsal amaçlara aykırı görülerek, alacaklının rızasına rağmen yasak sayılabilir¹⁵³.

Ölünceye kadar bakma sözleşmesinden, cismanî bir zarardan veya alacaklının geçimine yardım eden kimsenin ölümünden doğan talep haklarıyla, haksız fiilden doğan zarar için hükmedilen irat şeklindeki tazminat alacakları da takası mümkün olmayan haklara örnekler¹⁵⁴. Öte yandan, BK m. 118/1 uyarınca takas, ancak karşılıklı alacaklı olanlar arasında, bu karşılıklı alacaklar için mümkündür. Bu yüzden, müteselsil borçlunun kendi borcunu diğer müteselsil borçlunun alacağı ile, kefilin kefaletten doğan borcunu asıl borçlunun alacağı ile, ortağın kendi borcunu şirkete ait bir alacak ile¹⁵⁵ ve üçüncü kişi lehine sözleşmenin borçlusunun bu borcunu diğer tarafın kendisine borçlu olduğu şey ile¹⁵⁶ takas edemeyeceği; dolayısıyla bu alacakların carî hesap sözleşmesi kapsamına alınamayacakları, belirtilmektedir¹⁵⁷. Yine BK m. 124 uyarınca, takas hakkının kullanımından önceden vazgeçmek mümkündür. Özel kanunlarda takaslarının olanaksız

¹⁵² Von Tuhr, **a.g.e.**, İkinci Cilt, s. 722.

¹⁵³ Toksal, **Şerh**, s. 810, No 3.

¹⁵⁴ Kınacioğlu, **Batider**, s. 377.

¹⁵⁵ Bkz. TTK m. 184, 256, 476.

¹⁵⁶ Bkz. BK m. 120.

¹⁵⁷ Kınacioğlu, **Batider**, s. 377.

olduğu belirtilen alacaklar da carî hesaba yazılamaz¹⁵⁸. Takastan söz edilebilmesi için, BK m. 118/1 uyarınca, karşılıklı alacakların benzer olmaları da gerekir.

Bazı alacakların takasa konu olup olamayacakları, dolayısıyla carî hesap kapsamına girip girmeyecekleri konusu tartışmalıdır: BK m. 118/1 hükmü uyarınca, takas için alacakların muacceliyeti şarttır ve carî hesap da bileşik bir takastan ibarettir¹⁵⁹. Eksik borçlar da, talep edilebilir nitelikte olmadıklarından carî hesaba kaydedilemezler¹⁶⁰. Ancak, BK m. 118/3 uyarınca: “Müruru zamana uğramış bir alacak, takas dermeyeran edebileceği zamanda müruru zaman ile sakıt olmuş değil ise onun da takası dermeyeran olunabilir”. Toksal’a göre ise eksik borçlarla müeccel borçların hesaba girmemesinin nedeni yalnızca taraf menfaatleridir ve alacağın yapısıyla ilgisi yoktur¹⁶¹. Şu halde bu alacaklar anlaşma ile carî hesap kapsamına alınabilmelidirler¹⁶². Üstelik söz konusu alacaklar talep edilemez nitelikte olsalar bile ifâ edilebilir niteliktedirler¹⁶³. Arslanlı'ya göre de, müeccel bir alacağın, ileride muaccel olduğu anda mahsup edilmek üzere hesaba dâhil edilmesi mümkün ve yararlıdır¹⁶⁴.

Erteleyici şarta bağlanmış alacaklarda da takas iddiasının dinlenmeyeceği öne sürülmüştür¹⁶⁵. Zira bu alacaklar da talep edilebilir nitelikte değildirler¹⁶⁶. Ancak istisnaen, TTK m. 88'in 3. bendi uyarınca kambiyo senetlerinin carî hesaba kaydı alacağın tahsili şartıyla mümkündür. Buna karşılık, aksi görüş uyarınca, şarta bağlı alacakların carî hesaba

¹⁵⁸ Gönen Eriş, **Açıklamalı – İçtihatlı En Son Değişikliklerle Birlikte Türk Ticaret Kanunu, Ticarî İşletme ve Şirketler, Birinci Cilt**, Gözden Geçirilerek Güncellenmiş ve Genişletilmiş Dördüncü Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2007, s. 1116.

¹⁵⁹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 47.

¹⁶⁰ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 528, No 1575.

¹⁶¹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 49.

¹⁶² Toksal, **Hesabı Carî**, s. 49; Ayrıca bkz. İmregün, **Kara Ticareti**, s. 148, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 528, No 1575.

¹⁶³ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 49.

¹⁶⁴ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 241.

¹⁶⁵ Von Tuhr, **a.g.e.**, İkinci Cilt, s. 721, Kınacıoğlu, **Batider**, s. 377.

¹⁶⁶ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 47; Aynı görüşte bkz. Karayalçın, **a.g.e.**, s. 580.

geçirilmesi mümkündür¹⁶⁷. Ancak, hesap kapatılırken şart halen gerçekleşmemiş veya bozucu şart gerçekleşmiş ise bu alacak hesaptan çıkartılır¹⁶⁸.

Bozucu şarta bağlı alacakta bu şartın gerçekleşmesi sonucu ortaya çıkacak hükümsüzlük, şartın alacak üzerindeki genel etkilerine göre değişir¹⁶⁹: Şartın gerçekleşmesi alacağı baştan itibaren hükümsüz kılıyorsa, borç hesaba hiç girmemiş sayılır¹⁷⁰. Buna karşılık, şart ancak gerçekleşmesi anından itibaren sonuç doğuracaksa, o ana kadar hesap içinde doğmuş hükümler varlıklarını sürdüreceklidir¹⁷¹. Helvacı'ya göre, BK m. 152/2 hükümsüzlüğün geriye yürütmesine engel olduğundan, tarafların bunun aksini kararlaştırmış olmaları gerekir¹⁷².

2. Belli Bir Yere Sarf Edilecek Olan Alacaklar

Burada, carî hesabın taraflarından biri, kural olarak hesaba girmesi gereken bir alacağın hesaba girmesine tek taraflı iradesi ile engel olmaktadır¹⁷³. Örneğin, müvekkilin acenteye gönderdiği bir miktar mal bedelinin acente tarafından reklâm masrafı olarak kullanılmasını şart koşması halinde bu mal bedeli carî hesaba geçirilemeyecektir¹⁷⁴. Tarafların bu tarz bir alacağı, anlaşarak, hesaba dâhil etmeleri mümkündür¹⁷⁵. Toksal'a göre bunun için, tahsis yeterince bağlayıcı olmamalı veya tahsis edenin bundan vazgeçme şansı bulunmalıdır¹⁷⁶.

¹⁶⁷ Arkan, **a.g.e.**, s. 340, Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 266.

¹⁶⁸ Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 266; Ayrıca bkz. Arslanlı, **a.g.e.**, s. 241-242, Toksal, **Şerh**, s. 784, No 33.

¹⁶⁹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 47.

¹⁷⁰ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 47.

¹⁷¹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 47.

¹⁷² Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 531, No 1587.

¹⁷³ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 52.

¹⁷⁴ Domaniç, **a.g.e.**, s. 280.

¹⁷⁵ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 250.

¹⁷⁶ Toksal, **Şerh**, s. 812, No 10.

3. Emre Âmade Tutulmak Üzere Teslim Alınan Para ve Mallardan Doğan Alacaklar

Bu alacaklara örnek olarak, banka ile carî hesabı bulunan bir tacirin, aynı bankada ayrı bir tasarruf mevduatı hesabı açtırması gösterilebilir¹⁷⁷. Emre amade tutulmak üzere yapılan ödemelerin varlığı için iki tarafın bu konuda anlaşmış olmaları gerekir ki baştan böyle bir anlaşma varsa söz konusu alacağın hesap kapsamına girmemesi kanun hükmünden önce taraf iradelerinin bir sonucudur¹⁷⁸. Arslanlı'ya göre taraflar anlaşarak bu tarz alacakları hesap kapsamına alabilirler¹⁷⁹.

4. Komisyondan Doğan Ücret ve Masraflar

TTK m. 90'a göre: “Taraflar arasında cari hesabın mevcudiyeti, komisyondan ileri gelen ücretin ve her türlü masrafların istenmesine mani olmaz”. Ancak taraflar bu hükmün aksini kararlaştırabilirler¹⁸⁰. Hatta, hesap içeriğiyle ilgili ve ondan doğan komisyon ve masraflar asılla bağlantıları nedeniyle kural olarak hesap kapsamında sayılacaklardır¹⁸¹. Günümüzde bu kuralın uygulanmasına örnek olarak, carî hesabın bir tarafında banka olan durumlarda, bankanın vezne işlemlerinden komisyon veya başka bir adla herhangi ücret alması gösterilebilir¹⁸².

¹⁷⁷ İmregün, **Genel İlkeler**, s. 158.

¹⁷⁸ Toksal, **Şerh**, s. 812-813, No 11.

¹⁷⁹ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 250.

¹⁸⁰ Toksal, **Şerh**, s. 808, No 2, Domaniç, **a.g.e.**, s. 279, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 529, No 1580, Eriş, **a.g.e.**, s. 1116.

¹⁸¹ Toksal, **Şerh**, s. 808, No 2.

¹⁸² Toksal, **Şerh**, s. 808, No 1.

5. Sözleşmeden Önce Doğmuş Alacaklar

Carî hesaba geçirilecek alacaklar, kural olarak, carî hesap sözleşmesinin yapılmasından sonra doğacak alacaklar olsa bile taraflar sözleşmeden önce doğmuş bir alacağın hesaba geçirilmesi konusunda anlaşabilirler¹⁸³.

6. Sözleşme Uyarınca Carî Hesaba Dahil Edilmeyen Alacaklar

Taraflar carî hesap sözleşmesinde bazı alacakların carî hesap dışında kalacağını açıkça belirtirlerse bu alacaklar carî hesaba girmez¹⁸⁴. Bir diğer görüşe göre, bu anlaşma örtülü de olabilir¹⁸⁵. Örtülü anlaşmaya örnek olarak, münhasır bir alacak için teminat verilmesi gösterilmektedir¹⁸⁶. Bu durumda söz konusu alacak hesap dışında bırakılmış sayılacak veya ilişkiden carî hesap olma niteliğinin kaldırıldığı kabul edilecektir¹⁸⁷.

7. Haksız Fiil, Kusursuz Sorumluluk Halleri, Sebepsiz Zenginleşme ya da Aile Hukukundan Doğan Alacaklar

Haksız fiillerden doğan alacakların carî hesabın genelliği ilkesinin kapsamı dışında oldukları ileri sürülmektedir¹⁸⁸. Bu görüşe gerekçe olarak öncelikle, carî hesap sözleşmesi yapan iki kişinin, bunu ileride meydana gelebilecek haksız fiillerden doğacak alacaklara da yaymak isteyebileceklerinin asla kabul edilemeyeceği, gösterilmiştir¹⁸⁹. Öyle ki, bu tarz borçların önceden yapılacak bir sözleşmeye konu olup olmayacakları

¹⁸³ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 250, Arkan, **a.g.e.**, s. 340.

¹⁸⁴ Baştuğ, Erdem, **a.g.e.**, s. 187, Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 280.

¹⁸⁵ Toksal, **Hesabî Carî**, s. 53.

¹⁸⁶ Baudouin-Bugnet; "Le Compte Courant Dans la Législation Allemande", Les Etudes Pratiques de Droit Commercial, Paris, 1936, s. 195, Toksal, **Hesabî Carî**, s. 53'ten naklen.

¹⁸⁷ Toksal, **Hesabî Carî**, s. 54.

¹⁸⁸ Toksal, **Hesabî Carî**, s. 51.

¹⁸⁹ Toksal, **Hesabî Carî**, s. 51.

dâhi tartışmalıdır¹⁹⁰. Üstelik bu alacakların bir kısmı zaten takası mümkün olmayan alacaklar arasında kabul edilmektedirler¹⁹¹. Ayhan/Çağlar/Özdamar'a göre de carî hesaba geçirilecek alacakların sözleşmeden doğması gerektiğinden, haksız fiilden doğan alacaklar carî hesap sözleşmesine geçirilmez¹⁹². Kusursuz sorumluluk hallerinden doğan alacakların da haksız fiil alacaklarıyla aynı nedenlerle carî hesaba alınamayacağı belirtilmektedir¹⁹³. Buna karşılık, haksız fiilden doğan alacakların sözleşme kapsamına alınabileceğini savunan yazarlar da vardır¹⁹⁴.

Sebepsiz zenginleşmeden doğan alacakların carî hesabın genelliği kapsamında yer almadıkları savunulur¹⁹⁵. Karayalçın'a göre ise sebepsiz zenginleşmeden doğan alacaklarla aile hukukundan doğan alacaklar sözleşmede açık hüküm bulunması halinde carî hesaba geçirilebileceklerdir¹⁹⁶. Buna karşılık Toksal, sebepsiz zenginleşmeden doğan alacakların hesap kapsamına alınmasını savunmakla birlikte aile hukuku ilişkilerinden doğan alacakların, varlık amaçları bakımından fiilen ifâ edilmeleri gerektiğinden hesap kapsamına giremediklerini belirtmiştir¹⁹⁷.

TTK m. 87 hükmü hesaba geçirilebilecek alacakların kaynağı hakkında bir sınırlama içermemektedir¹⁹⁸. Dolayısıyla bu başlık altında sayılan alacaklardan, BK m. 123 kapsamında sayılabilecekler dışında kalanların, sözleşmede aksi yönde bir hüküm yoksa, carî hesabın genelliği ilkesi¹⁹⁹ gereği doğrudan; geri kalanların ise alacaklının rızasıyla carî hesaba kaydedilebilecekleri düşünülmektedir.

¹⁹⁰ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 51.

¹⁹¹ Bkz. yuk. s. 23.

¹⁹² Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 276.

¹⁹³ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 52.

¹⁹⁴ Erem, **a.g.e.**, s. 140, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 580.

¹⁹⁵ Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 276.

¹⁹⁶ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 580.

¹⁹⁷ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 51, 52.

¹⁹⁸ Bu durum TTKT'de değişmemiştir: Bkz. yuk. s. 9.

¹⁹⁹ Bkz. yuk. s. 20.

C. Kambiyo Senedine Bağlanmış Alacakların Carî Hesaba Geçirilmesi

Kambiyo senetlerinin carî hesap sözleşmesine geçirilmesi mümkündür. Ancak, bu durum TTK'nın 88. maddesinin 3. bendi uyarınca, bedelin tahsil edilmesi halinde geçerli olmak şartıyla gerçekleşmiş sayılır. TTK m. 89 uyarınca, carî hesaba kaydedilen kambiyo senedinin bedeli tahsil edilemezse²⁰⁰, geri verilir²⁰¹ ve kaydı silinir. Senedin tahsil edilememesinden anlaşılması gereken, aleyhine hesaba geçirildiği tarafın senet bedelince ve kesin olarak tatmin olmamasıdır. Toksal'a göre, taraflar, bu hükme rağmen senet tedavülü ile ilgili bir alacağı anlaşılarak şartsız olarak hesaba geçirebileceklerdir²⁰². Uygulamada, bankaların senedi tahsil etmeden carî hesaba geçirmedikleri görülmektedir²⁰³.

Kambiyo senetlerinin hesaba girmelerine karşı çıkan görüşleri²⁰⁴ eleştiren Helvacı'ya göre, zaten senedin tahsil edilememesi halinde kaydının silinecek olması karşısında, senedin hesaba geçirilmesini engellemenin pratik bir değeri kalmamaktadır²⁰⁵. Buna ek olarak, kambiyo senedinin tahsilinde kıymetli evrak hukukunun sağladığı olanaklardan yararlanmanın bir zorunluluk olmaması karşısında, bu hakları kullanmak istemeyen kimsenin elindeki senedi carî hesaba alacak olarak kaydettirmesine engel yoktur²⁰⁶.

Hesapta mevcut bir kaydın silinip kazınması muhasebe uygulamasına aykırı olduğundan, bedeli ödenmeyen kambiyo senedinin carî hesaptan çıkarılması, hesabın karşı sütununa yeni bir kayıt ilave edilerek

²⁰⁰ Doktrin ve uygulamada bedelin tahsil edilememesiyle aynı sonucu doğuracakları ileri sürülen haller hakkında bkz. Toksal, **Hesabî Carî**, s. 168-171.

²⁰¹ Bu geri verme ciro değildir: Eriş, **a.g.e.**, s. 1115.

²⁰² Toksal, **Hesabî Carî**, s. 164.

²⁰³ Erem, **a.g.e.**, s. 141, dn. 12a; Ayrıca bkz. Tekil, **a.g.e.**, s. 192, Arkan, **a.g.e.**, s. 341, dn. 2.

²⁰⁴ Kanunî düzenlemeye rağmen kambiyo senetlerinin carî hesap kapsamına giremeyeceğini savunan Toksal'ın görüşü ve gerekçeleri için bkz. Toksal, **Şerh**, s. 798-800, No 25-29, 802-803, No 1.

²⁰⁵ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 532, No 1588.

²⁰⁶ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 532, No 1588.

gerçekleştirilir²⁰⁷. Bu kayıt, hukuken eski kaydın iptalinden ibaret olup, ayrı ve yeni bir alacağın hesaba girmesi değildir²⁰⁸. Bu yüzden ilişki aniden sona erdiğinde henüz şartları oluşmamışsa, sonradan da yerine getirilebilmelidir²⁰⁹.

Tahsil edilemeyen kambiyo senedinin hesaptan çıkarılması için, kambiyo hukukunun ödememeyi takip eden dönemde yapılmasını zorunlu saydığı işlemlerin yapılmış olması gerekir²¹⁰. Zira, tahsil edilemeyen senet kendisine geçen carî hesap tarafı, kendisine karşı sorumlu olanlara müracaat edebilir²¹¹. Bu yüzden senedin tahsil edilemediğinin, kambiyo hukukunda geçerli şekil ve şartlarla protesto edilmesi gerekir²¹². Eriş'e göre, senedi geri veren taraf bunu bir tutanak veya protokolle yapmalıdır²¹³.

TTK'nın 88. maddesinin 3. bendinde her ne kadar kambiyo senetlerinden bahsedilmiş olsa da adî senede bağlı veya senetsiz alacaklar için de aynı kuralın uygulanacağı ileri sürülmektedir²¹⁴. Şu halde, temlik edilen bir alacak carî hesaba kaydedildiğinde, tahsil edilememesi halinde hesaptan çıkarılacaktır²¹⁵.

²⁰⁷ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 176.

²⁰⁸ Jean Escarra, Roger Houin; Revue Trimestrielle de Droit Commercial, Paris, 1952, s. 389, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 176'dan naklen.

²⁰⁹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 176 ve devamı.

²¹⁰ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 167.

²¹¹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 167.

²¹² Toksal, **Hesabı Carî**, s. 167.

²¹³ Eriş, **a.g.e.**, s. 1115.

²¹⁴ Baştuğ, Erdem, **a.g.e.**, s. 190.

²¹⁵ Domaniç, **a.g.e.**, s. 286.

IX. FONKSİYONLARI

A. Ödeme Aracı Olma Fonksiyonu

Carî hesap sözleşmesinin, tarafları arasında tek tek yapılacak nakdî ödeme ve takasların önüne geçerek, iş hayatında kolaylık sağlayan ve gereksiz para hareketlerini ortadan kaldıran bir ödeme aracı olmasının, sahip olduğu en önemli fonksiyon olduğu savunulur²¹⁶. Hatta Arslanlı'ya göre, herkesin bir banka nezdinde carî hesabı bulunsa ve tüm ödemeler banka üzerine çekilen çeklerle yapılırsa paranın değişim aracı olma fonksiyonu ortadan kaldırılabilir²¹⁷. Carî hesap, ortaklık yapısı yakın olmak veya aynı holding çatısı altında olmak gibi nedenlerle birbirleriyle yakın ilişki içindeki işletmelerin, ödeme sistemi yönünden de birbirlerine yakınlaşmasını sağlar²¹⁸.

B. Güvence Sağlama Fonksiyonu

Carî hesap sözleşmesi, içerdiği borç ve alacak kalemlerin karşılıklılığı ile taraflar için bir güvence oluşturmakta ve ayrıca güvence sağlanmasının gerektirdiği masraf ve yükümlülüklerin de önüne geçmektedir²¹⁹. Ancak, bir tarafın hesap kapsamında bir alacağı olmasına rağmen, buna karşılık gelecek bir borcu yoksa carî hesap güvence sağlama fonksiyonunu yerine getiremeyecektir²²⁰. Yine de, carî hesap bağı bulunmayan hallerde, güvensizliği nedeniyle alacaklı olarak bir borç ilişkisine girişmeyecek kişi, sırf

²¹⁶ Arkan, **a.g.e.**, s. 338; Ayrıca bkz. Mahmut Tefik Evren, **Mevzuatta Son Değişikliklerle Öğreti ve Uygulamada Faiz Hukuku**, İstanbul 1987, s. 197, Altuğ, **a.g.e.**, s. 168-169, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 521, No 1552.

²¹⁷ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 240.

²¹⁸ Battal, **a.g.e.**, s. 225.

²¹⁹ Altuğ, **a.g.e.**, s. 169, Kayar, **a.g.m.**, s. 63, Arkan, **a.g.e.**, s. 338; Ayrıca bkz. Karayalçın, **a.g.e.**, s. 574, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 521, No 1552.

²²⁰ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 26.

kendisini o anda ya da ileride borçlu gösterecek bir carî hesap bağının doğuracağı güvence ile söz konusu borç ilişkisine özenebilir²²¹.

C. Kredi Sağlama Fonksiyonu

Carî hesap sözleşmesi çoğunlukla bir kredi açma sözleşmesiyle birlikte bulunsa da böyle bir ilişkide kredi sağlamaya yönelik işlem kredi açma sözleşmesidir ve carî hesap sadece kredi sözleşmesinden doğan borçların nasıl sona erdirileceğini gösterir²²². Şu halde, kredi açma sözleşmesiyle bir arada bulunması carî hesap sözleşmesinin kredi fonksiyonuna sahip olmasına gerekçe gösterilemez²²³.

Buna karşılık, carî hesap sözleşmesinde tarafların karşılıklı alacaklarını derhal istemek imkânına sahip olmamaları, carî hesap sözleşmesinin bir ölçüde de olsa kredi sağlama fonksiyonuna sahip olduğunu gösterir²²⁴. Bir diğer görüş uyarınca, carî hesap sözleşmesi ile alacak ve borç para kullanılmadan söndürülmek suretiyle borçlunun parası cebinde kalarak, yine bir tür kredi fonksiyonu sağlanmaktadır²²⁵.

X. BENZER HUKUKİ İLİŞKİLERLE KARŞILAŞTIRILMASI

A. Aracı Kurum Sözleşmesi ile

Aracı kurumların hisse senedi ve diğer menkul değerlerin alım satımına aracılık için müşterileriyle yaptıkları sözleşmeler carî hesap

²²¹ Toksal, *Şerh*, s. 777, No 10.

²²² Arkan, *a.g.e.*, s. 338.

²²³ Toksal, *Hesabî Carî*, s. 24.

²²⁴ Karayalçın, *a.g.e.*, s. 574, Toksal, *Şerh*, s. 777, No 9, Doğanay, *a.g.e.*, s. 437, Altuğ, *a.g.e.*, s. 169, Helvacı v.d., *a.g.e.*, s. 521, No 1552, Eriş, *a.g.e.*, s. 1102.

²²⁵ Battal, *a.g.e.*, s. 224.

sözleşmesine benzetilen kurumlardandır²²⁶. Ancak Yargıtay bunları, komisyon ücreti karşılığında aracılık yapıldığı, karşılıklı mal, hizmet veya para ifâsında bulunulmadığı ve hizmet bedelinden doğan ücretin peşin olarak ödenmesinin kararlaştırıldığı gerekçeleriyle carî hesap sözleşmesi değil, komisyon ve vekâletin özelliklerini taşıyan karma bir sözleşme olarak kabul eder²²⁷.

Kayar'a göre ise, aracı kurumlar müşterileriyle yalnızca Yargıtay'ın bahsettiği sözleşmeyi yapmak zorunda değillerdir²²⁸. Şu halde, aracı kurumların alacakları için müşterilerine kredi kullandırdıkları ve müşterinin kendiliğinden yaptığı ödemeler dışında, ödemenin dönem sonuna kadar ertelendiği durumlarda arada carî hesap sözleşmesinin bulunduğu kabul edilmelidir²²⁹. Yazarın görüşüne katılmak mümkün görünmemektedir. Zira, carî hesap sözleşmesinin varlığından söz edilebilmesi için, Yargıtay kararında da belirtildiği gibi, tarafların karşılıklı alacaklı olabilmeleri gerekir. Aracı kurumun müşterisine kredi kullandırıp, bunun tahsilini bir süre ertelediği bir hesap ilişkisinde ise karşılıklı alacaklılık unsuru gerçekleşmez²³⁰. Üstelik, carî hesap sözleşmesinde, ilişki devam ettiği sürece taraflar “kendiliğinden” ödeme yapamazlar. Son olarak, carî hesap sözleşmesinden söz edilebilmesi için, ilişki sürerken ödeme yapılamamasının yanı sıra, ödemenin ertelendiği belirtilen “dönem sonu”nun, sözleşmenin sonu olması gerekir.

Öte yandan, incelenen sözleşme örneklerinde, müşterinin, çerçeve sözleşme kapsamındaki işlemlerin izlenmesi için aracı kurumca kendisi için açılan hesapta alacaklı konuma gelmesine bir engel bulunmadığı görülmüş; ancak, bütünlük ilkesiyle²³¹, dolayısıyla da carî hesap sözleşmesiyle,

²²⁶ Kayar, **a.g.m.**, s. 66.

²²⁷ Yargıtay, 12. HD, 01.07.1993, E. 1993/4917, K. 1993/11940, Eriş, **a.g.e.**, s. 1106-1107.

²²⁸ Kayar, **a.g.m.**, s. 67.

²²⁹ Kayar, **a.g.m.**, s. 67.

²³⁰ Bkz. yuk. s. 16 - 17.

²³¹ Bkz. aşağı. İkinci Bölüm, I, s. 49 ve devamı.

uyuşmadığı düşünölen hükömlere rastlanmıştır²³²: Öncelikle, aracı kurumdan istenen işlemlerin yapılması, bunların masrafı ve aracı kurumun işlemden doğacak alacağının peşin ödenmesine bağı tutulmakta; ancak aracı kuruma, geç ödemeyi, bu bedeli müşteri hesabına borç kaydedip, ileride kendi istediğı bir tarihte ödenmesini talep edebilmek veya doğrudan hesap alacağıyla takasa tâbi tutabilmek kaydıyla, kabul etme yetkisi verilmektedir. Yine, hem müşteriye hem de aracı kuruma, tek taraflı iradeyle, müşteri lehine kaydedilen alacak kalemlerinin hesaptan çıkarılmasını sağlamak yetkileri verilmektedir. Sonuç olarak, bu tarz hükömler içeren sözleşmelerin, TTK m. 87’de tanımlanan carî hesap sözleşmesi sayılamayacağı düşünülmektedir.

B. Barter Sözleşmesi ile

Barter²³³ uygulamaları günümüzde, bir yandan mal ile malın değişimi şeklinde trampa sözleşmesini, diğer yandan mal ile hizmet değişimi şeklinde bir atipik sözleşmeyi ve son olarak bir barter şirketinin oluşturduğu sistem söz konusu olduğunda da barter şirketi ile mal ve hizmet arz ve talebinde bulunan üyeler arasında var olan üçlü bir ilişkiyi anlatmaktadır²³⁴. İki taraf arsında karşılıklı olarak mal ve/veya hizmet değişiminde bulunulan ilk iki sözleşme, klasik barter uygulamaları olarak kabul edilirler²³⁵. Klasik barter uygulamalarının, taraflar arasında karşılıklı alacaklar doğuran sürekli bir ilişkinin varlığı ve bu karşılıklı alacakların aynı türden olması halinde, carî hesap sözleşmesi kapsamında izlenmesinin mümkün olduğu düşünülmektedir.

²³² Ali Osman Özdilek, Beyza Banu Özdilek, **A’dan Z’ye Uygulamalı Sözleşme Örnekleri, Cilt 4**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2005, s. 3098 – 3123.

²³³ İngilizce’deki barter sözcüğü Türkçe’de, trampa; bir malın(veya hizmetin) başka bir mal(veya hizmetle) değişimi anlamlarına gelir: Nur Keyder, Alaeddin Tileylıoğlu, Adil Oran, **İngilizce – Türkçe, Türkçe – İngilizce Ekonomi İşletme Sözlüğü**, 2. Genişletilmiş Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008.

²³⁴ A. Dilşad Keskin, “Üçlü Borç İlişkileri Açısından Barter Sözleşmesi”, **Prof. Dr. Fahiman Tekil’in Anısına Armağan**, İstanbul 2003, s. 752.

²³⁵ Türker Yalçınduran, “Barter Sözleşmesi”, **Batider**, Cilt: XXII, Sayı: 4, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Aralık 2004, s. 143.

Öte yandan, barter işletmesinin yaptığı organizasyon dahilinde işleyen ve modern barter sözleşmesi ya da dolaylı barter sözleşmesi olarak da anılan sözleşme türünde işlemler daima organizatörün tuttuğu hesaplar aracılığıyla izlenir²³⁶. Bu tarz barter ilişkisi iki ayrı sözleşmeyi içeren kompleks bir sözleşmedir²³⁷. Öncelikle üye ile barter organizatörü arasında üyelik sözleşmesi yapılır²³⁸. Bu sözleşme bir çerçeve sözleşmedir²³⁹. Böylece üyenin sistemdeki alacak ve borçlarının kaydının tutulması, üyelerin birbirlerinden alacaklı hale gelebilmeleri için alacağın temliki veya havale işlemlerinin yapılması ve bunların alacaklarının takası işlemlerinin gerçekleştirilmesi sağlanır²⁴⁰. Diğer sözleşme ise, üyeler arasında yapılan ve bundan doğan alacağın barter işletmesi tarafından garanti edildiği sözleşmedir²⁴¹. Klasik barter ilişkilerinden farklı olarak çok taraflı barter ilişkisinde mal ve/veya hizmet değişimi karşılıklı değildir²⁴². Bu yüzden barter sözleşmesinde ödeme, üyeler arasında yapılan mal ve/veya hizmetin devrine dair sözleşmenin taraflarından birinden diğerine değil, bu üyelerin sistemdeki hesaplarına borç ve alacak kaydı olarak barter organizatörünce yapılır²⁴³. Üyelerin sistemde yapacağı barter işleminden doğan bu alacakları, sistemde yapacakları bir başka barter işleminden doğacak borçla takas edilerek sona erdirilecektir²⁴⁴.

Uygulamada üyelik sözleşmelerinde barter organizatörünün tuttuğu hesaba carî hesap denilmektedir²⁴⁵. Bu hesabın gerçekten bir carî hesap olduğu ve ilişkiye carî hesap sözleşmesi hakkındaki hükümlerin kıyasen

²³⁶ Keskin, **a.g.m.**, s. 752, Yalçınduran, **a.g.m.**, s. 156, Herdem Belen, **Barter Sözleşmesi, Hukukî Yapısı ve İşleyişi**, 1. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 2007, s. 67.

²³⁷ Keskin, **a.g.m.**, s. 758, Yalçınduran, **a.g.m.**, s. 148.

²³⁸ Yalçınduran, **a.g.m.**, s. 144, 166.

²³⁹ Belen, **a.g.e.**, s. 67.

²⁴⁰ Yalçınduran, **a.g.m.**, s. 148 – 149.

²⁴¹ Yalçınduran, **a.g.m.**, s. 149, 166.

²⁴² Keskin, **a.g.m.**, s. 770, Yalçınduran, **a.g.m.**, s. 143.

²⁴³ Keskin, **a.g.m.**, s. 758, 759, Yalçınduran, **a.g.m.**, s. 166, Belen, **a.g.e.**, s. 67.

²⁴⁴ Keskin, **a.g.m.**, s. 777.

²⁴⁵ Belen, **a.g.e.**, s. 67.

uygulanacağı savunulmaktadır²⁴⁶. Buna karşılık, söz konusu hesapların, niteliklerine uygun düştüğü ölçüde carî hesap sözleşmesine ilişkin hükümler dairesinde işlediği de ileri sürülmektedir²⁴⁷.

Carî hesap sözleşmesinde TTK m. 87/1 uyarınca aranan iki taraflı karşılıklı ilişki ve buna bağlı olarak karşılıklı alacakların birbirleriyle takası şartının, ikiden fazla kişi arasında kurulan barter ilişkisinde bulunmamasının bu sözleşmenin tipik bir carî hesap sözleşmesi sayılmasını engellediği belirtilmektedir²⁴⁸. Gerçekten de, münferit sözleşmenin alacaklısı ve borçlusu olan tarafların sistem dahilinde karşılıklı olarak alacaklı bulunmaları çok istisnaî bir durumdur²⁴⁹. Bu yüzden mal ve/veya hizmet değişimine dair sözleşmenin tarafı olan üyelerin birbirlerinden karşılıklı olarak alacaklı hale getirilmelerinin gerektiği belirtilmektedir²⁵⁰. Karşılıklı alacaklılık sıfatının, münferit sözleşmede mal ve/veya hizmet talep eden, ve bunları arz eden üyeden alacağı bulunmayan üyenin, sistem hesabındaki alacağını, talep ettiği mal ve/veya hizmetin bedeli kadar arz eden üyeye ödenmek üzere havale ya da ona temlik²⁵¹ etmesi ile gerçekleştirilebileceği kabul edilmektedir²⁵². Üstelik, barter sisteminde tüm hesaplar barter para birimi üzerinden tutulduğundan takasın şartlarından olan alacakların aynı türden olması da burada gerçekleşmektedir²⁵³.

Çok taraflı barter sözleşmesi kapsamında tutulan hesapların TTK m. 87 anlamında carî hesap sözleşmesi ilişkisine vücut verdiği görüşünün gerekçelerinden bir diğeri carî hesap sözleşmesinin ödeme aracı olma fonksiyonunun barter sistemi için de geçerli olduğudur²⁵⁴. Oysa, daha önce

²⁴⁶ Belen, **a.g.e.**, s. 68.

²⁴⁷ Keskin, **a.g.m.**, s. 770-771.

²⁴⁸ Keskin, **a.g.m.**, s. 774, Yalçınduran, **a.g.m.**, s. 150 - 151.

²⁴⁹ Yalçınduran, **a.g.m.**, s. 150 – 151.

²⁵⁰ Yalçınduran, **a.g.m.**, s. 151.

²⁵¹ Yalçınduran, **a.g.m.**, s. 151.

²⁵² Keskin, **a.g.m.**, s. 775 – 778, Yalçınduran, **a.g.m.**, s. 151.

²⁵³ Belen, **a.g.e.**, s. 73 – 74.

²⁵⁴ Belen, **a.g.e.**, s. 68.

belirtildiği gibi²⁵⁵, ödeme aracı olmak sadece carî hesap sözleşmesinin değil; muhasebe uygulaması olan carî hesabın da bir fonksiyonudur.

Carî hesabın, karşılıklı alacak ve borç doğuran işlemin taraflarınca tutulmasının zorunlu olmadığı ve bu yüzden barter organizatörünce tutulmasına bir engel bulunmadığı; hatta hesabı tarafsız bir üçüncü kişinin tutmasının daha uygun olduğu, öne sürülmektedir²⁵⁶. Buna karşılık carî hesap sözleşmesinin TTK m. 87/1'deki tanımında, karşılıklı alacakların kalem kalem zimmet ve matlup şekline çevrilmesinin bu alacakların taraflarınca yapılmasının öngörüldüğü düşünülmektedir. Üstelik, BK m. 115/2 hükmündeki, kesilen hesabın “diğer” tarafça kabulüne dair düzenlemeden de, hesabın en azından taraflardan biri tarafından tutulması gerektiği sonucuna varılabilir.

Barter sözleşmesi kapsamında mal ve/veya hizmet arzı sebebiyle doğan alacağın, bu defa mal ve/veya hizmetin talep edildiği başka bir münferit sözleşme yapılmadıkça talep edilemeyeceği; bunun da carî hesap sözleşmesinde aranan, alacakların ifâsı talebinden vazgeçilmesi unsurunu karşıladığı savunulmaktadır²⁵⁷. Oysa, carî hesap sözleşmesinde alacakların talep edilmemesinin sebebi, çok taraflı barter ilişkisinde olduğu gibi, alacaklının iradesi ya da o anda sistemde talep edebileceği nitelikte mal ve/veya hizmetlerin bulunmaması gibi tesadüfî durumlar değil; sözleşmenin aslî unsuru olan bölünmezlik ilkesidir²⁵⁸. Buna göre, barter sisteminde, carî hesap sözleşmesinde var olan hesap devreleri gibi, alacağın talebinin mümkün olmadığı bir dönem bulunmamaktadır²⁵⁹. Aksine, üyelerin her işlemi sonunda hesaptaki alacak ve borçları derhal takas edilmekte ve bakiye üzerinden yeniden işlem yapılabilir²⁶⁰.

²⁵⁵ Bkz. yuk. s. 1.

²⁵⁶ Belen, **a.g.e.**, s. 70.

²⁵⁷ Belen, **a.g.e.**, s. 71 – 72, 74.

²⁵⁸ Bkz. aşağı. İkinci Bölüm, I, s. 49 ve devamı.

²⁵⁹ Yalçınduran, **a.g.m.**, s. 150.

²⁶⁰ Yalçınduran, **a.g.m.**, s. 150.

Uygulamada barter üyelik sözleşmelerinin carî hesap için aranan şekilde yazılı olarak yapıldığı ileri sürülmektedir²⁶¹. Ancak, carî hesap sözleşmesinde yazılı şekil yasal bir zorunluluk iken çok taraflı barter sözleşmesinde böyle bir durum söz konusu değildir.

Barter sözleşmesinde, yine carî hesap sözleşmesinden farklı olarak, kararlaştırılan sürenin dolmasına rağmen ilişkiye devam edilmesi halinde sözleşme süresiz hale gelmeyip; aynı süreyle uzatılmış sayılır²⁶².

Çok taraflı barter sözleşmesi kapsamında işleyen “carî hesaplar” karşılaştırma boyunca aktarıldığı üzere carî hesap sözleşmesinde aranan bazı şartları karşılarsa da örtüşmeyen birçok nokta bulunmaktadır. Kısaca, üyelerin hesapları barter organizatörü tarafından carî hesap sistemi kullanılarak muhasebeleştirilse de bu carî hesap TTK m. 87’de tanımlanan carî hesap sözleşmesi değildir²⁶³.

C. Bankacılık İşlemleri ile

Bankaların faaliyetleri, ya bankayı borçlu, müşteriyi alacaklı kılan tasarruf mevduatı toplama, tahvil veya rehinli tahvilat çıkarma, başka bankalardan kredi sağlama gibi pasif işlemlerdir veya bankanın alacaklı müşterinin borçlu olduğu kredi sağlama, ödünç para verme, banka teminatı sağlama gibi aktif işlemlerdir ki, bu işlemlere gerçek anlamda bankacılık işlemleri denir²⁶⁴. Bu işlemlerin çoğu carî hesap yöntemiyle işlemektedir. Ancak bu carî hesaplar her zaman TTK’da düzenlenen carî hesap sözleşmesi ile örtüşmemektedir. “*Bankacılık işlemleri arasında en çok kullanılan carî hesap türleri, alacaklı carî hesabı ile borçlu carî hesabıdır*”²⁶⁵.

²⁶¹ Belen, **a.g.e.**, s. 76.

²⁶² Belen, **a.g.e.**, s. 75.

²⁶³ Yalçınduran, **a.g.m.**, 150.

²⁶⁴ İbrahim Kaplan, **Banka Sözleşmeleri Hukuku Cilt. I**, Ankara, Adalet Matbaacılık, 1996, s. 2.

²⁶⁵ Akipek, Küçükgüngör, **a.g.e.**, s. 227.

Aşağıda önce bu kurumlardan, sonrasında bankalar arasında uygulanan ve carî hesap sözleşmesini andıran takas odasından bahsedilecektir:

1. Kredi Açma Sözleşmesi

Banka aktif işlemlerinin en önemlisi kredi işlemleridir²⁶⁶. Kredi açma sözleşmesinin konusu da hukukî açıdan kredi verme işlemidir²⁶⁷. Kredi açma sözleşmesi, kredi verenin, kredi alana, belli bir sınıra kadar, belli veya belirsiz bir süreç içinde ve belli şartlarla krediyi çeşitli kredi türleri halinde kullandırmayı, diğer tarafın da bu kapsamda aldığını, faiz, komisyon ve diğer kanunî ve sözleşmesel giderlerle birlikte geri ödemeyi taahhüt ettiği, çerçeve sözleşmedir²⁶⁸.

Genel olarak bankalar tacir olsun ya da olmasın müşterilerine kredi açma sözleşmesi çerçevesinde kullandırdıkları limitli kredileri, carî hesap yöntemi kapsamında izlemekte ve tasfiye etmektedirler²⁶⁹. Carî hesap kaydı içeren kredi açma sözleşmelerine borçlu carî hesabı da denir²⁷⁰. Kredi açma sözleşmelerinin carî hesap şeklinde işlemesi, banka ile kredi müşterisi arasında mevcut veya ileride doğacak borçlar dolayısıyla yapılacak ödeme ve takasları hesaplama ve takipleri önleme açısından yararlı olmakta, hesabı süresiz ve devamlı olarak çalıştırma imkânı vermektedir²⁷¹. Bu yüzden kredi açma sözleşmesi çerçevesindeki kredi ilişkilerine carî hesap sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulanacağı ileri sürülmektedir²⁷².

²⁶⁶ Kaplan, **a.g.e.**, s. 3.

²⁶⁷ Ünal Tekinalp, **Banka Hukukunun Esasları**, İstanbul, Beta Yayınları, 1988, s. 352, No 5, Murat Baykal, “Banka Kredi Sözleşmesi”, **Batider**, Cilt: XXI, Sayı: 3, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2002, s. 51.

²⁶⁸ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 353, No 6.

²⁶⁹ Battal, **a.g.e.**, s. 225.

²⁷⁰ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 575.

²⁷¹ Reisoğlu, **a.g.e.**, s. 8.

²⁷² Tekinalp, **a.g.e.**, s. 362, No 34.

Öte yandan, carî hesapta karşılıklı alacaklı ve borçlu olma unsurunun gerekliliği nedeniyle, kredi açma sözleşmeleri çerçevesinde, taraflar arasında carî hesap ilişkisinin kurulup kurulmadığı konusunda doktrin arasında ve Yargıtay kararlarında görüş birliği bulunmamaktadır²⁷³.

Yargıtay, ETK m. 782 hükmüne dayanarak²⁷⁴ verdiği bir kararında²⁷⁵ kredi açma sözleşmesinde kredi alanın banka karşısında hiçbir zaman alacaklı konumuna geçmeyeceğini, bu nedenle taraflar arasında carî hesap sözleşmesinin bulunmadığını belirtmiştir²⁷⁶. Bu görüşü destekleyen Moroğlu, carî hesap sözleşmesinin varlığı için sözleşmede bu kurumun adının geçmesi yeterli olmayıp, hesabın iki taraf için de alacak bakiyesi verebilmesi gerektiğini ve bankalar her ne kadar kredi açma sözleşmelerinin tip metinlerinde carî hesaptan söz etseler bile carî hesap sözleşmesi hükümlerinin bu sözleşmelere uygulanamayacağını savunur²⁷⁷. Eriş, bu nedenle, ne borçlu ne de alacaklı carî hesaplarını TTK'da düzenlenen carî hesap sözleşmesi niteliğinde görür²⁷⁸.

Tandoğan'a göre Yargıtay'ın söz konusu kararı, doktrindeki hâkim görüşe aykırı olduğu gibi, bankaların kredi işlemlerini de altüst edecek niteliktedir²⁷⁹. Yazara göre²⁸⁰: “müşteri, kendisine açılan krediyi kullanıp da

²⁷³ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 523, No 1562, Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 261.

²⁷⁴ Yargıtay'ın, TTK'nın yürürlükte olduğu bir dönemde, carî hesap sözleşmesinin ETK'da tanımlandığı m. 782 hükmüne dayanarak karar vermesinin nedeni, uyumsuzluk konusu sözleşmenin ETK zamanında yapılmış olmasıdır: Bkz. Haluk Tandoğan, “Bankaların Carî Hesap Suretiyle İkrazat Mukavelelerinin Hukukî Mahiyeti Hakkında İçtihat Notu”, (Batider), **Batider**, Cilt: II, Sayı: I, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1963, s. 86.

²⁷⁵ Yargıtay TD, 08.04.1961, E. 1960/2009, K. 1961/1155, Tandoğan, **Batider**, s. 85-86.

²⁷⁶ Yargıtay'ın aynı yönde daha güncel kararları da bulunmaktadır: Yargıtay HGK, 20.10.1978, E. 1977/11-213, K. 1978/856, Eriş, **a.g.e.**, s. 1124, Yargıtay 11. HD, 03.02.1989, E. 1989/286, K. 1989/493, Yargıtay 11.HD, 16.05.1994, E. 1994/139, K. 1994/4296, Hukuk Türk, (Erişim) <http://www.hukukturk.com>, 18.05.2009.

²⁷⁷ Erdoğan Moroğlu, **Hukukî Mütalâalar**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2007, Carî Hesap Sözleşmesi, s. 7, 9-10, Ayrıca bkz. Akyazan, **a.g.m.**, s. 1005, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 524, No 1564, Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 264, Yargıtay TD, 18.06.1970, E. 1969/3756, K. 1970/2626, Doğanay, **a.g.e.**, s. 439, dn. 624.

²⁷⁸ Eriş, **a.g.e.**, s. 1102; Aynı görüşte bkz. Evren, **a.g.e.**, s. 197, Doğanay, **a.g.e.**, s. 437-438.

²⁷⁹ Tandoğan, **Batider**, s. 86; Ayrıca bkz. Reisoğlu, **a.g.e.**, s. 6.

²⁸⁰ Tandoğan, **Batider**, s. 88. Aynı görüşte bkz. Toksal, **Hesabı Carî**, s. 21-22, Arslanlı, **a.g.e.**, s. 239, Kayar, **a.g.m.** s. 66, Arkan, **a.g.e.**, s. 339-340; Ayrıca bkz. İmregün, **Genel İlkeler**, s. 156, dn. 3, Baykal, **a.g.m.**, s. 62, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 523, No 1562.

sonra bunu kısım kısım ödediği vakit, yaptığı her tediye, hesapta onun matlubuna geçirilmekte ve hesaben o alacaklı olmaktadır. Müşteri aldığı parayı bir defada ödese ve tekrar çekmese dahi, bu ödemeye hiç olmazsa bir kere onun matlubuna kayıt düşürülmektedir. Kaldı ki, müşteri tarafından hiç ödeme vaki olmasa dahi, ödeme imkanının bulunması, müteakiliyet unsurunun tahakkuku için kafidir". Üstelik, müşterinin bankadan çekmiş olduğu paradan fazla bir parayı bankaya yatırmış olması her zaman mümkündür²⁸¹. Bu ise onu bakiye bakımından da alacaklı hâle getirir.

TTK m. 87/1 açıkça karşılıklı alacaklardan bahseder. Oysa, kredi açma sözleşmesinde müşterinin yaptığı ve hesaba onun lehine alacak adıyla kaydedilen ödemeler aslında, bankanın para alacağına karşılık olacak bir alacak değil, kullandığı krediden doğan borcunun ifâsıdır. Bu ödemeye, ödenen miktar kadar kredi diliminin serbest kalması da müşterinin bankadan alacağı olarak kabul edilemez. Bu durum müşteriye sadece söz konusu miktarı yeniden ödünç olarak talep edebilme yetkisi verir ve bunun hesaplâ ilgisi olmadığı gibi hesaptan anlaşılması da mümkün değildir. Müşteri böyle bir talepte bulunmazsa bankanın söz konusu miktarı ödemek gibi bir yükümlülüğü yoktur. Müşteri bu miktarı talep eder ve banka da ödemede bulunursa hesapta görünen sadece banka lehine yeni bir alacak kalemi olur. Şu halde kredi açma sözleşmesi çerçevesinde alacakların fiilen karşılıklı olması sadece müşterinin kullandığından fazla bir miktar ödemesi halinde gerçekleşebilir. İşte sırf bu imkânın varlığının kredi açma sözleşmesinde, carî hesap sözleşmesinde aranan karşılıklı alacaklı olma unsurunu yerine getirdiği düşünülmektedir. Zira bu unsurun fiilen gerçekleşmesi gerekli olmayıp, hukuken gerçekleşmesi yeterlidir²⁸².

Öte yandan, karşılıklı alacaklı ve borçlu olma unsuru dışında nedenlerle de kredi açma sözleşmeleriyle carî hesap sözleşmelerinin farklı

²⁸¹ Vural, **a.g.m.**, s. 217; Ayrıca bkz. Karayalçın, **a.g.e.**, s. 576, Reisoğlu, **a.g.e.**, s. 8, Baykal, **a.g.e.**, s. 62, dn. 51.

²⁸² Bkz. yuk. s. 17.

kurumlar oldukları belirtilmektedir: Öncelikle carî hesap sözleşmelerinde taraflar arasında tam bir hak eşitliği olduğu halde, banka carî hesaplarında, banka lehine, tek taraflı hükümlerin yer aldığı görülür²⁸³,²⁸⁴. Bu bağlamda, kredi açma sözleşmeleri, carî hesap sözleşmesinin temel unsuru olan, karşılıklı alacaklardan sözleşme sonuna kadar vazgeçilmesiyle bağdaşmamaktadır²⁸⁵. Üstelik, kredi ilişkisinde bankalar, hesap devresi sonunu beklemeden, sözleşme koşullarının ihlâl edilmesi, müşterinin ödeme gücüne ilişkin kaygıların bulunması hallerinde hesabı derhal kat'edebilmektedirler²⁸⁶. Yine, kredi açma sözleşmelerinde benimsenen bileşik faizin uygulama şekli, bankaların tek taraflı olarak faiz arttırma yetkisinden yararlanmalarını öngören düzenlemeler, TTK'daki carî hesap sözleşmesinin niteliği ve amacına uygun düşmez²⁸⁷,²⁸⁸.

Taraflar arasında nakit hareketini azaltmak ve ödeme kolaylığı sağlamaya yönelik carî hesap sözleşmesiyle genellikle bir miktar paranın banka tarafından kredi alanın kullanımına sunulmasına yönelik kredi açma sözleşmeleri arasında amaçları bakımından ortaya çıkan fark da açıktır²⁸⁹.

Yukarıda belirtildiği üzere, kredi açma sözleşmesinde bileşik faiz öngörülebilmesi, bu sözleşmeyi carî hesap sözleşmesi yapmaz²⁹⁰. Bunun dayanağı, TTK m. 8/2 uyarınca borçlu bakımından ticarî sayılan ödünç sözleşmesinde bileşik faiz kararlaştırılabilmesidir²⁹¹. Zira çerçeve sözleşme

²⁸³ Akyazan, **a.g.m.**, s. 1005.

²⁸⁴ Kredi açma sözleşmelerinin bankalar lehine tek yanlı hükümler içermesine rağmen TTK anlamında carî hesap sözleşmesi sayılması gerektiği yönünde bir görüş için bkz. Kayar, **a.g.m.**, s. 66.

²⁸⁵ Tekil, **a.g.e.**, s. 188,189, Baykal, **a.g.m.**, s. 63,64, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 524, No 1564, Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 275-276.

²⁸⁶ Reisoğlu, **a.g.e.**, s. 11, Arkan, **a.g.e.**, s. 349, Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 264; Ayrıca bkz. Akyazan, **a.g.m.**, s. 1005, Yargıtay 11. HD, 03.02.1989, E. 1989/286, K. 1989/493, Hukuk Türk, (Erişim) <http://www.hukukturk.com>, 18.05.2009.

²⁸⁷ Baykal, **a.g.m.**, s. 63-64; Ayrıca bkz. Tekil, **a.g.e.**, s. 188.

²⁸⁸ Kredi açma sözleşmelerinde uygulanan ve carî hesap sözleşmesine aykırı olan bir diğer yöntem için bkz. aşağıda s. 77.

²⁸⁹ Baykal, **a.g.m.**, s. 64.

²⁹⁰ Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 264.

²⁹¹ Evren, **a.g.e.**, s. 198, Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 264; Ayrıca bkz. Akyazan, **a.g.m.**, s. 1004-1006, 1016 ve devamı, Moroğlu, **a.g.e.**, Carî Hesap Sözleşmesi, s. 11-12.

olan kredi açma sözleşmesinde öngörülen bu tarz hükümler, kredi kullandırıldığında kurulan münferit ödünç sözleşmesinin içeriğinde doğar ve bu sözleşmenin hükümleri haline gelir²⁹². Bunun nedeni, çerçeve sözleşmelerde taraf edim yükümlerinin somut şekilde belirlenmesinin veya belirlenebilir tarzda saptanmasının söz konusu olmayıp; bu konunun ileriye tek tek yapılacak sözleşmelere bırakılmış olmasıdır²⁹³. Akyazan'a göre, tacir olan bankanın yaptığı kredi sözleşmesi ticarî niteliktedir ve TTK m. 21/son uyarınca diğer taraf tacir olmasa da onun için de ticarî iş sayılır²⁹⁴ ve bileşik faiz meşru hale gelir. Battal'a göre ise, bankadan kredi alan tacir, bunu ticarî faaliyetleri için talep ediyorsa hesabın niteliğine bakılmaksızın faize faiz işletilebilmeli; buna karşılık, tacirlerin ticarî olmayan borçlarıyla tacir olmayanların her türlü kredi borcu için kural olarak bileşik faiz uygulanamamalıdır²⁹⁵. Öte yandan, banka carî hesaplarındaki bileşik faizin, yalnız banka alacakları için uygulandığı belirtilmektedir²⁹⁶.

Carî hesap sözleşmesiyle kredi açma sözleşmesi arasında şu önemli farklar da bulunmaktadır: Öncelikle, carî hesap sözleşmesinin konusunu para, mal, hizmet, ticarî senetlerle diğer alacak ve borçlar oluştururken, kredi açma sözleşmesinin konusu genellikle bir miktar paradır²⁹⁷. Öte yandan, carî hesap sözleşmesinde yazılı şekil, TTK m. 87/2 uyarınca, geçerlilik şartı iken, kredi açma sözleşmesinde bir ispat şartıdır²⁹⁸. Öyle ki, uygulamada bankalar tarafından imzalanmayan ve carî hesap şeklinde işleyeceği hükme bağlanan kredi açma sözleşmeleri, sırf bu nedenle, TTK anlamında carî hesap sözleşmesi olarak geçerli değildir²⁹⁹. Son olarak, carî hesaba ilişkin davalar, TTK m. 99 uyarınca beş yıllık zamanaşımına tâbi iken kredi

²⁹² Nami Barlas, “Çerçeve sözleşme Kavramı ve Çerçeve Sözleşmelerin Özellikleri”, **Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı**, İstanbul 1999, s. 817, Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 264-265.

²⁹³ Barlas, **a.g.m.**, s. 813.

²⁹⁴ Akyazan, **a.g.m.**, s. 1015.

²⁹⁵ Battal, **a.g.e.**, s.226; Aynı görüşte bkz. Evren, **a.g.e.**, s. 203,208.

²⁹⁶ Akyazan, **a.g.m.**, s. 1003,1005-1006.

²⁹⁷ Baykal, **a.g.m.**, s. 64.

²⁹⁸ Baykal, **a.g.m.**, s. 64.

²⁹⁹ Baykal, **a.g.m.**, s. 64, dn. 59.

sözleşmelerinden doğan talep hakkı, BK m. 125 hükmü uyarınca on yılda zamanaşımına uğrar³⁰⁰.

Battal da, İİK m. 68/b'deki banka ve kredi kurumlarının işlettiği borçlu carî hesaplarına dair ayrıntılı ve farklı düzenleme karşısında bu tarz carî hesapların TTK'da düzenlenen carî hesap sözleşmesi olmadığının kabul edilmesi gerektiğini savunmakta; buna karşılık bankaların, bileşik faize izin veren TTK hükümlerinden ve diğer avantajlardan yararlanabilmek için kredi açma sözleşmelerine bunun bir carî hesap sözleşmesi olduğunu yazıp müşteriye imzalatarak kabul ettirdiklerini ifâde etmektedir³⁰¹. Üstelik bankalar bunların yanında, İİK m. 68/b ile kredi kurumlarına sağlanmış avantajdan da söz konusu hesabın carî hesap sözleşmesi olup olmadığına bakılmasızın yararlanmaya devam etmektedirler³⁰².

Gerçekten, İİK m. 68/b uyarınca, borçlu carî hesaplarında carî hesap sözleşmesinden farklı olarak, banka, hesap devresi sonunda hesap özetini karşı tarafa, hem noter aracılığıyla hem de 15 gün içinde göndermek zorundadır. Hükümdeki, münhasıran banka lehine olan düzenlemeler ise şunlardır: Öncelikle müşteri, hesap özetine süresi içinde itiraz etmezse, bunun gerçeğe aykırılığını ancak borcunu ödedikten sonra dava edebilecektir. Hatta müşteri, hesabın kesilmesine veya borcun ödenmesine dair ihtara itiraz ettiğinde, önceden gönderilen ve itiraz etmediği için kesinleşen hesap özetlerine karşı, yine bunlarda gösterilen miktarı ödedikten sonra dava açabilecektir. Bunlara ek olarak, süresinde itiraz edilmeyen hesap özetleri, İİK m. 68 uyarınca itirazın kesin kaldırılmasına yarayan belgelerden sayılacağı gibi, bunların dayandığı belgelerdeki imzalar da müşteri tarafından kabul edilmiş sayılır.

³⁰⁰ Akyazan, **a.g.m.**, s. 1006, Tekil, **a.g.e.**, s. 190, Baykal, **a.g.m.**, s. 65, Yargıtay HGK, 20.10.1978, E. 1977/11-213, K. 1978/856, Yargıtay 11. HD, 27.10.1975, E. 4384, K. 5762, Eriş, **a.g.e.**, s. 1124, Yargıtay 11. HD, 12.11.1991, E. 1272, K. 5973, Eriş, **a.g.e.**, s. 1106.

³⁰¹ Battal, **a.g.e.**, s. 226,227.

³⁰² Battal, **a.g.e.**, s. 227.

Tüm bu veriler ışığında, her ne kadar temel eleştiri olan karşılıklı alacaklı ve borçlu olma durumunun gerçekleştiğine ve aralarında benzerlikler bulunduğu iknâ olunmuşsa da genelde uygulandığı şekliyle kredi açma sözleşmelerinin, TTK'da düzenlenen carî hesap sözleşmesiyle birebir örtüşmediği sonucuna varılmıştır. Carî hesap, yalnızca, kredi açma sözleşmelerinin barındırdığı birçok unsurdan biridir³⁰³. Bu tarz carî hesabın, bir muhasebeleştirme aracı; kredi ilişkisinin sürekli yapısına hizmet eden iç içe geçmiş sözleşme ilişkilerinin bir parçası olarak anlaşılması uygun olacaktır³⁰⁴. Zira, kredi açma sözleşmesinin carî hesap olarak kurgulanması kredinin kısım kısım kullanılabilmesini sağlayarak ilişkinin döngüsel varlığını sürdürmesine hizmet eder³⁰⁵. Şu halde, carî hesap sözleşmesine ilişkin kurallar kredi açma sözleşmesine ancak kıyas yoluyla ve sözleşmenin yapısıyla bağdaştığı oranda uygulanabilecektir³⁰⁶.

2. Tasarruf Mevduatı Sözleşmesi

Bankaların tasarruf sahipleri için açtığı tasarruf mevduatı hesaplarına muhasebe dilinde alacaklı carî hesabı denilir³⁰⁷. Müşterinin bankayla bu sözleşmeyi yapmakta iki amacı bulunabilir: Bir görüş uyarınca temel amaç faiz elde etmek iken aksi görüş uyarınca paranın saklanmasıdır³⁰⁸. İlk halde vadeli, ikinci halde vadesiz hesap söz konusudur. Tasarruf mevduatı

³⁰³ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 524, No 1564.

³⁰⁴ Laurent Etter; *Le Contrat de Compte Courant*, Fribourg 1994, s. 89, Poroy, Yasaman, **a.g.e.** s. 263'den naklen, Akyazan, **a.g.m.**, s. 1003.

³⁰⁵ Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 263.

³⁰⁶ Haluk Tandoğan, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri (Akdin Muhtelif Nevileri), Cilt: I, (Borçlar)**, Tümü Yeniden İşlenmiş ve Genişletilmiş İkinci Bası, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1974, s. 524.

³⁰⁷ Akyazan, **a.g.m.**, s. 1003; Bu türe adı carî hesapta denilmektedir: Akipek, Küçükgüngör, **a.g.e.**, s. 227; Faizsiz finans kurumlarının fon toplama yöntemleri olan ve Bankacılık Kanunu'nun 3. maddesinde tanımlanan özel carî hesap ve katılma hesabı da geleneksel bankalardaki alacaklı carî hesaplarına benzer kurumlardır.

³⁰⁸ Fahrettin Aral, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2003, s. 315.

sözleşmesi, ödemenin ertelenmesinin ve carî hesap düzeni içinde gerçekleşmesinin amaçlandığı bir hesap türüdür³⁰⁹.

İster vadeli ister vadesiz olsun, tasarruf mevduatı sözleşmesi kapsamında işleyen alacaklı carî hesaplarının TTK'daki carî hesap sözleşmesiyle uyuşmadığı düşünülmektedir. Öncelikle bu hesaplarda banka alacaklı duruma geçmez³¹⁰. Yine alacaklı carî hesaplarında, kural olarak, TTK m. 98 hükmü³¹¹ uygulanamaz ve hesap sahibinin alacaklısı borçlusunun bankadaki parasını her zaman haczettirebilir; müşteri de her zaman bakiyeyi talep edebilir³¹². Aslında vadeli mevduatta kural, mevduat sahibinin istediği zaman yatırılan parayı çekememesi iken ülkemiz uygulamasında, genellikle kararlaştırılan faizin ödenmemesi veya vadesiz mevduat faizleri uygulanması halinde vadeli mevduatın çekilmesine izin verilmektedir³¹³. Bu yüzden alacaklı carî hesapları, carî hesap sözleşmesinde aranan karşılıklı alacaklardan sözleşme sonuna kadar vazgeçme koşuluyla bağdaşmazlar³¹⁴. Ayrıca tasarruf mevduatı sözleşmesinden doğan alacaklarda carî hesap sözleşmesinde geçerli olan beş yıl değil, BK m. 125 uyarınca on yıllık zamanaşımı geçerlidir³¹⁵.

3. Takas Odası

Carî hesap usulünün iki taraf arasında uygulanmasına istisnâ sayılacak bir durumun, bankalar arasındaki günlük clearing usulü olduğu savunulmuştur³¹⁶. Burada çok taraflı carî hesap usulü, bir anlaşmayla, ikiden fazla banka arasında uygulanmakta; bu sayede takasın karşılıklılık şartına

³⁰⁹ Saka, **a.g.e.**, s. 325; Ayrıca bkz. Akipek, Küçükgüngör, **a.g.e.**, s. 227.

³¹⁰ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 576, Evren, **a.g.e.**, s. 197, Altuğ, **a.g.e.**, s. 187, Akipek, Küçükgüngör, **a.g.e.**, s. 227, Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 275.

³¹¹ Bu hüküm hakkında yapılan açıklamalar için bkz. aşa. İkinci Bölüm, IV-A, s. 62 ve devamı.

³¹² Karayalçın, **a.g.e.**, s. 576, Vural, **a.g.m.**, s. 214, Doğanay, **a.g.e.**, s. 454, Tekil, **a.g.e.**, s. 188.

³¹³ Aral, **a.g.e.**, s. 315-316.

³¹⁴ Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 275-276.

³¹⁵ Tekil, **a.g.e.**, s. 190.

³¹⁶ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 258.

bağlı kalınmamaktadır³¹⁷. Clearing denilen usulün uygulanması için kurulan yerlere takas odası denilmektedir³¹⁸. Türkiye'de poliçe ve bonoların ödenmek üzere ibraz edilebilecekleri takas odaları bulunmamaktadır ve çekler için öngörülmüş takas odaları da bunların bankalar arasında hesaben ödenmesini sağlamak için kurulmuşlardır³¹⁹. Takas odası sisteminin amacı, karşılıklı alacak ve borçları para kullanmaksızın tasfiye etmektir³²⁰.

Sistem bu yönüyle carî hesap sözleşmesini andırsa da işleyişi ondan hayli farklıdır: Bankalar arası takas odalarınca günlük olarak gerçekleştirilen tesviye toplantıları sonunda ilgili bankalar hakkında doğan alacak ve borç bakiyeleri tek merkezde birleştirilerek günlük takas yapılır ve çıkan bakiyeler en geç ertesi işgünü içinde ilgili bankaların T.C. Merkez Bankası nezdindeki hesaplarından ödenir³²¹.

Görüldüğü üzere bu sözleşmede takas için gereken karşılıklı alacakların varlığı şartı gerçekleşmemektedir. Bu sorunun barter sözleşmesi incelenirken aktarılan, havale ve alacağın temliki yöntemleriyle, karşılıklı alacaklılık sağlanarak aşılabileceği düşünülebilir³²². Yine de, takas odası yöntemi, carî hesap sözleşmesinden farklı olarak, yalnız bankalar arasında ve yalnız çek alacakları için uygulanabilmektedir. Ayrıca, hesap devrelerinin günlük belirlendiği görülmüştür. Hesap devresinin en az üç ay olmasının, carî hesap sözleşmesinin değil, bileşik faizin bir şartı olması karşısında günlük hesap devrelerinin herhangi sakıncası görülme de, ilişki devam etmesine rağmen, her hesap devresi sonunda ortaya çıkan bakiye için ödeme yapılması, carî hesap sözleşmesiyle bağdaşmaz³²³. Şu halde Poroy'un da belirttiği gibi, clearing denilen yöntemi bazı carî hesap kurallarının da

³¹⁷ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 258; Ayrıca bkz. Keskin, **a.g.m.**, s. 774.

³¹⁸ Takas odasının İngilizce karşılığı clearing house terimidir. Bkz. Keyder, Tileylilioğlu, Oran, **a.g.e.**.

³¹⁹ Naci Kınacıoğlu, **Kıymetli Evrak Hukuku**, (Kıymetli Evrak), 5. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 1999, s. 181, dn. 311.

³²⁰ Kınacıoğlu, **Kıymetli Evrak**, s. 181.

³²¹ Banka şubeleri arasında takas odası yoluyla gerçekleştirilen hesaben tesviye işlemlerinin işleyişi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bankalararası Takas Odaları Merkezi Yönetmeliği, m. 16.

³²² Bkz. yuk. s. 36.

³²³ Bkz. aşağı. İkinci Bölüm, III, s. 56 ve devamı.

uygulanabileceği özel bir ilişki şeklinde yorumlamak carî hesap sözleşmesinin kanunî tanımına daha uygundur³²⁴.

³²⁴ Reha Poroy, **Ticarî İşletme Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 6. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 1991, s. 188.

İKİNCİ BÖLÜM

CARÎ HESAP SÖZLEŞMESİNİN İŞLEYİŞİ

I. ALACAKLARIN HESABA GEÇİRİLMESİ

Carî hesap sözleşmesinde, hesap devresi boyunca iki tarafta hiçbir şey ödemez ve yapılan iş sadece, doğan alacak ve borçları karşılıklı olarak hesaba geçirmektir³²⁵,³²⁶. Carî hesaba para dışında ilişkilerden doğan alacaklar da geçirilebilecekken, neredeyse bütün alacaklar para ile belirlenebilir nitelikte olduğundan hesap uygulamada daima para üzerine tutulmaktadır³²⁷. Ancak, takası mümkün diğer şeyler de carî hesabın tutulmasında kullanılabilir³²⁸.

Alacaklar, carî hesaba girebilmek için gerekli olan şartları kazandıkları anda, hesapla ilgili bütün sonuçları doğururlar³²⁹. Yani, bu sonuçların doğumu için alacağın hesap defterine fiilen kaydedilmiş olmasına gerek yoktur³³⁰. Zira, alacakların hesaba geçirilmesi tek taraflı bir işlemdir³³¹ ve hesabın etki alanına girebilmek için alacağın deftere kaydını şart koşturmak, taraflardan birinin tek taraflı iradesi ile kurumun kapsamını istediği gibi belirleyip sınırlayabileceği anlamına gelir ki bu durum carî hesabın hukukîliği ile bağdaşmaz³³².

Hesaba geçme sonucunda alacaklar, gerek kendi aralarında gerek karşılıklı olarak önceden var olmayan bir bağlantı kazanırlar ki bu bağlantıya

³²⁵ Kınacıoğlu, **Batider**, s. 373-374.

³²⁶ Bkz. yuk. Birinci Bölüm, III, s. 8 – 9.

³²⁷ İmregün, **Kara Ticareti**, s. 148.

³²⁸ İmregün, **Kara Ticareti**, s. 148.

³²⁹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 55.

³³⁰ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 55, Arslanlı, **a.g.e.**, s. 246.

³³¹ Carî hesap sözleşmesinde hesap, kural olarak, taraflardan birince tutulur; Taraflardan birinin banka olduğu carî hesaplarda hesabı banka tutar: Vural, **a.g.m.**, s. 210.

³³² Toksal, **Hesabı Carî**, s. 55.

bölünmezlik(bütünlük) denir³³³. Bu bağlantı son bakiyenin kabulü ile en yüksek hâle gelir ve artık bağımsız alacaklardan söz edilemez³³⁴. TTK m. 95'te yer alan bu kuralın ilk ve en önemli sonucu hesap devam ettiği sürece tarafların alacaklı ve borçlu sayılamayacaklarıdır³³⁵. Hesaptaki alacaklara yönelik herhangi bir işlem, ancak bölünmezlik ilkesiyle uzlaşabiliyorsa onun uygulama alanı dışında kabul edilerek uygulanabilir³³⁶.

Buna göre, hesaba geçirme münhasıran alacak üzerinde tasarrufu engellediği halde, hesap kapsamındaki bir alacağın tarafların anlaşmasıyla hesap dışına çıkarılması veya iptali bölünmezlik ilkesiyle bağdaşır³³⁷. Zira, her ne kadar söz konusu alacağın ödeme şekli değiştirilmekteyse de, bu değişiklik alacağı hesabın dışına ittiği için diğer alacaklara etki etmemektedir ki bu da söz konusu işlemlerin bölünmezlik ilkesinin etki alanı dışında kaldığını gösterir³³⁸. Şu halde TTK m. 95 hükmündeki, tarafların hesap kesilmeden önce alacaklı veya borçlu sayılamayacağına dair ifâde alacaklılık ve borçluluk sıfatının sağladığı bazı imkânlardan yararlanamayacakları şeklinde yorumlanmalıdır³³⁹.

Carî hesaba geçirilen alacakların talep ve dava edilmesi imkânının ortadan kalkmasının sonucu olarak, bu alacaklar hakkında zamanaşımı işlemeyecektir³⁴⁰. Tabii ki, ödenmesi talep edilemeyen alacak, muaccel bir alacak olmayacağı için³⁴¹ bu alacak dolayısıyla temerrüde düşülmesi de söz konusu olmaz³⁴². Ayrıca, hesaba geçmiş bir alacağın dışardan ödenmesi

³³³ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 85.

³³⁴ Toksal, **Şerh**, s. 850, No 7.

³³⁵ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 85.

³³⁶ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 89.

³³⁷ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 89.

³³⁸ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 89.

³³⁹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 89.

³⁴⁰ Albert Wahl; Précis Théorique et Pratique de Droit Commercial, Paris, 1922, s. 638, sayı 1772, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 91'den naklen, Kınacıoğlu, **Batider**, s. 378, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 582, Vural, **a.g.m.**, s. 208, Saka, **a.g.e.**, s. 328, Arkan, **a.g.e.**, s. 342, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 534, No 1597.

³⁴¹ Yargıtay 19. HD, 04.03.1994, E. 1993/4547, K. 1994/1990: Eriş, **a.g.e.**, s. 1107.

³⁴² Kınacıoğlu, **Batider**, s. 378, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 582, Saka, **a.g.e.**, s. 328, Arkan, **a.g.e.**, s. 342.

borcu sona erdirmeyecektir³⁴³. Öte yandan, hesaptaki alacak bir poliçe veya çeke karşılık olarak ayrılamaz³⁴⁴. Zira, bir alacak üzerine poliçe veya çek çekilmesi söz konusu alacağın bir tür tahsili sayılır ki, bu da tarafın tek taraflı iradesiyle hesaptaki alacak üzerinde tasarruf etmesi demektir³⁴⁵. Hesap içindeki bir alacakla dışındaki bir borç takas edilemez³⁴⁶. Toksal'a göre, bölünmezlik ilkesinin diğer bir sonucu sayılan, borçlunun hesaptaki alacaklarının çoğalmasına rağmen bakiye için verilmiş teminatın sona ermemesinin asıl nedeni bakiyenin henüz doğmamış olmasıdır³⁴⁷. Bu bağlamda, henüz bir borç bulunmadığından hesaba yapılan yatırımlar carî hesap sözleşmesine dair birer ödeme sayılamaz³⁴⁸. Carî hesabın bölünmezliği ilkesinin diğer bir sonucu olarak, borçlunun lehine hesaba kaydedilmiş alacaklar, alacaklılarca takip edilemeyecektir^{349, 350}.

Karayalçın'a göre, carî hesap sözleşmesinde alacakların hesaba geçirilmesi, bunların tahsilinin ertelenmesi ve belli süre sonunda tekrar talep edilebilir hale gelmelerini değil; toplu takaslarını ve bunun sonucunda ortaya çıkacak bakiyenin sözleşmenin sonunda talep edilebilmesini sağlar³⁵¹. Bu bağlamda, BK m. 167 uyarınca, hesap kapsamındaki alacak için alacaklı tarafından yapılabilecek devir ve rehin gibi tasarruf işlemlerinin, bakiye bakımından hüküm ifade edeceği öne sürülmüştür³⁵². Zira, bakiyenin tespitinden önce hangi tarafın alacaklı olduğunun bilinmeyeceği şeklindeki ifade yalnızca bakiyenin sözleşme sona ermeden istenememesini ve gerektiğinde öncelikle borçlunun takas hakkına konu olmasını sağlar;

³⁴³ Kınacıoğlu, **Batider**, s. 378.

³⁴⁴ Boistel, **a.g.e.**, s. 132, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 90'dan naklen.

³⁴⁵ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 90.

³⁴⁶ Georges Ripert; *Traité Élémentaire de Droit Commercial*, 2. édition, Paris, 1951, s. 810, sayı 2101, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 90'dan naklen, Sungur, Boran, **a.g.e.**, s. 586.

³⁴⁷ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 90.

³⁴⁸ Ripert, **a.g.e.**, s. 810, sayı 2102, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 91'den naklen, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 91.

³⁴⁹ Ripert, **a.g.e.**, s. 809, sayı 201, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 96'dan naklen.

³⁵⁰ Bkz. aşağı. IV-A, s. 62 ve devamı.

³⁵¹ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 581; Aynı görüşte bkz. Arkan, **a.g.e.**, s. 342, dn. 1.

³⁵² Von Tuhr, **a.g.e.**, İkinci Cilt, s. 709, Arslanlı, **a.g.e.**, s. 243, Domaniç, **a.g.e.**, s. 281.

bakiyenin alacaklı tarafın malvarlığı dışında tutulmasını gerektirmez³⁵³. Buna göre kanun, sözleşme veya işin niteliği gereği yasak olmadıkça her türlü alacağın temliki, BK m. 162/1 uyarınca, mümkün olduğundan, carî hesap sonunda tahsil edilebilmek ve borçlunun savunma hakları saklı kalmak şartıyla carî hesaba dahil alacağın devri ve rehni de mümkündür³⁵⁴. Hatta böyle bir devir halinde sonradan bakiye haczedilirse devralanın hakkının öncelik kazanacağı savunulmaktadır³⁵⁵. Buna karşılık, Helvacı'ya göre, hesap bakiyesinin devri, hesap kesilmeden önce belirsiz olduğu ve belirsiz bir alacak da devredilemeyeceği için mümkün değildir³⁵⁶.

Öte yandan, bir alacağın carî hesaba geçirilmesi onun “*hüviyet ve özelliği*”nde bir değişiklik meydana getirmez³⁵⁷. “Muhtelif kalemlerin bir hesabı carîye mücerret kaydedilmesiyle borç tecdit edilmiş olmaz” şeklindeki BK m. 115/1 hükmü bu durumu vurgular. Zira, carî hesaba kayıt işlemi soyut değil, sebebe bağlı bir işlemdir³⁵⁸. Üstelik tarafların amacı bir alacağı sona erdirip yerine yenisini koymak değil, söz konusu alacağı carî hesap ilişkisi içinde itfa etmek yönündedir³⁵⁹. Yine de TTK m. 88'in 2. bendi uyarınca, taraflar önceden var olan³⁶⁰ bir alacağın carî hesaba geçirilmesine karar verdiklerinde bu alacağın yenilenmiş sayılacağına karar verebilirler.

Yenileme kural olarak reddedildiğinden, TTK m. 88'in 1. bendi uyarınca, aksi kararlaştırılmış olmadıkça alacağın carî hesaba geçirilmesi bu alacakla ilgili sözleşme veya işlemde doğan dava ve savunma haklarını düşürmez. Alacağı doğuran sözleşmeyle ilgili olarak açılacak ayıp, fesih ve butlan tarzında davalar sonunda alacak ortadan kalkarsa, bu alacağın kaydı

³⁵³ Domaniç, **a.g.e.**, s. 281.

³⁵⁴ Domaniç, **a.g.e.**, s. 281.

³⁵⁵ Domaniç, **a.g.e.**, s. 281.

³⁵⁶ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 534, No 1597.

³⁵⁷ Erem, **a.g.e.**, s. 140, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 582, Doğanay, **a.g.e.**, s. 441.

³⁵⁸ Vural, **a.g.m.**, s. 208, Eriş, **a.g.e.**, s. 1112.

³⁵⁹ Ersin Çamoğlu, “Carî Hesapta Tecdit”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: XXVIII, S: 1, İstanbul 1962, s. 203.

³⁶⁰ Toksal'a göre bu durum, carî hesap sözleşmesinin kurulmasından sonra doğmasına rağmen kapsam dışında kalıp, sonradan hesap içine alınmak istenen alacaklar için de geçerli sayılmalıdır: Toksal, **Hesabı Carî**, s. 63.

hesaptan çıkarılır. Bu hükme göre, carî hesaptaki alacak veya borcun nedenini oluşturan hukukî işleminden doğan, alacağı talep hakkı dışındaki, tüm haklar, kural olarak, saklıdır³⁶¹. Oysa, yenilemede bu mümkün değildir³⁶². Ancak, kural olarak, BK m. 115/2 uyarınca ilk hesaplaşma³⁶³ ile meydana gelen yenilemenin sonucunda hesap kalemi ortadan kalkacağından, nedenini oluşturan sözleşmenin iptalinden artık etkilenmeyeceği açıktır³⁶⁴. Tabii, alacağın hesaplaşmadaki yenilemeye dâhil olmasını önleyen iptal nedenleri saklıdır³⁶⁵.

Hesaptaki alacağın iptalinin etkileri genel hükümlere göre olacaktır³⁶⁶. Buna göre, iptal, alacağın baştan itibaren sakat olmasını gerektiriyorsa bu alacak carî hesapta hiç doğmamış sayılacak; iptal sonuçlarını iptal talebi anında doğuruyorsa, hesaptaki alacak o ana kadarki sonuçlarını koruyacaktır³⁶⁷. Öte yandan, varlığı veya hesaba girip girmemesi çekişmeli olan bir alacak hakkında tarafların uyuşması sonucu veya mahkeme kararıyla olumlu sonuca varılmışsa, bu alacak hesaba girmesi gerektiği andan itibaren hesapta sayılır³⁶⁸. Sorunun çözümü çok sonra mümkün olmuş olsa bile, bütün sonuçlar geçmişe etkili olur ve sorun olmasaydı doğacakları andan itibaren mevcut kabul edilirler³⁶⁹.

Alacakların hesaba geçirilmelerinin diğer bir sonucu, TTK m. 88'in 5. bendi uyarınca, haklarında sözleşme veya ticarî teamüller gereğince, kaydedildikleri günden itibaren faiz işlemeye başlamasıdır³⁷⁰.

³⁶¹ Erem, **a.g.e.**, s. 140, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 582, Vural, **a.g.m.**, s. 208, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 535, No 1600.

³⁶² Baştuğ, Erdem, **a.g.e.**, s. 189.

³⁶³ Bakiyenin çıkarılması bir tespitten ibarettir ve hukukî sonuç ancak bakiyenin açıkça veya hükmen kabulü ile doğar: Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 280.

³⁶⁴ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 77, Çamoğlu, **a.g.m.**, s. 212.

³⁶⁵ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 77, dn. 35.

³⁶⁶ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 78.

³⁶⁷ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 78.

³⁶⁸ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 56.

³⁶⁹ Vivante, **a.g.e.**, s. 287, sayı 1726, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 56'dan naklen.

³⁷⁰ Bkz. aşağı. IV-B-1, s. 65 ve devamı.

II. TAKAS

Carî hesap sözleşmesinde takasın nasıl gerçekleştiği doktrinde tartışmalı olmakla birlikte, her bir kalemin, BK m. 118 ve 122/1 gereği tek taraflı irade beyanıyla değil; tarafların yaptıkları sözleşme hükümlerine göre topluca takas edileceği hakkında fikir birliği vardır³⁷¹. Bunun gerekçesi BK m. 122/3 hükmüyle carî hesap sözleşmesinin, takas için irade beyanının arandığı m. 122/1 hükmünden saklı tutulmamasıdır. Zira, carî hesap sözleşmesi, hesap kapsamındaki karşı taraf alacaklarının tek tek takasından feragat edilmesini içerir^{372, 373}. Takas sonunda carî hesaba geçirilmiş karşılıklı alacaklar, daha az olanı tutarında sona erer³⁷⁴.

Özellikle faiz nedeniyle bakiyelerde neden olabileceği farklılık ile karışıklık ve tereddütleri ortadan kaldırmak adına, carî hesap sözleşmesine dair hükümlerde takas anının açıkça belirtilmesi gerekir³⁷⁵. Bugün bu konu yeterince açık olmadığından doktrinde farklı fikirler ortaya atılmıştır:

Arslanlı³⁷⁶, takas anlaşmasının BK m. 122 uyarınca carî hesap sözleşmesinin içinde bulunduğu görüşünden hareketle, alacakların karşılaştıkları anda takas olduklarını ileri sürmüştür. Toksal'a göre de, *“alacaklar ve borçlar, sistem etkisinin başlamasıyla kendiliğinden denkleşir”*³⁷⁷. Bu görüş uyarınca, hesabın karşı tarafına gösterilen günlük bakiyeler hesabın geçici durumunu değil, aralıksız olarak hesaplanan gerçek bakiyeyi bildirir ve bu yüzden hesap devresi sonunda bakiyenin tespiti kurucu değil, ispatlayıcı hüküm ve sonuçlar doğurur³⁷⁸.

³⁷¹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 379, Arkan, **a.g.e.**, s. 343, Battal, **a.g.e.**, s. 231, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 536, No 1605.

³⁷² Von Tuhr, **a.g.e.**, İkinci Cilt, s. 725, dn. 60.

³⁷³ Bkz. yuk. Birinci Bölüm, III, s. 8 – 9.

³⁷⁴ Arkan, **a.g.e.**, s. 343.

³⁷⁵ Evren, **a.g.e.**, s. 199.

³⁷⁶ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 244-245.

³⁷⁷ Toksal, **Şerh**, s. 819, No 10.

³⁷⁸ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 246, Kınacıoğlu, **Batider**, s. 380.

Kınacıoğlu'na göre, TTK m. 92 hükmü belli devreler sonunda takas yapılması esastan hareket etmekte ise de madde ifadesinde açıklık olmadığından aralıksız takas fikri yasaklanmamıştır ve bu yüzden özellikle bankacılık alanında uygulamaya göre hareket edilmelidir³⁷⁹. Ancak günlük bakiyeleri, aralıksız yürütölen takasa ilişkin son bakiye değil, hesap durumunu gösteren bir bilgilendirme aracı saymak gerekir³⁸⁰. Gerçekten bankacılık uygulamasında da aralıksız takas teorisine uygun olarak, hesap devresi içinde her alacak kaleminin hesaba işlenmesiyle birlikte, zimmet bakiye hesaplanarak bu bakiyeye faiz yürütöldüğü görölmektedir ki bu yöntem Hamburg Sistemi denir³⁸¹.

Tezde benimsenen klasik fikre göre ise, takas, hesap devreleri sonunda alacak-borç farkının tespiti ile olur³⁸². TTK m. 88'in 4. bendi ile m. 92/1 hükümlerinin metinleri bu görüşe uygundur³⁸³. Bankacılık uygulaması için aralıksız takası savunan Kınacıoğlu'na göre bile, bu fikir carî hesabın bütönlüğü ve bölünmezliğı düşöncesine de uygundur³⁸⁴. Aralıksız takası savunan yazarların temel gerekçelerinin banka carî hesaplarında faiz için uygulanan Hamburg Sistemi olduğı görölmektedir. Oysa daha önce de belirtildiğı üzere banka carî hesapları birçok yönden carî hesap sözleşmesinden ayrılır ve burada da aynı durum söz konusudur. Üstelik İmregün'e göre, carî hesap sözleşmesinde Hamburg sistemine başvurulması takasın alacakların karşılaştıkları anda gerçekleştiğı anlamına gelmez³⁸⁵. Yargıtay'ın da bu yönde bir kararı bulunmaktadır³⁸⁶.

³⁷⁹ Kınacıoğlu, **Batider**, s. 380.

³⁸⁰ Kınacıoğlu, **Batider**, s. 380, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 583-584.

³⁸¹ Reisoğlu, **a.g.e.**, s. 9, Arkan, **a.g.e.**, s. 343-344.

³⁸² Von Tuhr, **a.g.e.**, İkinci Cilt, s. 737, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 581, Saka, **a.g.e.**, s. 327.

³⁸³ İmregün, **Kara Ticareti**, s. 150, Arkan, **a.g.e.**, s. 343.

³⁸⁴ Kınacıoğlu, **Batider**, s. 380.

³⁸⁵ İmregün, **Kara Ticareti**, s. 150; Ayrıca bkz. Vural, **a.g.m.**, s. 210.

³⁸⁶ Yargıtay 19. HD, 04.03.1994, E. 93/4547, K. 94/1990, Eriş, **a.g.e.**, s. 1107.

III. BAKİYENİN TESPİTİ VE KABULÜ

Carî hesap kapsamındaki alacak ve borçlar varlıklarını hesabın sonuna kadar aynen sürdürmez; belli zamanlarda sona ererek yerlerini bakiye denilen tek bir hesap kalemine veya alacağa bırakırlar³⁸⁷. Borç ve alacak toplamaları arasındaki farka bakiye denir. Bakiyenin tâbi olacağı hükümler, bakiyeyi meydana getiren hesaplaşmanın ara veya son hesaplaşma olmasına göre ikiye ayrılır³⁸⁸. TTK m. 88, b. 4 uyarınca, ara hesaplaşma sonucu olan ara bakiye, devam eden hesabın bir kalemi derecesinde iken; son hesaplaşmanın sonucu olan bakiye ise tam anlamıyla müstakil bir alacaktır. Zira, TTK m. 95 uyarınca, sözleşme sona ermeden taraflardan hiçbiri alacaklı veya borçlu sayılamaz.

TTK m. 92/1 uyarınca hesap devresi sonunda hesap kapatılır ve bakiye hesaplanır. Bakiyeyi gösteren bir cetvel³⁸⁹ bakiyeyi hesaplayanca karşı tarafa gönderilir³⁹⁰. Bakiyeyi gösteren cetvelin gönderilmesi için TTK özel bir şekil öngörmemiştir³⁹¹. Toksal'a göre ise, TTK'daki ifadede bakiyenin, sonuç doğurabilmesi için, karşı tarafa yazılı şekilde önerilmesi gerektiği sonucu çıkarılabileceği gibi, sürecin ikinci aşaması olan itirazda şekil aranırken ilk aşamada bunun aranmadığı da düşünülemez³⁹². Yazar bu görüşün, şekil şartının dolaylı olarak da öngörülebilmesi karşısında, BK m. 12 hükmüne aykırı olmadığını savunmaktadır^{393, 394}.

³⁸⁷ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 106.

³⁸⁸ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 107.

³⁸⁹ Bankacılık uygulamasında, bakiyeyi gösteren cetvele, hesap hülâsası veya ekstre, bu cetvele bağlı olan ve imzalanıp geri gönderilecek olan yazıya da biyentruve denilmektedir: Erem, **a.g.e.**, s. 144, dn. 20.

³⁹⁰ Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 266.

³⁹¹ Arkan, **a.g.e.**, s. 344, dn. 5.

³⁹² Toksal, **Şerh**, s. 823-824, No 28.

³⁹³ Toksal, **Şerh**, s. 824, No 28; Bu konuda ayrıca bkz. Altuğ, **a.g.e.**, s. 181, Kayar, **a.g.m.**, s. 77, dn. 43.

³⁹⁴ Banka borçlu carî hesaplarına dair İİK m. 68/b hükmü ise bu konuda açık bir düzenlemedir. Bu hükümle, hesap özetlerinin gönderilmesinde hem şekil, hem de 15 günlük süre sınırı öngörülmüştür.

Bakiyeyi gösteren cetvelin karşı tarafa gönderilmesi külfetinin nedeni, esas olarak carî hesabı bir tarafın tutmasıdır³⁹⁵. Hesabı tutan tarafın bu külfeti yerine getirmesi zorla sağlanamasa bile karşı taraf bu yüzden, sözleşmeyi feshedip, bilmediği hesap bakiyesi yerine alacaklarının ulaştığı miktarı talep edebilecektir³⁹⁶. Buna karşılık, hesabı tutan taraf kendi alacaklarını takas yoluyla ileri sürmek zorunda kalacaktır³⁹⁷. Öte yandan, sözleşmede hesabı kimin tutacağı kararlaştırılmamışsa iki taraf da hesabı tutabilecektir³⁹⁸.

Tespit işleminin hukukî sonuç doğurabilmesi için, bakiyenin karşı tarafça kabul edilmiş (tanınmış³⁹⁹) olması gerekir⁴⁰⁰. Bakiyenin kısmen kabulü mümkündür ve bu halde kabul edilen kısımla ilgili uyuşmazlık çözümlenmiş olur⁴⁰¹. Kabul sözlü, yazılı veya örtülü olarak gerçekleştirilebilir⁴⁰². TTK m. 92/2 uyarınca cetveli alan taraf, bu tarihten itibaren bir ay içinde noter aracılığıyla, taahhütlü⁴⁰³ bir mektupla veya telgrafla⁴⁰⁴ itirazda bulunmazsa bakiyeyi kabul etmiş sayılır. TTK Gerekçesi'ne göre:

“Tatbikatta yapılan tecrübelerden anlaşılacağı veçhile cari hesapların kapatılması neticesinde tanzim edilen cetveller, hesabı fiilen tutan kimse tarafından kontrol edilip kabul olunmak maksadiyle her hesap devresi sonunda diğer tarafa muntazaman gönderilirse de, cetvelleri alan taraf ne

³⁹⁵ Çamoğlu, **a.g.m.**, s. 194, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 583.

³⁹⁶ Sungur, Boran, **a.g.e.**, s. 585.

³⁹⁷ Von Tuhr, **a.g.e.**, İkinci Cilt, s. 708, dn. 33.

³⁹⁸ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 539, No 1614; Tacirler arası carî hesaplarda genellikle iki taraf da muhasebe kayıtları yardımıyla hesabı tutmakta ve hesap kapatma işlemi karşılıklı olarak yapılmaktadır: Battal, **a.g.e.**, s. 229.

³⁹⁹ Erem, **a.g.e.**, s. 144; Tespit edilen bakiyenin karşı tarafça kabul edilmesine tanıma denir: Tekil, **a.g.e.**, s. 194.

⁴⁰⁰ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 584, Arkan, **a.g.e.**, s. 344.

⁴⁰¹ Toksal, **Şerh**, s. 822, No 23.

⁴⁰² Kınacıoğlu, **Batider**, s. 382.

⁴⁰³ TTK m. 20/3'de tacirler için aranan iadeli taahhütlü mektup şartı burada aranmamıştır: Karayalçın, **a.g.e.**, s. 584, Vural, **a.g.m.**, s. 211, dn. 54; TTKT'de 20. maddeye karşılık gelen 18. maddenin 3. fıkrasında, m. 94/2'deki gibi sadece taahhütlü ibaresi kullanılarak bu farklılık sona erdirilmiştir.

⁴⁰⁴ Altuğ'a göre söz konusu tebliğ araçları arasına faks da eklenmelidir: Altuğ, **a.g.e.**, s. 181; Helvacı'ya göre ise teleks ve faksın, en azından buradaki hükmün açık yazımı gereği, telgraf olarak kabul edilmeleri mümkün değildir: Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 540, No 1616.

olur, ne olmaz düşüncesiyle bakiyeyi açık bir surette tanımaktan çekinmektedir.

Bugünkü kanunun 668. maddesine göre diğer tarafın sükûtu zımni bir tanıma olarak kabul edilebilir. Fakat tasarıda Ticaret Kanununun 668. maddesi, Borçlar Kanununun 6. maddesi yüzünden kaldırılmış olduğundan, bu sahada ticarî hayat için bilhassa önemli olan bir meseleyi mahkemelerin takdirine bırakmamak üzere...” söz konusu hüküm, ETK’da bulunmadığı halde, TTK’ya eklenmiştir⁴⁰⁵. Bakiyeye süresinde itiraz edilmemesi bunun doğruluğu konusunda bir karineden ibarettir⁴⁰⁶. Söz konusu karinenin aksini ispatlamak mümkündür.

TTKT’de 18/3. ve 94/2. maddelerde öngörülen değişikliklerle, hem bakiyeye itiraz hem de hem de tacir olanların sözleşmeyi feshinde uygulanacak şekiller arasına “güvenli elektronik imza içeren bir yazı” da eklenmiştir. Ancak, 18. maddenin Genel Kurul görüşmeleri sırasında verilen değişiklik önergesinin kabulü ile bu ifâde “güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi” haline getirilmiştir⁴⁰⁷. Henüz görüşülmemiş olmakla birlikte aynı zorunlu değişikliğin 94. maddenin 2. fıkrasında da yer alacağı düşünülmektedir.

Carî hesabın iki tarafça tutulması halinde, kendisine gönderilen bakiyeyi alan taraf bu tarihten itibaren bir ay içinde kendi çıkardığı bakiyeyi usulüne uygun olarak karşı tarafa gönderirse; hem itirazını geçerli şekilde yapmış hem de karşı tarafı bu bakiyeye, bir ay içinde, itiraz etme külfeti altına sokmuş olur⁴⁰⁸.

⁴⁰⁵ “Gerekçe”, **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: X, Cilt: 12, İçtima: 2, 29.06.1956, Türk Ticaret Kanunu Lâyihası ve Adliye Encümeni Mazbatasası , s. 24.

⁴⁰⁶ Altuğ, **a.g.e.**, s. 181, Kayar, **a.g.m.**, s. 78, Battal, **a.g.e.**, s. 230.

⁴⁰⁷ Değişiklik önergesinin gerekçesi, sadece güvenli elektronik imzayı içeren bir yazı ibaresinin postalanmayı içermemesi; oysa burada amaçlananın yazının postalanması olduğudur: TBMM Genel Kurul Tutanağı, 23. Dönem, 3. Yasama Yılı, 23. Birleşim, 27.11.2008, s. 66, (Erişim) <http://www.tbmm.gov.tr>, 17.05.2009.

⁴⁰⁸ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 539, No 1615.

Bir görüşe göre, sözleşmenin tarafları tacir olmasa bile itirazın TTK m. 92/2'de öngörülen üç şekilden biriyle yapılması geçerlilik şartıdır⁴⁰⁹. Aksi halde itiraz yapılmamış sayılır⁴¹⁰. Karayalçın'a göre ise, bu hüküm itirazda bulunan lehine konduğu için, adî mektupla veya bizzat teslim edilen bir mektupla yapılan itiraz da ispatlanması şartıyla geçerli sayılabilmeli; temerrüt, fesih ve dönme beyanlarına ilişkin TTK m. 20/3 hükmündeki geçerlilik şartının⁴¹¹ TTK m. 92/2 için söz konusu olmadığı kabul edilebilmelidir⁴¹². Eriş'e göre de, burada özel şekle bağlanmış bir ispat şartı söz konusudur ve bu yüzden teleks veya faksla yapılan itiraz, ikrar ve yemin teklifi de bu konuda geçerli deliller sayılmalıdır⁴¹³. Kayar'a göre de, gerek bakiyenin, gerek itirazın karşı tarafa imza karşılığı elden teslim edilmesi mümkündür⁴¹⁴.

Toksal'a göre, itiraz için öngörülen bir aylık süre, incelenecek kayıt sayısına göre gerekli olan süreden kısa olmamak kaydıyla, sözleşmeyle kısaltılabilirse de uzatılması ancak taraflar arasında sonuç doğurur⁴¹⁵. Söz konusu süre içinde itirazın yapılmış olması yeterlidir; karşı tarafa varmış olması aranmaz⁴¹⁶. Tabii, itirazın geç veya hiç ulaşmamış olmasından doğan zarardan itiraz eden sorumlu olacaktır⁴¹⁷.

İtirazda, hangi kalemlere ve ne sebeple itiraz edildiği açıklanmalıdır⁴¹⁸. Aksine davranış hem TMK m. 2 hem de TTK m. 20 hükümlerine aykırılık oluşturur⁴¹⁹. Ayrıca, cetvelde görünmeyen konulara ilişkin iddialar dahî itirazda belirtilmelidir⁴²⁰.

⁴⁰⁹ Erem, **a.g.e.**, s. 144, Domaniç, **a.g.e.**, s. 287.

⁴¹⁰ Domaniç, **a.g.e.**, s. 287, Arkan, **a.g.e.**, s. 344, dn. 5.

⁴¹¹ TTKT'nin 18/3. maddesinde, TTK m. 20/3'ten farklı olarak, tacirler arasındaki temerrüt, fesih ya da dönmeye dair ihbar veya ihtarlar için öngörülen şekiller, geçerlilik şartı sayılmamaktadırlar.

⁴¹² Karayalçın, **a.g.e.**, s. 584, dn. 33.

⁴¹³ Eriş, **a.g.e.**, s. 1117.

⁴¹⁴ Kayar, **a.g.m.**, s. 77, dn. 43.

⁴¹⁵ Toksal, **Şerh**, s. 825, No 35.

⁴¹⁶ Toksal, **Şerh**, s. 825, No 36.

⁴¹⁷ Toksal, **Şerh**, s. 826, No 37.

⁴¹⁸ Toksal, **Şerh**, s. 826, No 39.

⁴¹⁹ Toksal, **Şerh**, s. 826, No 40.

⁴²⁰ Toksal, **Şerh**, s. 826, No 40.

Bakiyeye itiraz edilmesi halinde, bakiyenin kabulü yargı yolu⁴²¹ ile de sağlanabilir ki bu halde açılacak dava bir tespit davası niteliğindedir⁴²². Saka'ya göre ise, eğer dava son bakiyeye karşı açılıyorsa bunun tespit değil, bir eda davası olması gerekir⁴²³.

BK m. 115/2 uyarınca hesap devresi sonunda çıkarılan bakiye, karşı tarafça kabul edilir veya yukarıda belirtildiği şekilde kabul edilmiş sayılırsa, yenileme gerçekleşir. Bu bakiye, yeni hesap devresine ait bir alacak kalemidir ve carî hesaba girmesi gereken zamanda tüm sonuçlarını doğuracağından, bakiyenin kabulünün sağlandığı ana bakılmaksızın, kural olarak önceki dönemin son gününü takip eden ilk gün hesaba girer⁴²⁴.

Devre sonu bakiyesini kabul edenin, artık, kural olarak, carî hesap kalemlerine itiraz ve dava hakkı kalmaz⁴²⁵. Ancak, carî hesap kapsamındaki davalara dair TTK m. 99 hükmü dikkate alındığında⁴²⁶, carî hesabın eski dönemlerine ilişkin hiçbir hususun dava konusu yapılmayacağı kabul edilemez⁴²⁷. Bunun yanı sıra, özellikle örtülü kabul hallerinde, kabul ve yenilemenin mutlak olduğunu kabul etmek ve hesaba hiç girmemesi gereken bir konunun, karşı kayıtla hesaptan çıkarılmasına izin vermemek yerinde değildir⁴²⁸. Buna karşılık, bakiyenin ödenmesini talep eden alacaklı bu bakiyeyi oluşturan her bir alacak kaleminin geçerliliğini ispat etmek zorunda kalmaz⁴²⁹. Zira, bakiyenin kabulü ile doğan yenileme, alacaklı lehine BK m. 17'de⁴³⁰ düzenlenen durumu meydana getirir⁴³¹. Şu halde, hangi nedenle

⁴²¹ Buraya tahkim de dahildir ve aslında incelenecek konulardaki hesap unsurunun ağırlığı nedeniyle tahkim ihtiyaca daha uygundur: Toksal, **Şerh**, s. 830, No 51.

⁴²² Arslanlı, **a.g.e.**, s. 247, Toksal, **Şerh**, s. 831, No 55.

⁴²³ Saka, **a.g.e.**, s. 333.

⁴²⁴ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 540, No 1617.

⁴²⁵ Baştuğ, Erdem, **a.g.e.**, s. 189.

⁴²⁶ Bu hüküm hakkında yapılan açıklamalar için bkz. aşa. VI, s. 81 ve devamı.

⁴²⁷ Battal, **a.g.e.**, s. 232; Ayrıca bkz. Toksal, **Hesabı Carî**, s. 121, Domaniç, **a.g.e.**, s. 287, Baştuğ, Erdem, **a.g.e.**, s. 188.

⁴²⁸ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 588.

⁴²⁹ Arkan, **a.g.e.**, s. 345.

⁴³⁰ "Borcun sebebini ihtiva etmemiş olsa bile borç ikrarı muteberdir."

⁴³¹ Arkan, **a.g.e.**, s. 345.

olursa olsun, kabul edilen bir carî hesap bakiyesinin yanlışlığını iddia eden taraf bunu ispata mecburdur⁴³².

Bu bağlamda BK m. 24/3 uyarınca, hesaplama sırasında yapılan maddî hataların düzeltilmesi her zaman istenebilir ve hatanın varlığı ispatlanırsa hesap düzeltilir. Yinelenmiş kayıtların düzeltilmesi de her zaman talep edilebilecektir⁴³³. Carî hesaba geçirilen alacağın yokluğu veya butlanı hallerinde de hesaplaşmaya rağmen bu alacağın hesaptan çıkarılmasının istenebilecektir⁴³⁴. Kabul ve yenilemeye rağmen, esasen carî hesaba geçirilemeyecek, kumar ve bahis borcu gibi kalemlerin, hesaptan çıkarılması istenebilir⁴³⁵. Aynı şekilde carî hesaba girmesi gereken bir alacağın hesapta göz önünde bulundurulmaması halinde bu alacağın hesaba alınması da sağlanabilir⁴³⁶. Öte yandan TTK m. 89 hükmü uyarınca, kambiyo senedine bağlı alacak, senedin tahsil edilememesi halinde bakiye kabul edilmiş olsa bile hesaptan çıkartılır⁴³⁷.

Arslanlı'ya göre, yenilemenin soyut olduğunun kabulü halinde, eski alacağın var olmadığı sabit olsa bile yenileme bâtil sayılmayacak; borçlu yenilenmiş alacak talebine karşı yalnızca sebepsiz zenginleşme savunmasında bulunabilecektir⁴³⁸. Yazara göre, uygulama bakımından, bakiyenin kabulüne daha kesin bir anlam vermek; bakiyenin kabulünden uzun süre sonra, bakiyeye girerek varlığını kaybetmiş bir alacakla bunu doğuran hukukî neden arasındaki bağın koptuğunu kabul etmek gerekir⁴³⁹. Çamoğlu'na göre ise, hesap kapsamına alınamayacak alacaklarla yok olan alacaklar için mağdura sadece bir sebepsiz zenginleşme talebi imkânı

⁴³² Von Tuhr, **a.g.e.**, İkinci Cilt, s. 710.

⁴³³ Domaniç, **a.g.e.**, s. 285.

⁴³⁴ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 122; Ayrıca bkz. Arslanlı, **a.g.e.**, s. 247, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 589, Evren, **a.g.e.**, s. 199, Domaniç, **a.g.e.**, s. 285.

⁴³⁵ Vural, **a.g.m.**, s. 212, 212, dn. 58, Domaniç, **a.g.e.**, s. 285; Ayrıca bkz. Toksal, **Hesabı Carî**, s. 122, Arslanlı, **a.g.e.**, s. 247, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 589.

⁴³⁶ Sungur, Boran, **a.g.e.**, s. 585, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 542, No 1624.

⁴³⁷ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 249-250.

⁴³⁸ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 247.

⁴³⁹ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 249, 257.

vermek âdil olmaz ve bu yüzden söz konusu alacaklar için yapılacak itirazlar bakiyeye karşı da ileri sürülebilmelidir⁴⁴⁰. Buna karşılık butlan itirazı bakiyeye karşı ileri sürülemez⁴⁴¹.

İptal edilebilirlik müeyyidesine tâbi alacaklardan oluşan bakiyelerde, geçersizlik hallerinin kabul sırasında bilinmiyor olması şartıyla, söz konusu alacakların hesaptan çıkartılabileceği savunulmaktadır⁴⁴². Çamoğlu'na göre ise, bakiyeyi kabul eden, kabul anında iptal nedenini bilmesi de sakatlık bakiyeye karşı ileri sürülemez; ancak, söz konusu alacak iptal edilirse bakiyede bundan doğacak sebepsiz zenginleşme dava edilebilir⁴⁴³.

IV. CARÎ HESAP SÖZLEŞMESİNİN İŞLEYİŞİNDE ÖZELLİK GÖSTEREN KONULAR

A. Bakiyenin Haczi

Carî hesap sözleşmesinde, bakiyenin haczini özellikli kılan, hesap kesilmeden önce taraflardan hiçbiri alacaklı veya borçlu sayılamayacağından⁴⁴⁴, hesap kalemlerinin de haliyle haczedilemeyecek olmasıdır⁴⁴⁵. Bu yüzden tarafların alacaklılarının takip yapabilmeleri için bakiyenin tespiti beklemeleri gerekir⁴⁴⁶.

TTK bakiyenin her zaman haczettirilebileceğini öngörmektedir⁴⁴⁷. TTK Gerekçesi bu durumu açıkça vurgulamaktadır: “*Cari hesap münasebetinin mahiyetinden anlaşılacağı gibi, her iki tarafın hukukî durumu ancak hesap*

⁴⁴⁰ Çamoğlu, **a.g.m.**, s. 210.

⁴⁴¹ Çamoğlu, **a.g.m.**, s. 210.

⁴⁴² Karayalçın, **a.g.e.**, s. 589; Ayrıca bkz. Von Tuhr, **a.g.e.**, İkinci Cilt, s. 710, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 542, No 1624.

⁴⁴³ Çamoğlu, **a.g.m.**, s. 210; Aynı görüşte bkz. Toksal, **Hesabı Carî**, s. 123.

⁴⁴⁴ Bkz. yuk. s. 50.

⁴⁴⁵ Kınacıoğlu, **Batider**, s. 383.

⁴⁴⁶ Kınacıoğlu, **Batider**, s. 383.

⁴⁴⁷ Erem, **a.g.e.**, s. 146.

devresinin sonunda tesbit edilecek bakiye ile belli olur. Bu sebepten dolayı, Ticaret Kanununun 791. maddesine göre (cari hesaba dahil nukut ve emvalin haczi, hesabın kat'ı zamanında aleyhine haciz konan taraf lehine zuhur edecek bakiye hakkında muteber olur.) Bu hükmün çeşitli tefsir tarzları vardır. Bunlardan biri haciz muamelesinin yalnız hesap devresinin sonunda yapılabilmesi, diğeri ise haciz muamelesinin her zaman icra edilebilmesi ve fakat haczedilen meblağın ancak normal hesap devresi sonunda ödenebilmesidir. Bu iki görüş tarzından yalnız ikincisi, gerek carî hesap münasebetinde bulunan tarafların gerekse haczettiren alacaklının menfaatlerini temin ettiği için tasarının 98. maddesi bu mânada kaleme alınmıştır⁴⁴⁸.

TTK m. 98/1'e göre: "Taraflardan birinin alacaklısı onun hesap bakiyesini haciz ettirdiği⁴⁴⁹ gün hesap kapatılarak bakiye tesbit edilir". Artık, kural olarak, yeni kalemler hesaba işlenmez⁴⁵⁰. Tabii hesap kapsamındaki alacakların halihazırda kaydedilmiş veya edilmemiş olması önemli değildir⁴⁵¹. Haczedilen, ispatlanmak kaydıyla, kayıtlara geçmiş olan değil, hukuken var olan hesap bakiyesidir⁴⁵². Bu hükümde yer alan "haciz ettirdiği gün" şeklindeki ifade, bakiyenin haczini talep eden alacaklının, bakiye üzerindeki haciz kararını icra dairesi yoluyla hesabı tutan tarafa tebliğ ettirdiği gün şeklinde anlaşılmalıdır⁴⁵³. Öte yandan Saka'ya göre haciz, karşılıklı sorumluluklar açısından, carî hesabın her iki tarafına da bildirilerek uygulanmalıdır⁴⁵⁴.

⁴⁴⁸ "Gerekçe", Türk Ticaret Kanunu Lâyihası ve Adliye Encümeni Mazbatası, s. 24.

⁴⁴⁹ Eriş'e göre haciz kavramının ihtiyatî haczi de içerdiği kabul edilmelidir: Eriş, **a.g.e.**, s. 1123; Toksal'a göre ise somut olayda ihtiyatî haciz, ihtiyatî tedbir gibi kurumlarla carî hesabın işleyemez hâle gelip gelmediğine bakmak gerekir. Üstelik bu gibi hallerde TTK m. 98 uygulanmasa bile haklı nedene başvurulabilecektir: Toksal, **Şerh**, s. 883, No 10.

⁴⁵⁰ Baştuğ, Erdem, **a.g.e.**, s. 190; Ayrıca bkz. Karayalçın, **a.g.e.**, s. 588.

⁴⁵¹ Doğanay, **a.g.e.**, s. 455.

⁴⁵² Doğanay, **a.g.e.**, s. 455.

⁴⁵³ Kınacıoğlu, **Batider**, s. 383, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 587, Vural, **a.g.m.**, s. 214, Domaniç, **a.g.e.**, s. 291, Doğanay, **a.g.e.**, s. 454, Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 282.

⁴⁵⁴ Saka, **a.g.e.**, s. 336.

Aynı maddenin 2. fıkrasına göre, “Bu halde borcundan dolayı haciz tebliğ edilen taraf on beş gün içinde haczi kaldırmazsa diğer taraf mukaveleyi feshedebilir; etmezse haciz ettiren kimsenin durumu cari hesaba yeni kalemler geçirilmek suretiyle ağırlaştırılamaz. Meğer ki; hesaba geçirilen kalemler haciz anından önce doğmuş bulunan hukuki bir münasebetten ileri gelmiş ola.” Haciz koyduran, carî hesaba geçirilmiş alacağın doğumuna neden olan hukukî ilişkinin sonradan fesih ya da iptal edilmesi veya maddî hatalarının düzeltilmesi hallerinde de, bakiyenin azalmasına katlanmak zorunda kalır⁴⁵⁵. Bu hükümdeki fesih beyanı için bir son süre öngörülmemişse de fesih hakkının kullanılmayacağını gösteren aktif eylemlerde bulunulmuşsa artık fesih beyanında bulunulamaz⁴⁵⁶.

TTK m. 98/son uyarınca “Haciz ettiren alacaklı bakiyeden, kendi alacağına tekabül eden kısmının ödenmesini ancak hesabın 92 nci maddeye göre kapatılması gereken anda istiyebilir”. Zira, carî hesaba geçirilen alacaklar tek başlarına hacze konu olamayacaklarından; carî hesap sözleşmesi tarafının alacaklısı sadece hesap bakiyesini haczettirebilir⁴⁵⁷. Yargıtay'a göre, hesap devresi sona ermeden ve hesap tarafı üçüncü kişinin borcu takip hukuku yönünden kesinleşip icra edilebilir hâle gelmeden kendisine haciz ihbârnamesi dahi gönderilmemelidir⁴⁵⁸.

Bakiyenin haczi prosedürü nedeniyle carî hesap ilişkisi ortadan kalkmışsa daha sonra bu durumun ortadan kalkması hesap ilişkisini tekrar canlandırmaz⁴⁵⁹.

⁴⁵⁵ Claus-Wilhelm Canaris, Grosskommentar zum Handelsgesetzbuch, 3. Band, 2. Halbband, Berlin – New York, 1978, § 357, Anmerkung 11, Arkan, **a.g.e.**, s. 348'den naklen.

⁴⁵⁶ Toksal, **Şerh**, s. 891, No 35.

⁴⁵⁷ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 587, Reisoğlu, **a.g.e.**, s. 9, Arkan, **a.g.e.**, s. 348.

⁴⁵⁸ Yargıtay 12. HD, 31.10.2003, E. 2003/17436, K. 21297, Hukuk Türk, (Erişim), <http://www.hukukturk.com>, 18.05.2009.

⁴⁵⁹ Toksal, **Şerh**, s. 893, No 40.

B. Carî Hesap Sözleşmesinde Faiz ve Komisyon

1. Hesap Kapsamındaki Alacaklar İçin Faiz

TTK m. 88, b. 5 uyarınca, “Cari hesabın matlup kısmına kaydolunan tutarlar için mukavele veya ticari teamüller gereğince alındıkları günden itibaren faiz işler”. Buradaki faiz, söz konusu alacakların talep edilememesinin karşılığını oluşturur⁴⁶⁰. Ancak, hâkim görüş uyarınca, faiz kurum için vazgeçilmez olmadığı gibi faize dair hükümde emredici nitelikte değildir ve bu nedenle tarafların anlaşmasıyla ortadan kaldırılabileceği gibi değiştirilebilir de⁴⁶¹.

Sözleşmede faize dair bir düzenleme yoksa nasıl bir esas benimseneceği tartışmalıdır: Carî hesap kapsamındaki her alacak için kendiliğinden faiz yürütüleceği ileri sürülmüştür⁴⁶². Toksal’a göre, alacağın kendisi faize tabî olmasa da TTK m. 88/b.5’te öngörülen düzenleme şekli budur⁴⁶³. Erem ise, bu görüşü kabul etmekle birlikte faizin sözleşme veya ticarî teamülle engellenmemiş olması gerektiğini savunur⁴⁶⁴. Poroy/Yasaman, bu görüşün dayanağının TTK’nın 22. maddesi olduğunu düşünmektedir⁴⁶⁵. Zira, anılan madde hükmüne göre tacirler verdikleri avanslar için ödeme tarihinden itibaren faize hak kazanırlar. Buna karşılık, carî hesap sözleşmesi tacir olmayanlar arasında kurulduğunda işletilecek faizin dayanağı TTK m. 22 olamayacaktır⁴⁶⁶. Yazarlara göre, sözleşmede faiz konusunda bir hüküm bulunmuyorsa ticarî teamüle bakılır ve bu yönde bir teamül de yoksa faiz işlemeyecektir⁴⁶⁷. Akyazan’a göre ise, BK m. 307 uyarınca, ki bu hüküm ödünç sözleşmesine ilişkindir, adî işlerde faiz hakkında bir sözleşme

⁴⁶⁰ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 583, Doğanay, **a.g.e.**, s. 442, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 537, No 1607.

⁴⁶¹ Boistel, **a.g.e.**, s. 635, dn. 2, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 127’den naklen, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 537, No 1607; Ayrıca bkz. Domaniç, **a.g.e.**, s. 282, Altuğ, **a.g.e.**, s. 176, 182, Kayar, **a.g.m.**, s. 75.

⁴⁶² Ripert, **a.g.e.**, s. 801, sayı 2084, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 128’den naklen, Domaniç, **a.g.e.**, s. 282.

⁴⁶³ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 128; Aynı görüşte bkz. Altuğ, **a.g.e.**, s. 182.

⁴⁶⁴ Erem, **a.g.e.**, s. 141, dn. 13.

⁴⁶⁵ Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 267.

⁴⁶⁶ Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 267.

⁴⁶⁷ Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 267; Aynı görüşte bkz. Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 535, No 1603.

yapılmamışsa faiz gerekmezken; ticarî işlerde sözleşilmemiş olsa da faiz lazım gelir⁴⁶⁸. Bu konuda TTK hükmünün, ancak sözleşme veya ticarî teamülün gerektirmesi halinde faiz işleyeceği şeklinde yorumlanmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

TTK m. 88/b. 5'te alacakların alındıkları günden itibaren faiz işleyeceği ifadesi yer alır. Bu hüküm taraflar arasında faizin başlangıcı hakkında bir anlaşma olmadığı hallerde uygulanmalıdır⁴⁶⁹. "Alındıkları gün" terimi, alacağın doğduğu tarih ya da carî hesaba kaydedildiği tarih şeklinde anlaşılabilir^{470, 471}. Toksal'ın haklı olarak belirttiği gibi, hesap henüz dışında sayılan bir alacağa etkili olamayacağından, bu terimle kast edilen alacağın hesaba alındığı tarihtir⁴⁷². Hesaba alınma ise kaydı değil, sistem kapsamına girme anını ifade eder⁴⁷³. Kayar'a göre⁴⁷⁴ ise, faiz, alacağın doğduğu tarihten itibaren işletilmelidir. Zira, hem borcun doğumuyla hesaba yazılması farklı konulardır, hem de ticarî ilişkilerden doğan borçlarda doğdukları tarihten itibaren faiz işler⁴⁷⁵. Aksi halde, ayrıca carî hesaba kayıttan önceki döneme ilişkin faiz hesabı yapmak ve bunu hesap ilişkisi dışında uygulamak gerekecektir⁴⁷⁶. Son olarak Evren'e göre, banka carî hesaplarında uygulanan esasa paralel olarak, alacaklar için yatırıldıkları günü izleyen günden itibaren faiz işletilmelidir⁴⁷⁷.

Carî hesap sözleşmesi devam ettiği sürece taraflar birbirlerine alacaklı ve borçlu bulunmadıklarından, kaydedilen alacaklara hesap devresi içinde

⁴⁶⁸ Akyazan, **a.g.m.**, s. 1007.

⁴⁶⁹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 129, Erem, **a.g.e.**, s. 141; Ayrıca bkz. Karayalçın, **a.g.e.**, s. 583.

⁴⁷⁰ Kayar, **a.g.m.**, s. 67.

⁴⁷¹ TTKT'de faize dair 95. maddenin ilk fıkrasında "alındıkları gün" ibaresi yerine "hesaba kaydolundukları tarih" ibaresi tercih edilmiştir.

⁴⁷² Toksal, **Hesabı Carî**, s. 129; Aynı görüşte bkz. Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 537, No 1609.

⁴⁷³ Toksal, **Şerh**, s. 840 No 2; Aynı görüşte bkz. Saka, **a.g.e.**, s. 329, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 537, No 1609; Ayrıca bkz. Karayalçın, **a.g.e.**, s. 583.

⁴⁷⁴ Kayar, **a.g.m.**, s. 67; Aynı görüşte bkz. Altuğ, **a.ge.**, s. 188.

⁴⁷⁵ Kayar, **a.g.m.**, s. 67-68.

⁴⁷⁶ Kayar, **a.g.m.**, s. 68.

⁴⁷⁷ Evren, **a.g.e.**, s. 200.

işletilen faiz, temerrüt faizi değil anapara faizidir⁴⁷⁸. Üstelik, kanunda faizin türünün belirtilmediği hallerde işletilecek faizin anapara faizi olacağı şüphesizdir⁴⁷⁹.

Carî hesapta hesap devresi içinde uygulanacak faiz hesaplama yöntemi taraflarca serbestçe kararlaştırılabilmekle birlikte kullanılan başlıca üç yöntem bulunmaktadır⁴⁸⁰: Doğrudan yöntem denen ilk yöntemde carî hesabın aktif ve pasif kalemleri hesaba tâbi tutulmaz; her bir kaleme ayrı ayrı faiz uygulanır⁴⁸¹. Bu yöntemde borç ve alacak kalemlerine, kural olarak, aynı oranda faiz uygulanır⁴⁸². Dolaylı yöntemde borç ve alacak kalemleri için farklı oranda hesaplanan faizler borç ve alacağa yazılır; ancak, hesap devresi başı ile faizin işlemeye başladığı gün arasındaki süre dikkate alınarak carî hesaba yatırılan veya çekilen paranın 360 gün sayılan yıldan ne kadar eksik kaldığı hesaplanır⁴⁸³. Son sistem olan Hamburg Yönteminde öncelikle aktif ve pasif arasındaki fark belirlenerek yalnızca bu farka dönemsel faiz uygulanır⁴⁸⁴. Bu sistemde, farklı faiz oranına tâbi alacaklardan hangisi bakiye alacak göstermişse onun tâbi olduğu faiz oranı uygulanır⁴⁸⁵.

Hesap kapsamındaki alacaklara uygulanacak faiz oranı, sözleşmeyle, sözleşmeyle belirlenmemişse ticarî teamüle göre belirlenir. Bu yönde bir ticarî teamül de yoksa kanunî faiz uygulanacaktır⁴⁸⁶. Öte yandan hesap kapsamındaki alacaklar için birbirinden farklı faiz oranları belirlenebilir⁴⁸⁷. Hatta, genellikle alacaklı durumda olan tarafın alacakları için daha yüksek faiz oranı belirlenmesi carî hesap sözleşmesinin karşı tarafça kötüye

⁴⁷⁸ Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 266-267.

⁴⁷⁹ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 535, No 1603.

⁴⁸⁰ Kayar, **a.g.m.**, s. 68.

⁴⁸¹ Altuğ, **a.g.e.**, s. 189, Kayar, **a.g.m.**, s. 68.

⁴⁸² Altuğ, **a.g.e.**, s. 189.

⁴⁸³ Altuğ, **a.g.e.**, s. 191, Kayar, **a.g.m.**, s. 68.

⁴⁸⁴ Altuğ, **a.g.e.**, s. 191, Kayar, **a.g.m.**, s. 69; Ayrıca bkz. Vural, **a.g.m.**, s. 209.

⁴⁸⁵ Domaniç, **a.g.e.**, s. 283.

⁴⁸⁶ Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 268.

⁴⁸⁷ Lyon Caen, Renault, **a.g.e.**, s. 641, sayı 842, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 137'den naklen, Arslanlı, **a.g.e.**, s. 250, Vural, **a.g.m.**, s. 209-210, Domaniç, **a.g.e.**, s. 282, Altuğ, **a.g.e.**, s. 186, Battal, **a.g.e.**, s. 230, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 538, No 1611.

kullanılmasını önlemek için zorunlu olabilir⁴⁸⁸. Aksi halde, düşük ve eşit faizlerle çalışan carî hesabın borçlusu karşı taraf lehine hesaba yapacağı ödemeleri yavaşlatabileceği gibi hiç yapmayabilir de⁴⁸⁹. Hesaba kayıtlı farklı faiz oranlarına tâbi alacaklar mevcutsa, bunlar kendi aralarında ayrı birer grup oluştururlar⁴⁹⁰.

2. Bakiye İçin Faiz

TTK m. 93 uyarınca: “Zimmet ve matlup kalemlerinin birbirinden çıkarılması neticesinde hasıl olan bakiye için dahi tesbit edildiği günden itibaren faiz işler”. Bu faiz hem ara bakiyeler hem de son bakiye için geçerlidir⁴⁹¹.

Bakiyeye itiraz edilse veya dava açılrsa bile, bakiyenin tespit edildiği tarihten itibaren faiz işletilecektir⁴⁹². Tabii, dava sonunda farklı bir bakiye tespit edilirse buna göre tekrar faiz hesaplanacaktır⁴⁹³. Şirin’e göre ise, faizin işlemeye başlaması için, bakiyenin TTK m. 92 uyarınca, karşı tarafa tebliği gerekir⁴⁹⁴. Yargıtay’ın da bu yönde bir kararı mevcuttur⁴⁹⁵. Buna karşılık, faizin işlemeye başlaması için karşı tarafın bakiyeyi kabulü gerekmez⁴⁹⁶. Helvacı ise, bakiyenin tespiti ile kast edilenin bakiyenin kabulü olduğunu savunur⁴⁹⁷. Yazara göre, TTK m. 1474 uyarınca kenar başlıkları metne

⁴⁸⁸ Domaniç, **a.g.e.**, s. 282.

⁴⁸⁹ Domaniç, **a.g.e.**, s. 282.

⁴⁹⁰ Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 267.

⁴⁹¹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 140.

⁴⁹² Kayar, **a.g.m.**, s. 76; Ayrıca bkz. Toksal, **Hesabı Carî**, s. 141.

⁴⁹³ Altuğ, **a.g.e.**, s. 186.

⁴⁹⁴ Şerafettin Şirin, **Ticaret Hukukunda Faiz ve Uygulaması**, İstanbul, Evrim Dağıtım, 1991, s. 71.

⁴⁹⁵ Yargıtay 11. HD, 21.03.2005, E. 2004/5765, K. 2005/2487, Hukuk Türk, (Erişim) <http://www.hukukturk.com>, 18.05.2009.

⁴⁹⁶ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 140-141, Kınacıoğlu, **Batider**, s. 382, Doğanay, **a.g.e.**, s. 448, Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 281.

⁴⁹⁷ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 545, No 1633.

dâhildir ve bakiyenin kabulünü düzenleyen TTK m. 92'nin kenar başlığı "III. Bakiye 1. Tespiti" şeklindedir⁴⁹⁸.

TTK m. 92 ve 93'teki ifadelerden faizin işlemeye başlaması için bakiyenin yalnızca, alacak ve borç kalemleri birbirinden çıkarılarak tespit edilmesinin gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Kesintisiz bir sözleşme ilişkisinde devre sonunda kendiliğinden gerçekleşen bakiyenin doğumunun tespiti ile her somut olayda farklı bir anda gerçekleşebilecek tebliğ arasındaki sürede faizin işlememesi mantıklı görünmemektedir. Öte yandan Helvacı'nın faizin kabulle başlamasına gerekçe gösterdiği 92. maddede bakiyenin sadece kabulü değil, hem tespiti hem de kabulü ayrı ayrı düzenlenmiştir. Öyle ki kabule dair ikinci fıkranın ikinci cümlesi "Tespit edilen bakiyeyi gösteren cetveli alan taraf..." şeklinde başlar. Şu halde burada, tıpkı teminatlarda olduğu gibi, yenilemeden bağımsız bir düzenlemeye gidildiği savunulabilir.

TTK m. 93'de öngörülen, bakiye için faiz kuralı, hesap kalemleri arasında faize tâbi olmayan alacaklar bulunsu bile geçerlidir⁴⁹⁹. Öte yandan, burada TTK m. 88/5 gibi, sözleşme ya da ticarî teamüller gereği faiz uygulamasından söz edilmediği için tespit edilen bakiye her halde faize tâbi olacaktır⁵⁰⁰. Tabii, teamülden söz edilmediği için, TTK m. 8/1 uyarınca sözleşmede oran belirlenmemişse, bakiye faizinin oranı 3095 sayılı Kanun ile ticarî faiz esas alınarak belirlenecektir⁵⁰¹. Ancak, ara bakiyeler, hesabın herhangi bir kalemi değerinde olduklarından, hesap kapsamındaki alacaklara uygulanan oran onlara da uygulanır⁵⁰². Hem bu faizde hem de alacaklara uygulanacak faizde oran belirlenirken, TTK m. 8/3 uyarınca, "*ödünç para verme işleri, bankalar, tasarruf sandıkları ve tarım kredi kooperatifleri hakkındaki hususi hükümler mahfuzdur*".

⁴⁹⁸ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 545, No 1633.

⁴⁹⁹ Kınacıoğlu, **Batider**, s. 382, Toksal, **Şerh**, s. 840, No 1.

⁵⁰⁰ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 545, No 1633.

⁵⁰¹ Toksal, **Şerh**, s. 842-843, No 7; Ayrıca bkz. Kayar, **a.g.m.**, s. 76, Eriş, **a.g.e.**, s. 1120.

⁵⁰² Toksal, **Hesabı Carî**, s. 141, dn. 30, Kayar, **a.g.m.**, s. 77; Ayrıca bkz. Kayar, **a.g.m.**, s. 76.

“Belirli dönemlerde, işleyen faizin, ana paraya eklenerek birlikte faiz yürütülmesi yöntemine bileşik (mürekkep) faiz denilmektedir⁵⁰³”. TTK m. 94/1 uyarınca carî hesap sözleşmesinde “ taraflar, üç aydan aşağı olmamak üzere⁵⁰⁴ diledikleri zaman faizlerin anaparaya eklenmesini kararlaştırabilecekleri gibi hesap devrelerini ve faiz ve komisyon miktarlarını dahi mukavele ile tayin edebilirler”.

Bileşik faiz, borçlu açısından çok tehlikeli sonuçlar doğurabilecek, onu ağır borç yükü altına sokabilecek bir faiz türüdür⁵⁰⁵. Bu yüzden 3095 sayılı Kanun’un 3. maddesine göre bileşik faiz yasak olmakla birlikte, bu konuya ilişkin TTK hükümleri saklı tutularak carî hesap sözleşmesinde faize faiz yürütülmesinin önü kapanmamıştır⁵⁰⁶.

İstisnaî bir düzenleme olan bileşik faizin, ilişkinin sona erdiği son bakiyenin faizi için de uygulanması mümkün değildir⁵⁰⁷. Zira, bileşik faizde kural işleyen anapara faizinin anaparaya eklenerek birlikte faize tâbi tutulması iken, carî hesap kesildikten sonra borca anapara değil, temerrüt faizi yürütülür ki bu durum hem kanunun öngördüğü bileşik faiz yöntemine hem de BK m. 104/son hükmündeki temerrüt faizine faiz yürütülmesi yasağına aykırı olur⁵⁰⁸. Yargıtay HGK, banka ile kredi kartı hamili arasında carî hesap şeklinde yürüyen kredi ilişkisinde, hesabın kat edilip usulünce kart hamiline bildirilmesine kadar sözleşmesel faizin, bildirim tarihinden sonra ise temerrüt faizinin işletilmesine hükmetmiştir⁵⁰⁹. Ancak, ödenmeyen faizler ayrı

⁵⁰³ Akyazan, **a.g.m.**, s. 1013; Ayrıca bkz. Karayalçın, **a.g.e.**, s. 561-562.

⁵⁰⁴ Hesap devrelerinin üç aydan kısa olmasının TTK’nın 8/2 ve 94/1. maddeleri hükümleri ile yasaklanmasındaki amaç, üç aydan kısa sürelerle bileşik faiz yürütülmesi yoluyla borçlunun durumunun ağırlaştırılmasının önüne geçmektir: Yargıtay 19. HD, 26.03.1996, E. 1996/6, K. 1996/2976, Akipek, Küçükgüngör, **a.g.e.**, s. 239-241.

⁵⁰⁵ Evren, **a.g.e.**, s. 192.

⁵⁰⁶ Bileşik faiz uygulamasına yer verilen diğer bir carî hesap türü olan banka borçlu carî hesaplarındaki durum için bkz. yuk. s. 42 - 43.

⁵⁰⁷ Toksal, **Hesabî Carî**, s. 142, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 591, Akyazan, **a.g.m.**, s. 1016, Evren, **a.g.e.**, s. 201, Doğanay, **a.g.e.**, s. 449, Baştuğ, Erdem, **a.g.e.**, s. 191.

⁵⁰⁸ Akyazan, **a.g.m.**, s. 1016; Ayrıca bkz. Yargıtay 11. HD, 15.12.1977, E. 77/5263, K. 5638, Şirin, **a.g.e.**, s. 34.

⁵⁰⁹ Yargıtay HGK, 13.03.2002, E. 2002/2-108, K. 2002/185, Hukuk Türk, Erişim Tarihi: 18.05.2009.

bir hesaba alacak kalemi olarak kaydedilirse, borçlunun bunlardan doğan temerrüt durumu ortadan kalkacaktır⁵¹⁰.

TTKT’de en köklü değişikliklerden biri bileşik faiz alanında yapılmıştır. Adalet Komisyonu tarafından kabul edilen metinde bileşik faiz uygulamasına izin veren hüküm kaldırılmış; carî hesap sözleşmesine özel olarak, TTK’nın 93 ve 94. maddelerine karşılık gelen 96. madde, “Alacak ile borç kalemlerinin birbirinden çıkarılması ile bulunan bakiyeye faiz işletilemeyeceği gibi, bileşik faize yol açabilecek hiçbir uygulama da yapılamaz” şeklinde düzenlenmiştir.

Ancak, Genel Kurul görüşmeleri sırasında verilen önerenin kabulüyle bileşik faiz yeniden Tasarı’ya girmiştir. Yine de bu düzenleme şu andakinden hayli farklıdır. Tasarı’nın kabul edilen 8. maddesinin 2. fıkrasına göre, yine üç aydan aşağı olmamak üzere bileşik faiz, yalnız carî hesap sözleşmeleriyle her iki taraf bakımından ticarî iş niteliğinde olan ödünç sözleşmelerinde geçerlidir. Bu düzenlemeyle TTK m. 21/2 (TTKT m. 19/2)’deki taraflardan biri için ticari iş niteliğindeki sözleşmelerin diğeri için de ticari iş sayılacağı yolundaki karinenin borçlu carî hesaplarına uygulanması önlenmiştir. Böylece müşteri yalnız kendisi için de ticarî iş niteliğindeki kredi açma sözleşmelerinde bileşik faiz uygulanmasına katlanacaktır. Hemen sonraki cümle ise bileşik faizin carî hesap sözleşmesinde de kredi sözleşmelerinde de tacir olmayanlar arasında uygulanamayacağını gösterir. Aynı maddenin 2. fıkrası bileşik faizin şartlarını biraz daha sıkılaştırmakta; tüketicinin korunmasına ilişkin hükümleri saklı tutmaktadır. Maddenin son fıkrası, burada bahsedilen esaslara aykırı olarak işletilecek faizin yok hükmünde olacağını belirterek özellikle bankaların standart sözleşmeleriyle bu konuda Kanun’dakinden farklı bir esas benimsemelerinin önüne geçmektedir.

⁵¹⁰ Reisoğlu, a.g.e., s. 10.

3. Carî Hesap Sözleşmesinde Komisyon

TTK m. 90 uyarınca: “Taraflar arasında cari hesabın mevcudiyeti, komisyondan ileri gelen ücretin ve her türlü masrafların istenmesine mani olmaz”. Uygulamada özellikle bankaların, kurdukları carî hesap ilişkilerinde, faize ek olarak bir de komisyon hesapladıkları görülmektedir⁵¹¹.

Komisyonun uygulanması iki şekilde olmaktadır⁵¹²: İlk yöntemde, hesap kapsamına giren her alacak için genellikle düşük bir oranda komisyon hesaplanıp hesaba ilave edilirken; ikinci yöntemde ise, komisyon bakiye üzerinden belli zaman devreleri için alınır⁵¹³. Bu iki usulün bir arada kullanıldığı da görülmektedir⁵¹⁴.

C. Carî Hesap Sözleşmesinde Teminatların, İmtiyaz ve Rüçhan Haklarının Durumu

BK m. 115/1 uyarınca: “ Muhtelif kalemlerin bir hesabı cariye mücerret kaydedilmesiyle borç tecdit edilmiş olmaz”. Bunun sonucu, söz konusu alacaklar için verilmiş teminatların ortadan kalkmamasıdır⁵¹⁵. Burada amaç, hesap devresi sonunda alacaklı durumda olduğu belirlenen tarafı korumak ve onu, carî hesap sözleşmesi söz konusu olmasaydı devam edecek olan haklarından yoksun bırakmamaktır⁵¹⁶. Buna karşılık, taraflar TTK m. 88’in 2. bendine dayanarak, alacağı hesaba geçirirken bunun yenileme olduğunu kabul ederlerse, ayrıca belirtmemişlerse, bu alacağı güvence altına alan teminatlar yenilenmiş alacağı korumayacaktır⁵¹⁷.

⁵¹¹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 142.

⁵¹² Toksal, **Hesabı Carî**, s. 142.

⁵¹³ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 142-143.

⁵¹⁴ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 143.

⁵¹⁵ Vural, **a.g.m.**, s. 209, Arkan, **a.g.e.**, s. 342-343.

⁵¹⁶ Viktor Aepli; Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Teilband V 1h, Erste Lieferung, Zürich 1991, Artikel 117, Nummer 68, Arkan, **a.g.e.**, s. 346’dan naklen.

⁵¹⁷ İmregün, **Genel İlkeler**, s. 159, dn. 8; Ayrıca bkz. Toksal, **Hesabı Carî**, s. 68-70.

BK m. 115/2 uyarınca hesaplama yenilemeye neden olur. Ancak burada, gerçekleştiğinde eski borca güvence sağlayan teminatları da ortadan kaldırması gereken, klasik yenilemeden farklı bir durum söz konusudur⁵¹⁸. Buna göre, BK m. 115/3 uyarınca, alacak kalemlerinden biri için var olan teminat, bakiye kabul edilip tecdit gerçekleştirildikten sonra da varlığını korur. Ancak taraflar bunun aksini kararlaştırabilirler. Aksi taraflarca öngörülmedikçe, teminatlar carî hesap sözleşmesinin sonuna kadar devam edeceklerdir⁵¹⁹. Teminatlar, hesap sisteminin sona ermesi; yani, teminata konu olmuş alacağın itfa edilmiş olmasıyla, sona erecektir⁵²⁰.

Teminatın üçüncü kişi tarafından verildiği hallerde yenilemeden sonra devam edip etmeyeceği tartışmalıdır. İlk görüş uyarınca, bunun bir önemi yoktur⁵²¹. Zira BK hükmü, teminatın hesap tarafı ya da üçüncü kişi verilmiş olmasına göre bir ayırım içermez. Buna karşılık, borçlunun verdiği teminat, alacağın hesabın etkileri ile kazandığı miktar oranında bakiyeyi garanti edecekken; üçüncü kişinin vereceği teminatın, alacağın hesaba dahil olduğunu bilmiyorsa, sırf bundan kaynaklanan şişkinliklerden etkilenmemesi gerektiği de savunulmaktadır⁵²². Öte yandan bakiyenin kabul edilmiş olması, teminatı vermiş üçüncü kişinin, teminatı altında olan alacakla ilgili def'i ve itiraz şeklindeki savunma araçlarına başvurmaya engel değildir⁵²³. Üçüncü kişinin carî hesaba geçirilen bir alacağın müteselsil borçlusu olması halinde BK m. 115/3 onun hakkında da uygulama alanı bulacaktır⁵²⁴.

BK m. 115/3 hükmünde teminatın ne miktar için devam edeceği gösterilmemiştir. Bu konuda doktrinde hâkim olan görüşe göre, bakiye,

⁵¹⁸ İmregün, **Kara Ticareti**, s. 149.

⁵¹⁹ Kınacıoğlu, **Batider**, s. 378, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 582-583, Arkan, **a.g.e.**, s. 346, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 544, No 1632, Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 281.

⁵²⁰ Toksal, **Şerh**, s. 839, No 73.

⁵²¹ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 249.

⁵²² Toksal, **Hesabı Carî**, s. 74, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 543, No 1630.

⁵²³ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 249.

⁵²⁴ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 586.

alacak miktarınca teminat altına alınmış olacaktır⁵²⁵. Şu halde 100 liralık bir alacak için teminat verildiğinde, bakiye 60 liraya düşerse teminat da, 60 lirayı; buna karşılık bakiye 110 liraya yükselirse yine 100 lirayı güvence altında tutar⁵²⁶. Ancak teminat alacak için ne miktarda ve ne kapsamda bir güvence sağlıyorsa bakiye için de aynı güvenceyi sağlar⁵²⁷. Buna göre, örneğin, 100 liralık bir alacağın 50 lirasına kefil olan kişi, bakiyenin de ancak 50 lirasından sorumlu olacaktır⁵²⁸.

Hesap devreleri sonundaki bakiyelerin farklı olmaları halinde teminatın bunlardan hangisi için devam edeceği de BK m. 115/3 hükmünde belirtilmemiştir. Bu konuda ileri sürülen görüşlerden ilkinde göre teminat ara bakiyelerin en düşük miktarı oranında devam eder⁵²⁹. Diğer görüş uyarınca ise, teminat en son bakiye için devam edecektir⁵³⁰.

Teminatın geçtiği bakiye sonraki dönemin ilk alacağı olacaktır. Bu durumda söz konusu teminat artık o alacağın güvencesini oluşturur. Zira, teminat fer'i niteliktedir ve yenilemeden sonra geriye bakiyeden başka bir alacak kalmamaktadır⁵³¹. Teminatın en fazla, güvence sağladığı alacak kadar bir miktarla bakiyeye geçeceği kabul edildiğine göre ileri sürülen ilk görüş daha doğru görünmektedir. Buna göre örneğin, 100 liralık alacağın tamamının teminat altında olduğu hesapta ilk bakiye 50 lira ise teminat artık 50 lira için geçerli olacaktır. Bu miktar sonraki dönemin ilk alacak kalemidir ve teminat altındadır. Bu dönem sonunda 100 liralık bir bakiye oluşsa bile teminat yine güvence altına aldığı alacağın miktarı olan 50 lira için geçerli olur. Ancak kanun koyucu, güvence sağladığı alacağın ortadan kalkmasına

⁵²⁵ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 72; Bu görüşü savunan başka yazarlar için bkz. Von Tuhr, **a.g.e.**, İkinci Cilt, s. 709, Sungur, Boran, **a.g.e.**, s. 585, Arslanlı, **a.g.e.**, s. 249, Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 281; Ayrıca bkz. Toksal, **Hesabı Carî**, s. 72, dn. 29.

⁵²⁶ Von Tuhr, **a.g.e.**, İkinci Cilt, s. 709.

⁵²⁷ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 73, Çamoğlu, **a.g.m.**, s. 207.

⁵²⁸ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 73.

⁵²⁹ Arkan, **a.g.e.**, s. 346.

⁵³⁰ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 585.

⁵³¹ Franz Schlegelberger, Wolfgang Hefermehl; HGB, 5. Auflage, München 1975, § 356, Anmerkung 15, Arkan, **a.g.e.**, s. 346'dan naklen.

rağmen teminatın bozulmayacağını belirtmiştir. Bu ifadeden teminatın sözleşme sonuna kadar hesaptaki ilk alacak için sağladığı miktarda güvenceyi tüm bakiyeler için sağlayacağı (tüm yenilemelere rağmen bozulmadan devam edeceği) şeklinde bir sonuç çıkarılmaktadır.

Carî hesaptaki imtiyazlı ve rüçhanlı alacaklar hakkında da bir görüşe göre, teminatların bağlı olduğu kurallar uygulanacaktır⁵³². Aksi görüşe göre ise, teminatlarla imtiyazlar, birbirlerinden ayrı işleme tâbi tutulurlar⁵³³. Hâkim olan ikinci görüşün gerekçesi, imtiyazın teminat gibi fer'i bir hak değil, alacağın bir vasfı olmasıdır⁵³⁴. Buna göre, teminatlara yönelik istisnâ bir hüküm olan BK m. 115/3 imtiyazlara uygulanamaz ve bunlar yenilemeden etkilenmeden devam edemez⁵³⁵.

V. CARÎ HESAP SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

Carî hesap sözleşmesinin belli süreyle sınırlı ya da belirsiz bir süre devam etmek için yapılıyor olması değişik sona erme nedenlerinin varlığına sebep olur. Ayrıca, her iki hali de kapsayan ortak sona erme nedenleri de bulunmaktadır. Aşağıda, önce bu nedenler incelenecek; ardından sona ermenin sonuçları üzerinden durulacaktır.

A. Belirli Süreli Carî Hesap Sözleşmesinin Sona Ermesi

TTK m. 96'nın 1. bendi uyarınca, süreli carî hesap sözleşmelerinde, kararlaştırılan sürenin dolması, sözleşmeyi kendiliğinden sona erdirir. Carî hesap sözleşmesi, yalnız belirli bir sözleşmenden doğan alacakların ödenmesi amacıyla kurulmuşsa, süresinin söz konusu sözleşmenin süresine

⁵³² Toksal, **Hesabî Carî**, s. 70; Bu görüşteki yazarlar için bkz. Toksal, **Hesabî Carî**, s. 71, dn. 22.

⁵³³ Toksal, **Hesabî Carî**, s. 71; Bu görüşteki yazarlar için bkz. Toksal, **Hesabî Carî**, s. 71, dn. 23.

⁵³⁴ Von Tuhr, **a.g.e.**, Birinci Cilt, s. 20; Çamoğlu da bu görüştedir: Çamoğlu, **a.g.m.**, s. 206-207.

⁵³⁵ Toksal, **Hesabî Carî**, s. 71,72; Ayrıca bkz. Arslanlı, **a.g.e.**, s. 249.

tâbi olduğu kabul edilebilir⁵³⁶. Sürenin dolmasına rağmen, taraflar, carî hesabı aralarında sürdürürlerse, sözleşme belirsiz süreli hâle gelir⁵³⁷.

Carî hesap sözleşmesi, karşılıklı menfaat dengesini ve güveni gerekli kıldığından bu unsurların tehlikeye düşmesi halinde sürenin bitiminden önce de taraflardan birinin beyanı(haklı nedenle fesih) veya kanun hükmünce sona erebilir⁵³⁸. Haklı nedenlerden biri de TTK'da gösterilmiştir. TTK m. 97'ye göre, "Mukavelede bir müddet tayin edilip de taraflardan biri ölür veya hacir altına alınırsa her iki taraf ve halefleri on gün önce haber vermek şartıyla cari hesap mukavelesini feshedebilir. Şu kadar ki; bakıyenin ödenmesi ancak hesabın 92 nci maddeye göre kapatılması gereken tarihte istenebilir". Buradaki on gün asgarî süredir ve daha uzun belirlenebilir⁵³⁹.

Maddenin yazımındaki bozukluğa değinen Erem, "her iki taraf ve halefleri" şeklindeki ifadenin "*diğer taraf veya ölenin halefleri ile hacir altına alınan kimsenin kanunî mümessilleri*" şeklinde bir ifade ile değiştirilmesinin gerekliliğini haklı olarak vurgulamıştır⁵⁴⁰. Yazar, diğer bir bozukluğunda "mukavelede bir müddet tayin edilip de" ibaresinin varlığı olduğunu belirtmiştir. Zira, ölüm veya hacir hallerinde sözleşmenin süreli veya süresiz olmasının önemi olmayacaktır⁵⁴¹. Hâlihazırda bu hükmün oluşturduğu ayırmadan dolayı belirsiz süreli carî hesap sözleşmelerinde taraflardan birinin ölümü ya da hacir altına alınması halinde, karşı taraf veya ölen ya da hacir altına alınanın halefleri, belirli bir süreyle bağlı kalmaksızın, sözleşmeyi feshedebilirler⁵⁴².

⁵³⁶ Jean Escarra; Principes de Droit Commercial, Tome VI, Paris, 1937, s. 277, sayı 450, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 147'den naklen.

⁵³⁷ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 252, Doğanay, **a.g.e.**, s. 452, Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 282.

⁵³⁸ Domaniç, **a.g.e.**, s. 289; Ayrıca bkz. Doğanay, **a.g.e.**, s. 452,453, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 549, No 1647.

⁵³⁹ Toksal, **Şerh**, s. 872, No 13.

⁵⁴⁰ Erem, **a.g.e.**, s. 145, dn. 24; TTKT'de ölüm ve kısıtlanma hallerindeki feshi düzenleyen 99. maddede yazarın bu dileğine uygun olarak, feshi isteyebilecek kişiler arasında kanunî temsilciler de sayılmıştır.

⁵⁴¹ Erem, **a.g.e.**, s. 145, dn. 24; Aynı görüşte bkz. Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 551, No 1651.

⁵⁴² İmregün, **Genel İlkeler**, s. 166, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 551, No 1651, Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 283.

Her ne kadar ölüm ve hacir hâlinde fesih beyanı için kanunda süre öngörülmemişse de, tarafın bu hallerden birinin gerçekleşmesinden doğan imkânı kullanmak istemediğini örtülü olarak gösteren, aktif eylemlerden sonraki fesih girişimi geçersiz olacaktır⁵⁴³. Öte yandan, fesih hakkından, herhangi şekle bağlı kalınmaksızın, ferâgat mümkündür⁵⁴⁴.

Uygulamada bankaların, nadiren kurdukları, belirli süreli kredi açma sözleşmelerinde, tek taraflı fesih hakkını saklı tuttıkları görülmektedir⁵⁴⁵. Bankaların bizzat hazırladıkları tip sözleşmelerle düzenlenen banka carî hesaplarının en önemli özelliğinin bu olduğu savunulur⁵⁴⁶. Oysa Battal'ın da belirttiği gibi⁵⁴⁷, belirli süreli carî hesap sözleşmesi tek yanlı fesihle sona erdirilemez.

B. Belirsiz Süreli Carî Hesap Sözleşmesinin Sona Ermesi

Carî hesap sözleşmesinde süre belirtilmemişse, sözleşme belirsiz süreli sayılır⁵⁴⁸. TTK m. 96'nın 2. bendine göre, bir sürenin kararlaştırılmamış olduğu carî hesap sözleşmelerinde taraflardan birinin feshi ihbar etmesi ile sözleşme sona erer. Bunun için herhangi bir neden göstermek gerekmez⁵⁴⁹.

Madde metninde bir ihbar süresi öngörülmemiştir. Şu halde fesih, ihbar karşı tarafa vardığında, bozucu yenilik doğuran bir hak olarak sözleşmeyi sona erdirir⁵⁵⁰. Ancak, karşı tarafı zarara uğratmamak

⁵⁴³ Toksal, **Şerh**, s. 877, No 31.

⁵⁴⁴ Toksal, **Şerh**, s. 877-878, No 32.

⁵⁴⁵ Vural, **a.g.m.**, s. 216, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 549, No 1647.

⁵⁴⁶ Kınacıoğlu, **Batider**, s. 376, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 577, Vural, **a.g.m.**, s. 216.

⁵⁴⁷ Battal, **a.g.e.**, s. 228.

⁵⁴⁸ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 242,252, Çamoğlu, **a.g.m.**, s. 194, Doğanay, **a.g.e.**, s. 451, Tekil, **a.g.e.**, s. 194, Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 282.

⁵⁴⁹ Domaniç, **a.g.e.**, s. 289.

⁵⁵⁰ Karayalçın, **a.g.e.**, s. 590, Vural, **a.g.m.**, s. 215, Toksal, **Şerh**, s. 857, No 12, İmregün, **Genel İlkeler**, s. 165, Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 282.

düşüncesiyle, bakiyenin tasfiyesinin ilk hesap devresinde yapılacağı belirtilmektedir⁵⁵¹. Süre öngörülmediği için karşı tarafı zarara uğratmaya müsait olan bu fesih hakkının kötüye kullanılması halinde, karşı tarafın talebiyle beyanın hükümsüz sayılması gerekir⁵⁵².

C. Ortak Sona Erme Nedenleri

Haklı nedenle fesih hem belirli hem de belirsiz süreli carî hesap sözleşmeleri için söz konusu olabilir⁵⁵³. Butlan, iptal gibi nedenlerle de carî hesap sözleşmesi sona erebilir⁵⁵⁴. Tarafların anlaşarak ilişkiyi sonlandırmalarına da engel yoktur⁵⁵⁵. Öte yandan, carî hesap sözleşmesi belli bir sözleşmeden doğan borçların ödenmesi amacıyla kurulmuşsa, bu esas sözleşme BK m. 82 hükmüne dayanılarak borç ödemekten acz nedeniyle feshedildiği anda, carî hesap sözleşmesi de feshedilmiş sayılacaktır⁵⁵⁶.

İflâsı önleyici konkordatonun belli şartlarla carî hesap sözleşmesini kendiliğinden⁵⁵⁷ sona erdirecek bir neden olduğu ileri sürülmüştür⁵⁵⁸. Hatta bu durum konkordato anlaşmasından doğduğundan, rızaî bir fesih de sayılabilecektir⁵⁵⁹. Bunun için öncelikle, konkordatonun sadece borçlar üzerinde etkili olması karşısında, carî hesap bakiyesinin konkordato ilân eden tarafın aleyhine olması gerekir⁵⁶⁰. Buna ek olarak konkordato anlaşmasının

⁵⁵¹ İmregün, **Genel İlkeler**, s. 165, Toksal, **Şerh**, s. 857, No 12; Bu kural haklı nedenle fesihte de uygulanmalıdır: Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 550, No 1649.

⁵⁵² Karayalçın, **a.g.e.**, s. 590.

⁵⁵³ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 151.

⁵⁵⁴ Toksal, **Şerh**, s. 863.

⁵⁵⁵ Toksal, **Şerh**, s. 854, No 4, 856, No 8, Battal, **a.g.e.**, s. 228.; Ayrıca bkz. Yargıtay 11. HD, 29.05.2006, E. 6300, K. 6341, Eriş, **a.g.e.**, s. 1121-1122.

⁵⁵⁶ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 156, dn. 33.

⁵⁵⁷ Konkordato, carî hesap sözleşmesinin kendiliğinden sona ermesine neden olmadığı hallerde bile, karşı tarafın ilişkiyi feshedebilmesi için haklı neden oluşturur: Toksal, **Hesabı Carî**, s. 155-156, Karayalçın, **a.g.e.**, s. 590.

⁵⁵⁸ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 155.

⁵⁵⁹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 155.

⁵⁶⁰ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 153.

tek başına veya borçların miktarıyla birlikte bunların ifâsı şekline de etkili olması ve böylece carî hesap sözleşmesinin bölünmezlik ilkesini ihlâl etmesi gerekir⁵⁶¹.

TTK m. 96'nın 3. bendi uyarınca taraflardan birinin iflâsı carî hesap sözleşmesini, kendiliğinden⁵⁶² sona erdirir. Bu hüküm emredici niteliktedir⁵⁶³. Bunun yanı sıra, tarafların karşılıklı güvenini gerektiren carî hesap sözleşmesinin tarafların iflâsından etkileneceği doğal kabul edilmelidir⁵⁶⁴. Zira, iflâsın açılması ile müflisin malları üzerinde tasarruf (İİK m. 191) ve ödeme kabulü (İİK m. 192) yetkileri ortadan kalkar⁵⁶⁵. Buna göre iflâsın carî hesap sözleşmesine son verebilmesi için kesinleşmesi gerekse de ilişkinin bitimi iflâsın açılması anından başlar ve bu arada carî hesap ilişkisi askıda kalır⁵⁶⁶. Toksal'a göre, İİK m. 182 uyarınca iflâsın kaldırılması ya da davacının ferâgatiyle geri alınması gibi haller, temeli güvene dayanan carî hesap ilişkisine yeniden işlerlik kazandırmaz⁵⁶⁷.

Son bir ortak sona erme nedeni olarak, TTK m. 98/2 uyarınca, bakiyenin haczedilmesi halinde, borcundan dolayı haciz tebliğ edilen taraf onbeş gün içinde haczi kaldırmazsa, diğer taraf sözleşmeyi feshedebilir.

D. Carî Hesap Sözleşmesinin Sona Ermesinin Sonuçları

Carî hesap sözleşmesinin sona ermesinin ilk sonucu, taraflar arasındaki ilişkinin ortadan kalkmasıdır. Diğer bir sonuçsa hesaplaşmadır ve bakiye sona ermenin değil, hesaplaşmanın bir sonucudur⁵⁶⁸. Son bakiye, ara

⁵⁶¹ Toksal, **Hesabî Carî**, s. 155.

⁵⁶² Toksal, **Hesabî Carî**, s. 146, Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 282.

⁵⁶³ Evren, **a.g.e.**, s. 201, Domaniç, **a.g.e.**, s. 289.

⁵⁶⁴ Toksal, **Hesabî Carî**, s. 149.

⁵⁶⁵ Arkan, **a.g.e.**, s. 349.

⁵⁶⁶ Toksal, **Şerh**, s. 859, No 17.

⁵⁶⁷ Toksal, **Şerh**, s. 862, No 23.

⁵⁶⁸ Toksal, **Hesabî Carî**, s. 160.

bakiyelerden farklı olarak, talep edilebilir bir alacak niteliğini haizdir⁵⁶⁹. Buna karşılık taraflar bakiyenin muacceliyet anını, serbestçe belirleyebilirler ve bu anlaşma açık ya da örtülü olabilir⁵⁷⁰.

Doktrinde hâkim olan görüşe göre, taraflarca belirlenmemişse, bakiye sözleşmenin sona ermesi anından itibaren talep edilebilecektir⁵⁷¹. Helvacı'ya göre ise, sözleşmenin sona ermesiyle hesap devresinin aynı zamana denk gelmemesi halinde, ödeme ancak devre sonunda talep edilebilir⁵⁷².

TTK m. 95 hükmü bakiye bakımından alacaklı konuma gelebilmek için hesabın kesilmesini şart koşar ve hesabın kesilmesinin, hesap devresinde değil, sözleşmenin sonunda gerçekleşeceğini belirtir. Kanun koyucu muacceliyet için, bakiye faizinin işlemeyi başlayacağı anı ya da teminatların durumunu belirlerken yaptığı gibi yenilemeye istisnâ sayılacak bir düzenlemeye gitmemiştir. Şu halde sözleşme sonunda miktarı belirlenen son bakiye alacağı yenileme ile doğar ve muaccel olur. Hesabın kesilmesi terimi yenilemeyi de kapsar. BK m. 115/2 hükmü, yenileme için bakiyenin tespiti yanında kabulünü de arar. Buna göre alacağın muaccel olması için rızaî olarak veya mahkeme hükmü ile kabul edilmiş olması gerekir⁵⁷³. Ancak sözleşmenin sona ermesinin hesap dönemiyle örtüşmesi gerekmez⁵⁷⁴. Bu konuda TTK m. 98/son'da hesap tarafının alacaklısının haciz alacağının muacceliyeti için öngörülen erteleyici hüküm gibi bir hüküm de bulunmadığına göre muacceliyet için hesap devresi sonunun beklenmesinin gerekmediği düşünülmektedir.

⁵⁶⁹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 160.

⁵⁷⁰ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 160.

⁵⁷¹ Léon Lacour, Jacques Bouteron; Précis de Droit Commercial, 3. édition, tome IV, Paris 1925, s. 249, dn. 2, Toksal, **Hesabı Carî**, s. 161'den naklen; Aynı görüşte bkz. Tekil, **a.g.e.**, s. 195; Bu yönde bir Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay TD, 27.03.1941, K. 857, Sungur, Boran, **a.g.e.**, s. 593.

⁵⁷² Helvacı v.d, **a.g.e.**, s. 552, No 1655; Aynı görüşte bkz. Saka, **a.g.e.**, s. 335-336.

⁵⁷³ İmregün, **Genel İlkeler**, s. 163, Doğanay, **a.g.e.**, s. 457.

⁵⁷⁴ Tekil, **a.g.e.**, s. 195.

VI. CARÎ HESAP SÖZLEŞMESİNDE DAVALAR VE ZAMANAŞIMI

TTK m. 4 uyarınca, carî hesap sözleşmesinden doğan hukuk davaları ticarî davalardır ve ticarî davalarda deliller ve bunların ileri sürülmesi Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerine tâbidir. Bu davalar TTK m. 99'da sayılmıştır: “Cari hesabın tasfiyesine, kabul edilen veya hükmen tayin olunan bakiyeye veya faiz bakiyelerine, hesap hata ve zuhullerine, cari hesaptan hariç addolunmak lazım gelen veya haksız olarak cari hesaba geçirilmiş olan kalemlere veya mükerrer kayıtlara ilişkin bulunan davalar, beş yıl geçmekle müruruzamana uğrarlar”.

Bu maddede öngörülen zamanaşımı süresi, TTK m. 6 hükmü gereğince⁵⁷⁵, sözleşmeyle değiştirilemez. Öte yandan Kanun'da açıklık bulunmadığından, zamanaşımı süresinin başlangıcı doktrinde tartışmalıdır^{576, 577}:

Bir görüşe göre, zamanaşımı hesabın sona ermesi; yani alacağın muaccel olması anında işlemeye başlar⁵⁷⁸. Bu görüş uyarınca, carî hesap sözleşmesi devam ettiği sürece yenileme söz konusu olsa bile, bakiye, sonraki devrenin bir kalemini oluşturacağından muaccel olmaz ve sözleşme ilişkisi devam ettiği sürece zamanaşımı işlemeye başlamaz⁵⁷⁹. Arkan, bu görüşün gerekçesini, müccel bir alacak için zamanaşımının söz konusu olmayacağı yolundaki BK m. 128 hükmü olarak göstermektedir⁵⁸⁰.

Arslanlı ise⁵⁸¹, her devredeki kalemler için o devreyi izleyen bakiyenin kabulü tarihinin uygun olduğu görüşündedir. Yazara göre, carî hesap

⁵⁷⁵ “Kanunda aksine hüküm olmadıkça ticari hükümler koyan kanunlarla tayin olunan müruruzaman müddetleri mukavele ile değiştirilemez.”

⁵⁷⁶ Vural, **a.g.m.**, s. 216, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 553, No 1661, Poroy, Yasaman, **a.g.e.**, s. 269.

⁵⁷⁷ TTKT'de 101. maddede zamanaşımının tüm dava nedenleri için carî hesap sözleşmesinin sona ermesi anından başlayacağı belirtilerek bu konudaki tartışmalar sona erdirilmiştir.

⁵⁷⁸ Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 553, No 1661.

⁵⁷⁹ İmregün, **Kara Ticareti**, s. 151, Arkan, **a.g.e.**, s. 350; Ayrıca bkz. Baştuğ, Erdem, **a.g.e.**, s. 192.

⁵⁸⁰ Arkan, **a.g.e.**, s. 351; Aynı görüşte bkz. Doğanay, **a.g.e.**, s. 456.

⁵⁸¹ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 256-257.

sözleşmesi ilişkisinde tarafların sözleşme süresi içinde zamanaşımının işlemeyeceği konusunda anlaşmış oldukları söylenemez. Bu yüzden de, sürenin sonunda tarafların ilk yıllarda hesaba geçirilmiş kalemlere dönerek beş yıllık bir ek dava hakkından yararlanmaları düşünülemez⁵⁸². Öte yandan, kabul edilen bakiyede yer alan geçersiz bir alacak hakkında ileri sürülecek talepler, sebepsiz zenginleşme niteliğinde olduklarından, durumun öğrenildiği tarihten itibaren işleyecek zamanaşımına tabî olurlar⁵⁸³.

Bir diğer görüşe göre ise, TTK m. 99'da dava konusu olabilecek çeşitli taleplerden söz edildiği için zamanaşımının başlangıcını her ihtimale göre ayrı ayrı tespit etmek gerekir⁵⁸⁴. Maddede ilk olarak ele alınan carî hesabın tasfiyesine ilişkin davalardaki zamanaşımının carî hesabın sona erdiği andan itibaren başlayacağı savunulmaktadır⁵⁸⁵.

Kabul edilen veya hükmen tayin olunan bakiyeye veya faiz bakiyelerine⁵⁸⁶ ilişkin davalar için ilk görüş, zamanaşımının bakiyenin kabul edildiği ya da hükmün kesinleştiği andan itibaren işlemeye başlayacağıdır⁵⁸⁷. Domaniç'e göre ise, söz konusu bakiyelerin sonraki devreler için kalem oluşturması uyuşmazlık konusu olmuşsa, bunlara dair tespit davalarının açılması, söz konusu devrenin sonunda, ilgili bakiyeye itiraz süresi olan otuz gün geçtikten sonra ya da itiraz söz konusu ise itirazın tebliği veya itirazda hesabın düzeltilmesi için karşı tarafa bir süre verilmişse bu sürenin bitimi tarihinden itibaren işleyecek zamanaşımına tâbi olacaktır⁵⁸⁸. Bakiyelerin tahsili için açılacak dava ise carî hesap sözleşmesinin sona ermesinden itibaren beş yıl geçmekle zamanaşımına uğrar⁵⁸⁹. Yazara göre, TTK m. 92

⁵⁸² Arslanlı, **a.g.e.**, s. 256.

⁵⁸³ Arslanlı, **a.g.e.**, s. 258.

⁵⁸⁴ Erem, **a.g.e.**, s. 147, dn. 27, Vural, **a.g.m.**, s. 215-216, İmregün, **Kara Ticareti**, s. 151, Domaniç, **a.g.e.**, s. 291, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 554, No 1661, Eriş, **a.g.e.**, s. 1123-1124, Ayhan, Çağlar, Özdamar, **a.g.e.**, s. 283.

⁵⁸⁵ Toksal, **Şerh**, s. 895, No 1-2, İmregün, **Genel İlkeler**, s. 164.

⁵⁸⁶ TTKT'nin zamanaşımı başlıklı 101. maddesinde ne anlama geldiği anlaşılmayan bu ifade yerine "faiz alacakları" ifadesi kullanılmıştır.

⁵⁸⁷ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 189-190.

⁵⁸⁸ Domaniç, **a.g.e.**, s. 293; Aynı görüşte bkz. Evren, **a.g.e.**, s. 202.

⁵⁸⁹ Domaniç, **a.g.e.**, s. 293-294; Aynı görüşte bkz. Evren, **a.g.e.**, s. 202.

uyarınca itiraza uğrayan bakiyeler için, itiraz eden tarafın dava hakkı içinse, bu dava tahsil talebi içermeyen bir tespit davası olduğundan, carî hesap sözleşmesinin sona ermesi beklenmeden dava açılabilir⁵⁹⁰. Bu davanın zamanaşımı süresiye devre sonu bakiyesinin, itiraz eden tarafa tebliğini takip eden günden başlar⁵⁹¹.

İmregün'e göre, hesap hata ve zuhullerine ilişkin davalar, ilgili devre bakiyesinin kabul edildiği tarihten başlayan zamanaşımına tabî olmalıdırlar⁵⁹². Toksal'a göre ise, hatanın ilişkili olduğu dönem bakiyesinin rakamsal olarak saptandığı tarih esas alınır⁵⁹³. Ancak Domaniç'e göre, hatanın varlığı devre sonunda bakiyenin saptanmasından ve tebliğinden önce öğrenilmişse bu öğrenme tarihini takip eden gün esas alınmalıdır⁵⁹⁴.

Diğer bir dava TTK'da iki ayrı olay gibi gösterilen, cari hesaptan hariç addolunmak lazım gelen alacak ile haksız olarak cari hesaba geçirilmiş olan kalemler için açılacak davalardır. Bunlar aslında aynı kavramlardır ve beş yıl söz konusu alacağın kendisine değil, hesaba girip girmeyeceği konusundaki uyuşmazlığa uygulanacaktır⁵⁹⁵. Zira, TTK m. 99'da hesabın ilgilenmediği bir alacak için de zamanaşımı belirlendiği düşünülemez⁵⁹⁶. Bu davalarla mükerrer kayıtlar için açılacak davalarda zamanaşımının, durumun öğrenildiği andan itibaren başlayacağı ileri sürülmektedir⁵⁹⁷. Buna karşılık İmregün, zamanaşımının bu kayıtların yapıldığı bakiyenin kabul edildiği tarihten itibaren başlayacağını savunmaktadır⁵⁹⁸.

⁵⁹⁰ Domaniç, **a.g.e.**, s. 294.

⁵⁹¹ Domaniç, **a.g.e.**, s. 294.

⁵⁹² İmregün, **Genel İlkeler**, s. 164.

⁵⁹³ Toksal, **Şerh**, s. 897, No 8; Ayrıca bkz. Domaniç, **a.g.e.**, s. 294-295.

⁵⁹⁴ Domaniç, **a.g.e.**, s. 295.

⁵⁹⁵ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 191.

⁵⁹⁶ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 191, Aynı görüşte bkz. Yargıtay TD, 11.07.1942, K. 1882, Sungur, Boran, **a.g.e.**, s. 598.

⁵⁹⁷ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 191-192, Domaniç, **a.g.e.**, s. 295, Helvacı v.d., **a.g.e.**, s. 556, No 1667.

⁵⁹⁸ İmregün, **Genel İlkeler**, s. 164.

VII. CARÎ HESAP SÖZLEŞMESİNDE KANUNLAR İHTİLÂFI

Carî hesap sözleşmesinde kanunlar ihtilâfından bahsedilebilmesi için, doğal olarak, hesabın uluslararası bir unsuru haiz olması şarttır⁵⁹⁹. Yabancı unsur taşıyın taşımasını, her hukuki olay, ilişki ve bunlardan doğacak uyumsuzluklarda, ehliyet, şekil ve hükümler olmak üzere üç unsur vardır⁶⁰⁰. Bu bölümde carî hesap sözleşmesinden doğan ve yabancı unsur içeren uyumsuzluklarda bu üç konuda geçerli olacak kanunlar ihtilâfı kurallarından bahsedilecektir.

Türk milletlerarası özel hukuk sisteminde ehliyet konusunda, 12.12.2007 tarihli MÖHUK m. 9 uyarınca, kural olarak ilgilinin millî hukuku geçerlidir. Yine MÖHUK m. 7 uyarınca: “Hukukî işlemler, yapıldıkları ülke hukukunun veya o hukukî işlemin esası hakkında yetkili olan hukukun maddî hukuk hükümlerinin öngördüğü şekle uygun olarak yapılabilir”.

Günümüzde hemen bütün milletlerarası özel hukuk kanunları sözleşmeden doğan borçları tarafların seçtiği hukuka tâbi tutmaktadır⁶⁰¹. Sözleşmelerin özü konusunda, MÖHUK m. 24 uyarınca da taraflar kurulan sözleşmenin hangi kanuna tâbi olacağını serbestçe belirleyebileceklerdir. Öte yandan “Sözleşme hükümlerinden veya hâlin şartlarından tereddüde yer vermeyecek biçimde anlaşılabilen hukuk seçimi de geçerlidir⁶⁰²”.

Eğer açık veya örtülü bir belirleme yapılmamışsa varsayılan iradenin nasıl belirleneceği konusunda ileri sürülen birçok görüş bulunmaktadır⁶⁰³. Bu görüşlerden, her alanda ama özellikle borçlar hukuku konularında geniş taraftara sahip olanına göre sözleşme ile en yakın bağlantı halindeki hukukun

⁵⁹⁹ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 192.

⁶⁰⁰ Aysel Çelikel, **Milletlerarası Özel Hukuk**, 4. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1995, s. 165.

⁶⁰¹ Çelikel, **a.g.e.**, s. 234.

⁶⁰² MÖHUK, m. 24/1, 2. cümle.

⁶⁰³ Toksal, **Hesabı Carî**, s. 193.

uygulanması gerekir⁶⁰⁴. Türk pozitif hukukunda da bu görüş benimsenmiştir. MÖHUK m. 24/4 uyarınca: “Tarafların hukuk seçimi yapmamış olmaları hâlinde sözleşmeden doğan ilişkiye, o sözleşmeyle en sıkı ilişkili olan hukuk uygulanır. Bu hukuk, karakteristik edim borçlusunun, sözleşmenin kuruluşu sırasındaki mutad meskeni hukuku, ticarî veya meslekî faaliyetler gereği kurulan sözleşmelerde karakteristik edim borçlusunun işyeri, bulunmadığı takdirde yerleşim yeri hukuku, karakteristik edim borçlusunun birden çok işyeri varsa söz konusu sözleşmeyle en sıkı ilişki içinde bulunan işyeri hukuku olarak kabul edilir. Ancak hâlin bütün şartlarına göre sözleşmeyle daha sıkı ilişkili bir hukukun bulunması hâlinde sözleşme, bu hukuka tâbi olur”.

⁶⁰⁴ Çelikel, **a.g.e.**, s. 234.

SONUÇ

Carî hesap sözleşmesi konulu bu tezin ilk bölümünde tez konusunun kurum olarak sınırlarının çizilmesine çalışılmıştır. Bu amaçla ilk olarak carî hesap kurumuyla carî hesap sözleşmesi birbirlerinden ayrılmıştır.

Carî hesap diye adlandırılan kurum temelde bir hesaplaşma yönteminden ibarettir. Bu yöntemin özelliği, karşılıklı alacak ve borçların bir hesap kapsamında birbirleriyle takası sonucu oluşacak bakiye üzerinden işlem yapılmasıdır. Buna karşılık, carî hesap sözleşmesinde, taraflar bazı taahhütler altına girer. Bu bağlamda, sıradan bir carî hesaptan farklı olarak burada, yöntemin çalışması için karşılıklı alacaklı ve borçlu olanların bu yöntemle hesaplaşmak konusunda irâdelerinin birleşmesi zorunludur. Buna göre, hesap kapsamındaki alacak ve borçlar, yalnız ve yalnız, toplu şekilde ve sıradan takastan farklı olarak herhangi irâde beyanı aranmaksızın gerçekleşen bir takasla sona ererler.

Carî hesap sözleşmesinin en temel özelliğinin, bütünlük ilkesi şeklinde anılan bu olgu olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, carî hesap sözleşmesi, karşılıklı alacakların hesaba geçirilmesi, bunların belli zamanlarda gerçekleşecek toplu takası ve yalnız bu takastan arta kalan bakiyenin istenebileceği şeklindeki üç konuda anlaşmayı zorunlu kılar. Bu saptamalar ışığında, “carî hesap” ibaresinin kullanıldığı her sözleşmenin, sırf bu nedenle dahi carî hesap sözleşmesi sayılamayacağı sonucuna varılmıştır.

Carî hesap sözleşmesi işlemeye başladığında birden çok hukukî ilişkiye ait özelliklerle donanır. Ancak, bu özelliklere sahip olması, onu anılan sözleşmelerle eşleştirmeyi gerektirmez. Öte yandan, TTK'da müstakil şekilde düzenlenmesi karşısında carî hesap sözleşmesinin bağımsız bir varlığı olduğunu inkâr etmek mümkün değildir. Üstelik, carî hesap sözleşmesi kurulmakla, hiç işlemeye başlamasa dahi hukukî varlığını kazanır.

Sonraki aşamada carî hesap sözleşmesinin hukukî niteliği ve diğer özellikleri hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Bu aşamada öncelikle carî hesap sözleşmesinin sürekli ve rızaî bir sözleşme olduğu yönündeki görüşler benimsenmiştir. Öte yandan sözleşme, karşılıklı alacaklar üzerinde tasarrufu kısıtladığından, kurulması için fiil ehliyetinin varlığı gereklidir. Sözleşmenin şekli, adî yazılı şekildir. Carî hesap sözleşmesinin kapsamını alacaklar oluştursa da, bu alacakların belli nitelikleri haiz olmaları gerekir. Bu bağlamda tezde hangi alacakların hesaba girebileceği konusuna da değinilmiştir.

Tez dâhilinde, bir kimsenin tasarruf yetkisinde önemli kısıtlamalara neden olan böyle bir ilişkiye neden girmek isteyeceği sorusunun yanıtlandığı sanılmaktadır. Gerçekten, takas gibi, şartları oluştuğunda tek taraflı irâde ile kullanılabilecek yenilik doğuran bir hakkın sözleşme ilişkisine bağlanması; üstelik, tek geçerli borç söndürme aracı hâline getirilmesi yadırganabilir. Oysa, teoriden değil, tamamen hız ve kolaylık arzusunun egemen olduğu ticaret uygulamasından doğmuş olan carî hesap sözleşmesi ile, her alacağın tek tek tahsili ya da takası gibi uzun ve zahmetli süreçler ortadan kaldırılmaktadır. Öte yandan carî hesap sözleşmesi, toplu takas gerçekleşip bakiye tespit edilene kadar kapsam içindeki alacaklar için herhangi ödeme yapılmayacağından, amacı bu olmasa da, taraflarına bir kredi de sağlamaktadır. Yine, hesap kapsamına alınan her alacak, karşı tarafın alacağının sağladığı güvenceden de yararlanacaktır.

Carî hesap sözleşmesinin çerçevesi belirlendikten sonra, “carî hesap” ibaresi içeren ya da böyle bir ibareyi içermese de doktrin ve yargı uygulamasında carî hesap sözleşmesiyle ilişkisi tartışılan kurumlardan bahsedilerek bu çerçeve iyice daraltılmıştır.

İncelenen bu kurumlar arasında en çok, bankaların kredi açma sözleşmelerinin carî hesap sözleşmesiyle ilgisi üzerinde tartışma bulunduğu görülmüştür. Kredi açma sözleşmesini carî hesap sözleşmesi olarak görmeyenlerin ve bu arada Yargıtay'ın en sık ileri sürdüğü gerekçenin, kredi

açma sözleşmelerinin karşılıklı alacaklı ve borçlu olma unsurunu içermemesi olduğu görülmüştür. Oysa, doktrindeki haklı çoğunluk, carî hesap sözleşmesinde sadece karşılıklı alacaklara sahip olma imkânının bu unsur için yeterli olduğunu, kredi açma sözleşmesinin de müşterinin alacaklı konuma geçmesini önleyen bir yapısı bulunmadığını ifâde etmişlerdir. Yine de tezde bu iki sözleşmenin farklı kurumlar olduğu kabul edilmiştir. Zira, her iki sözleşme, farklı amaçları doğrultusunda farklı taahhütler içermektedirler. Bu bağlamda carî hesap sözleşmesini var eden, alacakların sözleşme sonuna kadar talep edilmemesi şeklindeki tasarruf yetkisi kısıtlaması, kredi açma sözleşmelerinde bulunmamaktadır. Üstelik, bankaların, standart sözleşmeleri ve genel işlem şartlarıyla düzenledikleri kredi açma sözleşmelerinde, bazen TTK'daki carî hesap sözleşmesine dair düzenlemelerle de uyuşmayan, kendi lehlerine birçok hükmü de saklı tuttıkları görülmektedir.

Carî hesap sözleşmesinin ne olduğu belirlendikten sonra, ikinci bölümde nasıl işlediğinin incelenmesine geçilmiştir. TTK'nın carî hesap sözleşmesine dair hükümleri, bankaların carî hesap adıyla uyguladıkları sözleşmelerin işleyişi hakkında düzenlemelere yer vermemeleri nedeniyle eleştirilmiştir. Diğer ilgili mevzuatta da banka carî hesapları hakkında yol gösterici hükümlere rastlanmamıştır. Hal böyle olunca bankaların olası keyfi uygulamalarının önünde sadece TMK m. 2'nin kaldığı düşünülmektedir.

Sözleşmenin işleyişi, karşılıklı alacakların hesaba geçirilmesi, bunların belli zamanda takası ve bu takastan doğan bakiyenin tespiti ve kabulü şeklinde gerçekleşir. Bir alacağın hesaba geçirilmesi, müstakil olarak tasarrufa konu olmaması gibi önemli sonuçlar doğursa da yenilemeye neden olmadığı açıkça öngörülerek bakiyenin sağlıklı ve düzgün alacakların ürünü olmasının sağlandığı düşünülmektedir. Öte yandan, Kanun metninden, hesaba geçmiş alacakların takasının gerçekleşeceği an açıkça anlaşılamamaktadır. Oysa, özellikle faize tâbi olacak meblağın belirlenebilmesi için takasın ne zaman gerçekleşeceğinin bilinmesi gerekir. Bu yüzden bu konudaki eksikliğin eleştirildiği görüşlerin yerinde oldukları

düşünülmektedir. Yine de, önce alacakların karşılaştıkları anda takasa tâbi olacağını öngörüp, sonrasında carî hesaba dair teamüllerin saklı olduğunu belirten BK m. 122 ve bakiyenin hesap devresi sonunda tespitini öngören TTK m. 92 hükümleri birlikte ele alındığında, takasın devre sonlarında gerçekleşeceği düşünülmektedir. Takas sonucu ortaya çıkan bakiye son bakiye ise ve iradî olarak ya da hükmen kabul edilmişse, buradaki miktar talep edilebilir, yenilenmiş bir borç niteliğini haiz olacaktır. TTK m. 99 hükmü dikkate alındığında bakiyenin tespiti ve kabulüyle meydana gelen yenilemenin mutlak olmadığı ve kabule rağmen ileri sürülebilecek bazı iddialar bulunduğu görülmektedir. Tezde tüm bu haller hakkında da bilgi verilmiştir.

Carî hesap sözleşmesinin işleyişi hakkındaki açıklamalardan sonra, bu işleyiş içinde özellik gösterdiği düşünülen ve kimisi üzerinde yoğun tartışmalar bulunan konuların ayrıca incelenmesine geçilmiştir.

Bunlardan ilki, bölünmezlik ilkesinin temel bir sonucu olan bakiyenin haczidir. Gerçekten, carî hesap sözleşmesi, kapsamındaki alacakları öyle sıkı korur ki, taraflar gibi onların alacaklıları olan üçüncü kişiler de bunlara müdahale edemez. Bu durum, borcunu ödemek istemeyen her borçlunun bir carî hesap sözleşmesine kalkışması gibi bir sonuç doğurabilir. İşte bu yüzden TTK taraf alacaklılarına hesap bakiyesini haczettirerek carî hesap ilişkisine dışarıdan müdahale imkânı sunmuştur.

Diğer bir özellikli konu olarak, hukukumuzda bileşik faize izin verilen iki alandan biri olan carî hesap sözleşmesindeki faize münhasır düzenlemeler ele alınmıştır. TTK'da alacaklar ve bakiye için olmak üzere iki çeşit faiz söz konusudur. Hesap kapsamındaki alacaklar için faizin uygulanmasının zorunlu olup olmadığı, uygulanacaksa hangi andan başlayacağı gibi soruların cevapları ilgili TTK hükmünden net şekilde anlaşılamadığından bu konularda da birçok görüş ortaya atılmıştır. Ara ve son bakiyeler için faizi düzenleyen hüküm de yeterince açık olmasa da burada sözleşme veya ticarî teamül

gereğinden bahsedilmediği için en azından taraflar kararlaştırmasa da faizin işleyeceği açıktır. Şu halde bu gereklilikten bahseden TTK m. 88, b. 5 uyarınca hesap kapsamındaki alacaklar için faiz ancak sözleşmede kararlaştırılması ya da bu yönde ticarî teamül bulunması halinde uygulanmalıdır. Kanun koyucu, bakiye için faize dair düzenleme içinde borçlusu için ağır sonuçlar doğurabilecek bileşik faizi de, en az üç aylık sürelerle uymak şartıyla da olsa, meşrulaştırmıştır.

Yüksek önemi olan bir diğer özellikli konu, teminatlar; özellikle de kapsamdaki alacaklar için üçüncü kişilerce verilmiş teminatlardır. Kanun'da borçlu veya üçüncü kişi şeklinde bir ayırım yapılmadığından, üçüncü kişinin verdiği teminatın da devam edeceği; ancak, alacağın hesaba dâhil olduğunu bilmiyorsa, alacağın sırf hesap içinde olmasından kaynaklanan şişkinliklerden etkilenmemesi gerektiği yönündeki görüş benimsenmiştir. Öte yandan, ilgili BK hükmü teminatın ne miktar için devam edeceğini belirtmediği için bu konuda da tartışma bulunmaktadır. Bu konuda teminatın alacak için ne miktarda ve ne kapsamda bir güvence sağlıyorsa bakiye için de aynı güvenceyi sağlayacağı yönündeki görüş benimsenmiştir. Teminatlara benzeyen imtiyaz ve rüçhan haklarının, yenilemeye rağmen devam edip etmeyeceği de, teminatlarda olduğu gibi bunları da saklı tutan bir kanun hükmü bulunmadığından tartışmalı olmakla birlikte hâkim görüş bunların yenilemeden etkilenecek sona ereceği yönündedir.

Carî hesap sözleşmesinin işleyişi üzerinde durulduktan sonra sıra sözleşmesin sona ermesi hakkındaki açıklamalara gelmiştir. Burada da sözleşmenin süreli veya süresiz olmasına göre değişen ya da ortak olan sona erme nedenleri teker teker sıralanmış ve sona ermenin doğuracağı sonuçlardan bahsedilmiştir. Bu başlık altında da birçok tartışma söz konusudur. Öncelikle, Kanun'da ölüm ve hacir hallerinde belirli süreli sözleşmelere mahsus düzenlemeye gidilmesi eleştirilmiştir. Zira, bu haller, güvene dayanan carî hesap ilişkisini belirsiz süreli olsa da etkiler. Öte yandan, gerçek kişilerin ölümüne eş olan tüzel kişilerin sona ermesinden de

bahsedilmemiştir. Şu halde, her iki sakıncanın da önlenmesinin, ancak haklı nedene dayanan fesihle mümkün olacağı düşünülmektedir. Süresiz sözleşmenin feshinin ne zaman hüküm ifâde edeceği de belli değildir. Bu konuda hükmün lafzı da dikkate alındığında, fesih beyanının karşı tarafa ulaştığı anın geçerli olacağı kabul edilmiştir. Carî hesap sözleşmesi sona erdiğinde son bakiye hesaplanır ve karşı tarafın kabulüyle muaccel hâle gelir. Bu andan itibaren bileşik faiz uygulama imkânı da ortadan kalkacaktır.

Sonraki başlık altında kanun koyucunun carî hesap sözleşmesine münhasır düzenlediği davalar ve bu davalar için öngörülen zamanaşımı süresi üzerinde durulmuştur. Mevzuatın, yine açık olmayan düzenlemesinden, bu bölümde incelenen konuda doğan temel sorun söz konusu davalara ait beş yıllık zamanaşımı süresinin işlemeye başlayacağı andır. Hemen sonraki başlıkta, carî hesap sözleşmeleri hakkında geçerli olacak kanunlar ihtilâfı kuralları hakkında bilgi verilmiştir.

Tezin genelinde, halihazırda TBMM Genel Kurulu'nda bulunan TTKT'nin kanunlaşması halinde carî hesap sözleşmesi için söz konusu olacak değişikliklere yer verilmiştir. Tasarı'nın, tez boyunca aktarılmaya çalışılan tartışmaların kaynağı olan bazı hükümleri açık hâle getirip; birçoklarını ise aynı şekilde muhafaza etmesi yanında, önemli değişiklikler de içerdiği görülmüştür.

Tasarı'da en çok dikkat çeken konu faize ilişkin köklü değişiklik olmuştur. Öyle ki, bileşik faiz uygulamasını hem carî hesap sözleşmeleri hem de kredi açma sözleşmeleri için önemli ölçüde kısıtlayacak Tasarı'nın kanunlaşması halinde, bankaların, kredi açma sözleşmelerini carî hesap sözleşmesi olarak adlandırmak konusunda eskisi kadar ısrarcı olmayacakları düşünülmektedir.

Sonuç olarak carî hesap sözleşmelerinin, her noktasında görülen görüş çeşitliliğinin Tasarı hükümlerinin incelenmesinden sonra ne yazık ki

çoğu alanda devam edeceği düşünülmektedir. Öte yandan, bankalar tarafından uygulanan ve carî hesap sözleşmesi adıyla adlandırılan sözleşmelerin pozitif düzenlemenin konusu olan sözleşmeyle ne derece özdeş olduğu sorusuna da doktrin ve Yüksek Mahkemelerden önce kanun koyucunun cevap vermesi gerekirken bu konuda da açıklık sağlanmadığı düşünülmektedir. Hal böyle olunca, kitlelerle çalıştığından, kendini sağlama alma kaygısı taşıyan ve her işletme gibi aslî amacı kârlılık olan bankaların standart sözleşmelerinde, belki Tasarı kanunlaştıktan sonra bileşik faiz için olmasa da, keyfi düzenlemelere gitmeleri kaçınılmaz görünmektedir. Bu sakıncanın banka carî hesaplarına münhasır, açık bir düzenleme ile giderilebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

AKİPEK, Şebnem / KÜÇÜKGÜNGÖR, Erkan; **Sözleşmeler Rehberi (Sözleşmelerin Hazırlanması Sözleşme Örnekleri Yargıtay Kararları)**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş İkinci Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2002.

AKYAZAN, Sıtkı; “Ticaret Yasası'nda Yer Alan Carî Hesap Sözleşmesi ile Banka Carî Hesapları ve Bu Hesaplarda Uygulanan Faiz Türleri”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Cilt: IX, Sayı: 4, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1978, s. 1003-1018.

ALTUĞ, Osman; **Muhasebe Hukuk İlişkileri**, İstanbul, Türkmen Kitabevi, 1999.

ARAL, Fahrettin; **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2003.

ARKAN, Sabih; **Ticarî İşletme Hukuku**, Gözden Geçirilmiş Altıncı Baskı, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2001.

ARSLANLI, Halil; **Kara Ticaret Hukuku Dersleri, Umumî Hükümler**, 3. Bası, İstanbul 1960.

AYHAN, Rıza / ÇAĞLAR, Hayrettin / ÖZDAMAR, Mehmet; **Ticarî İşletme Hukuku Genel Esaslar**, 1. Baskı, Ankara 2009.

BARLAS, Nami; “Çerçeve Sözleşme Kavramı ve Çerçeve Sözleşmelerin Özellikleri”, **Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı**, İstanbul 1999, s. 807 - 828.

BAŞTUĞ, İrfan / ERDEM, H. Ercüment; **Ticarî İşletme Hukuku (Ders**

Notları), Ankara, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 1993.

BATTAL, Ahmet; **Ticarî İşletme Hukuku**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2005.

BAYKAL, Murat; “Banka Kredi Sözleşmesi”, **Banka ve Ticaret Hukuk Dergisi**, Cilt: XXI, Sayı: 3, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2002, s. 49 – 82.

BELEN, Herdem; **Barter Sistemi, Hukukî Yapısı ve İşleyişi**, 1. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 2007.

ÇAMOĞLU, Ersin; “Cari Hesapta Tecdit”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: XXVIII, Sayı: 1, İstanbul 1962 , s. 193-214 .

ÇELİKEL, Aysel; **Milletlerarası Özel Hukuk**, 4. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım, 1995.

DOĞANAY, İsmail; **Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Birinci Cilt**, Tümünden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Üçüncü Baskı, Ankara, Feryal Matbaası, 1990.

DOMANIÇ, Hayri; **Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Cilt I**, İstanbul 1988.

EREM, Turgut, S.; **Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Hukuku Prensipleri, Cilt I Ticarî İşletme**, İkinci Baskı, İstanbul 1962.

ERİŞ, Gönen; **Açıklamalı – İçtihatlı En Son Değişikliklerle Birlikte Türk Ticaret Kanunu, Ticarî İşletme ve Şirketler, Birinci Cilt**, Gözden Geçirilerek Güncellenmiş ve Genişletilmiş Dördüncü Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2007.

EVREN, Mahmut Tefik; **Mevzuattaki Son Değişikliklerle Öğreti ve Uygulamada Faiz Hukuku**, İstanbul 1987.

HUKUK TÜRK; (Erişim) <http://www.hukukturk.com>, 18.05.2009.

İMREGÜN, Oğuz; **Kara Ticareti Hukuku Dersleri “Genel Hükümler – Ticaret Ortaklıkları – Kıymetli Evrak”**, (Kara Ticareti), Yedinci Bası, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1984.

İMREGÜN, Oğuz; **Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri**, (Genel İlkeler), İstanbul, Yasa Yayınları, 1989.

KAPLAN, İbrahim; **Banka Sözleşmeleri Hukuku Cilt. I**, Ankara, Adalet Matbaacılık, 1996.

KARAYALÇIN, Yaşar; **Ticaret Hukuku, I. Giriş – Ticarî İşletme**, Üçüncü Baskı, Ankara 1968.

KAYAR, İsmail; “Cari Hesapta Faiz”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Cilt: XX, Sayı: 3, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Haziran 2000, s. 63 – 80.

KESKİN, A. Dilşad; “Üçlü Borç İlişkileri Açısından Barter Sözleşmesi”, **Prof. Dr. Fahman Tekil’in Anısına Armağan**, İstanbul 2003, s. 751 – 778.

KEYDER, Nur / TİLEYLİOĞLU, Alaeddin / ORAN; **İngilizce – Türkçe, Türkçe – İngilizce Ekonomi – İşletme Sözlüğü**, 2. Genişletilmiş Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008.

KINACIOĞLU, Naci; “Carî Hesap”, (Batider), **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Cilt: I, Sayı: 3, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ocak 1962, s. 373 – 383.

KINACIOĞLU, Naci; **Kıymetli Evrak Hukuku**, (Kıymetli Evrak), 5. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 1999.

MOROĞLU, Erdoğan; **Hukukî Mütalâalar**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2007.

ÖZDİLEK, Ali Osman / ÖZDİLEK, Beyza Banu; **A'dan Z'ye Uygulamalı Sözleşme Örnekleri, Cilt 4**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2005.

POROY, Reha; **Ticarî İşletme Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 6. Bası, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım, 1991.

POROY, Reha / YASAMAN, Hamdi; **Ticarî İşletme Hukuku**, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 10. Basıdan 11. Tıpkı Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2006.

REİSOĞLU, Seza; **Bankaların Kredi İşlemlerinden Doğan Alacaklarının Tahsilinin Hızlandırılması**, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Yayın No: 138, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1986.

SAKA, Zafer; **Ticaret Hukuku Ticarî İşletme**, İstanbul 1998.

SUNGUR, Hasan Halis / BORAN, M. Kâmil; **Türk Ticaret Kanunu Şerhi ve Tatbikatı ve İlgili Mevzuat, I Ticarî İşletme**, İstanbul, Kutulmuş Matbaası, 1957.

ŞİRİN, Şerafettin; **Ticaret Hukukunda Faiz ve Uygulaması**, İstanbul, Evrim Dağıtım, 1991.

TBMM Genel Kurul Tutanağı, 23. Dönem, 3. Yasama Yılı, 23. Birleşim, 27.11.2008, (Erişim) <http://www.tbmm.gov.tr>, 17.05.2009.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, Cilt: 12, İçtima: 2, 1956.

TANDOĞAN, Haluk; “Bankaların Carî Hesap Suretiyle İkrazat Mukavelelerinin Hukukî Mahiyeti Hakkında İctihat Notu”, (Batider), **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1963, s. 85 – 88.

TANDOĞAN, Haluk; **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri (Akdin Muhtelif Nevileri)**, Cilt: I, (Borçlar), Tümü Yeniden İşlenmiş ve Genişletilmiş İkinci Bası, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1974.

TEKİL, Fahiman; **Ticarî İşletme Hukuku**, İstanbul 1990.

TEKİNALP, Ünal; **Banka Hukukunun Esasları**, İstanbul, Beta Yayınları, 1988.

TOKSAL, Baki M.; **Hukukî Cephesi ile Hesabı Carî**, (Hesabı Carî), İstanbul, Sermet Matbaası, 1956.

TOKSAL, Baki M.; **Türk Ticaret Kanunu Şerhi Cilt: I (1 ilâ 99 maddeler)**, (Şerh), Ankara, Sevinç Matbaası, 1986.

TUHR, Andreas von; **Borçlar Hukukunun Umumî Kısmı, Birinci Cilt – İkinci Cilt**, Çeviren, Cevat EDEGE, İstanbul, Yeni Matbaa, 1952-1953.

TÜRK DİL KURUMU; **Türkçe Sözlük**, 10. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları: 549, Ankara 2005.

ÜLGİN, Hüseyin / TEOMAN, Ömer / HELVACI, Mehmet / KENDİGELEN, Abuzer / KAYA, Arslan / NÖMER ERTAN, N. Füsun; **Ticarî İşletme Hukuku**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2006.

VURAL, Güven; “Carî Hesap Sözleşmesi”, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 1 –

2, 1982, s. 206 – 219.

YALÇINDURAN, Türker; “Barter Sözleşmesi”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Cilt: XXII, Sayı: 4, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Aralık 2004, s. 141 – 176.

ÖZET

BALIKÇIOĞLU, Alper Kadir. Carî Hesap Sözleşmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

Bu tezin konusu, TTK'da düzenlenmiş olan, carî hesap sözleşmesidir. Bu sözleşme, hız, kolaylık ve tasarruf gibi ticari ihtiyaçlardan doğmuştur. Öte yandan, Türk hukukunda bileşik faizin uygulanabildiği iki sözleşmeden biri olarak özel bir önemi haizdir. Tezde amaçlanan, sözleşmenin kavramsal sınırlarının çizilmesi ve tüm yönleriyle incelenmesidir. Bu sözleşme, karşılıklı alacakların belirli zamanlarda toplu takas yoluyla sona erdirilmesine dayanır. Bu ilkenin sonucu olarak, hesap kapsamındaki alacaklar ayrı ayrı talep edilemez. Bütünlük olarak adlandırılan bu ilkenin, sözleşmenin en önemli özelliği olduğu düşünülmektedir.

Araştırma sırasında, “carî hesap sözleşmesi” ifadesi kullanılarak birçok farklı kurumdan bahsedildiği görülmüştür. Bu yüzden ilk bölümün başında carî hesap sözleşmesi ile bir muhasebe yöntemi olan carî hesap birbirinden ayrılmıştır. Sonrasında carî hesap sözleşmesi benzer sözleşmelerle karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmanın sonucunda carî hesap sözleşmesinin anılan sözleşmelerden farklı ve bağımsız bir sözleşme olduğu saptanmıştır.

Carî hesap sözleşmesinin ilgili mevzuat uyarınca işleyişine dair bilgiler, ikinci bölümde verilmiştir. Bu bağlamda, mevcut düzenlemenin banka sözleşmelerini kapsamadığı görülmüştür. Oysa, banka sözleşmeleri genellikle carî hesap uygulamalarıyla birlikte işlemektedir. Ne yazık ki TTKT de bu sözleşmeleri kapsamamaktadır. Bu sorunun çözümü için, carî hesap sözleşmesiyle farklılıkları bulunan banka carî hesaplarına özgü bir düzenlemeye gidilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler

- 1. Carî Hesap**
- 2. Takas**
- 3. Bütünlük İlkesi**
- 4. Bileşik Faiz**
- 5. Bankacılık Sözleşmeleri**

ABSTRACT

BALIKÇIOĞLU, Alper Kadir. Current Account Contract, Post Graduate Thesis, Ankara, 2010.

The subject of this thesis is the current account contract regulated in Turkish Commercial Code. This contract has arisen from commercial needs such as speed, easiness and economization. On the other hand, it has a special importance in Turkish law as being one of two contracts in which compound interest is applicable. The purpose of the thesis is to draw the contract's conceptual boundaries and to research it with all its aspects. This contract is based on the settlement of mutual debts as a whole at certain intervals. As a result of this principle, receivables in the account can not be demanded individually. This principle called wholeness is thought to be the most important characteristic of the contract.

During the research, it has been noticed that the term “current account contract” is used for several different notions. Therefore, in the beginning of the first chapter, the current account contract and current account as a method of accounting have been separated from each other. Then, current account contract have been compared with similar contracts. As a result of this comparison, it has been determined that, current account contract is different and independent from these other contracts.

The informations about functioning of the current account contract according to related legislations, have been given in the second chapter. In this context, it has been noticed that, the current regulation does not include the banking contracts. However, the banking contracts usually work with current account applications. Unfortunately The Draft of Turkish Commercial Code does also not include these contracts. It is thought that, in order to eliminate this problem, a specific regulation must be legislated towards

banking current accounts which have differences from current account contract.

Key Words

- 1. Current Account**
- 2. Clearing**
- 3. The Principle of Wholeness**
- 4. Compound Interest**
- 5. Banking Contracts**